

► GHEORGHIANISMUL
ȘI FUNDAMENTELE
NAȚIUNII ROME

Ciprian Necula

Daniel Caraivan

Florinela Giurgea

Alexandru Zamfir

Andrei Ștefan Ghimiși

Cristian Pădure

Ioan Valentin Negoii

Sfera Politicii

REVISTĂ DE ȘTIINȚE POLITICE

EDITATĂ DE FACULTATEA DE ȘTIINȚE POLITICE, SNSPA

APARIȚIE BIANUALĂ

VOLUM XXIX
NUMĂRUL
2 (208)
IUL.-DEC. 2021

**Gheorghianismul și
fundamentele națunii rome**

Sfera Politicii este prima revistă de știință și teorie politică apărută în România, după căderea comunismului. Revista apare fără întrerupere din 1992.

Sfera Politicii a jucat și joacă un rol important în difuzarea principalelor teme de știință și teorie politică și în constituirea și dezvoltarea unei reflecții politologice viabile în peisajul științific și cultural din România.

Sfera Politicii pune la îndemâna cercetătorilor, a oamenilor politici și a publicului, analize, comentarii și studii de specialitate, realizate pe baza paradigmatelor teoretice și metodologice ale științei și teoriei politice actuale.

Sfera Politicii își face o misiune din contribuția la consolidarea și dezvoltarea societății democratice și de piață în România.

Revista *Sfera Politicii* a fost editată din anul 1992 de
Fundația Societatea Civilă,
din anul 2013 de
Fundația Orient Express,
iar din anul 2016 este editată de
**Facultatea de Științe Politice,
SNSPA.**

INDEXĂRI INTERNAȚIONALE:

- Central and Eastern European Online Library (CEEOL)
- DOAJ - Directory of Open Access Journals
- International Political Science Abstract / Association internationale de science politique (IPSA/AISP)

INDEX COPERNICUS
INTERNATIONAL

EBSCO
PUBLISHING

ProQuest

 SCIO
SCIENTIFIC PUBLISHING & INFORMATION ONLINE

Sfera Politicii respectă Ordinul nr. 4691 din 26 iulie 2011 al Ministrului Educației, Cercetării, Tineretului și Sportului privind aprobarea standardelor minime necesare și obligatorii pentru conferirea titlurilor didactice din învățământul superior, a gradelor profesionale de cercetare-dezvoltare.

EDITORIAL BOARD

Călin Anastasiu

Consilier Principal al Președintelui Societății Române de Radiodifuziune, București, România

Daniel Chirot

University of Washington, Seattle, Washington, USA

Dennis John Deletant

Professor, University College, London, United Kingdom

Alexandru Florian

Profesor, Facultatea de Științe Politice, Universitatea Creștină „Dimitrie Cantemir”, București
Institutul Național pentru Studierea Holocaustului din România „Elie Wiesel”

Anneli Ute Gabanyi

Cercetător asociat al Institutului German pentru Probleme Internaționale și de Securitate (Stiftung Wissenschaft und Politik), Berlin, Germania

Gail Kligman

Professor, University of California, Berkeley, USA

Steven Sampson

Professor, Lund University, Lund, Sweden

Gisèle Sapiro

Directrice de recherche au CNRS, Directrice du Centre européen de sociologie et de sécurité politique (CESSP), Université Paris-Panthéon-Sorbonne/CNRS/EHESS

Michael Shafir

Profesor, Facultatea de Studii Europene, Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca, România

Lavinia Stan

Professor, Department of Political Science, St. Francis Xavier University, Canada

G. M. Tamas

Budapest, Hungary

Katherine Verdery

Professor, City University of New York Graduate Center, USA

DIRECTOR FONDATOR

Stelian Tănase

Profesor, Facultatea de Științe Politice, Universitatea din București

DIRECTOR

Cristian Pîrvulescu

Decan, Facultatea de Științe Politice, SNSPA

REDACTOR ȘEF

Alexandru Radu

Profesor, Școala Națională de Studii Politice și Administrative, București

SECRETAR GENERAL DE REDACȚIE

Daniel Buti

Lector universitar, Departamentul de Relații internaționale, SNSPA

REDACȚIE

Alexandru Climescu

Nicolae Drăgușin

Aurora Martin

Ioana Paverman

Camelia Runceanu

Cecilia Tohăneanu

TEHNOREDACTOR

Liviu Stoica

Sfera Politicii

VOLUMUL XXIX, NUMĂRUL 2 (208), iulie-decembrie 2021

Gheorghianismul și fundamentele națiunii rome

Ciprian Necula <i>Câteva elemente ale gheorghianismului</i>	3
Daniel Caraivan <i>Romafobia – o abordare teoretică</i>	8
Florinela Giurgea <i>Romii din România postdecembristă. Spre democratizarea și europeanizarea societății. Studii de caz: Hădăreni și Romulus Mailat</i>	17
Alexandru Zamfir <i>Aspecte socio-lingvistice privind comunitatea de romi Bereasca din Ploiești</i>	27
Andrei Ștefan Ghimiși <i>Reprezentarea romilor în manualele școlare din Uniunea Europeană</i>	38
Cristian Pădure <i>Drabarimos – De la magie la psihoterapie</i>	46
Ioan Valentin Negoii <i>Rudarii din satul Glod, județul Dâmbovița. Studiu cules de Nicolae Gheorghe</i>	54
Index de autori	63
Summary	65

Câteva elemente ale gheorghianismului

■ CIPRIAN NECULA

[The National University of Political Studies and Public Administration (SNSPA)]

Abstract

Nicolae Gheorghe's legacy is unique for the Roma. A man that dedicated all his life and knowledge to understand the past and current realities and further hoping to contribute to a different future of the European Roma. There are several articles published presenting his life, but only few talks about his ideas, values, and vision. The "gheorghianism" is at its first steps of conceptualization, within the academia and civil society, at almost a decade since Nicolae Gheorghe passed-away. The current text it is an introductory article of some of the struggles and intellectual challenges of Nicolae Gheorghe.

Keywords

gheorghianism; Nicolae Gheorghe; emancipation; Roma intellectual

• **G**heorghianismul este o terminologie ce a apărut, aproape natural, în cadrul cursurilor și dezbaterilor din cadrul Masterului de Studii Rome (SNSPA), cu scopul de a aprofunda perspectivele, activitatea și viziunea intelectualului Nicolae Gheorghe.

• Lecturile sale complexe în domeniul științelor umaniste i-au conturat abordările din „teren”, căutând concilierea unei identități stigmatizate din diverse perspective (Gheorghe, 1990).
• Afirmarea identității și o lume cosmopolitană, solidaritate și conștiință de grup, conflict și rezoluții, revoltă antirasistă și afirmare, opresiune și responsabilitate, emancipare intra și extra grup, reprezentare etică și responsabilități cetățenești, economie informală și dezvoltare comunitară, manipulare politică și demnitate, ethos și demos, onestitate și șmecherie, dreptate și injustiție, colectivitate și individualism, solidaritate și dominare, relații de putere și delăsare.

• Astfel, având ca moștenire epistemologică abordările gheorghianiste – mai ales din dialogurile interminabile cu acesta, – el însuși trecând de la identitatea de țigan la cea de român, de la român la rom, de la român la european, de la european la om, construcția unei

identități colective a celor care sunt identificați ca „țigani” sau „romi” nu este doar un proces de afirmare politică, ci unul de reconciliere complexă internă și externă (Gheorghe, Mirga, 1997, Gheorghe, 2013).

Organizare și reorganizare

Pentru Nicolae, fondatorul mișcării civice a romilor, lupta împotriva rasismului nu a fost doar o luptă în exteriorul comunităților de romi, ci mai ales în comunitate (Gheorghe, Mirga, 1997). Asistența anti-rasistă fără mobilizarea romilor e doar o altă formă de instrumentalizare a romilor ca obiect de lucru (Gheorghe, 2013). Totodată, a vorbi despre problemele din comunitățile de romi – precum exploatarea copiilor, căsătorii timpurii, trafic de persoane etc. – adică, despre romi care exploatează alți romi, indiferent de etnia emițătorului, nu poate fi considerat rasism – așa cum există încă crezul în rândul activismului rom (Gheorghe, 2013).

În una dintre ultimele conversații pe care le-am avut cu Nicolae Gheorghe, chiar înainte de decesul acestuia (august, 2013), mi-a spus: „ne-am născut prea târziu pentru națiunile secolului XIX și prea devreme pentru ceea ce va urma”. Națiunea, în gheorghianism, este doar o formă de organizare politică trecătoare, un moment istoric ratat de romi. Sigur, există mai multe motive obiective pentru care acest lucru nu s-a întâmplat. De pildă - în spațiul românesc – erau sub-oameni, robi (sclavi) dependenți de stăpânii lor (Gheorghe, 1983), iar în alte țări din Europa, văzuți ca oglinda inversată a societăților occidentale, într-un proces amply de asimilare, venetici străini – pur și simplu, sau pentru cei care încercau totuși o identificare mai clară – din Egipt și, mai târziu, din India¹. Astfel, dispersați pe tot continentul european, în diverse stări, romii nu au avut șansa istorică a propriei lor organizări. Peste ani, recunoscuți în relativ puține state europene ca minoritate națională, culturală sau lingvistică și ignorați în cele mai multe, romii încă nu și-au definit propria lor specificitate (Gheorghe, Mirga, 1997). Acest lucru era esențial pentru Nicolae Gheorghe, căci autodeterminarea romilor ca romi, prin definirea elementelor identitare (cultură, limbă, simboluri politice – steag, imn etc.) nu este îndeajuns pentru felul în care națiunile secolului XIX au fost formate, ci este necesar ca romii să își definească un alt concept de organizare politică, transnațional, neteritorial, având ca fundament solidaritate și valori mutual împărtășite. Folosea orice prilej să gândească critic un potențial salt istoric al romilor – ca un fel de vârf de lance pentru umanitate – de la foști sclavi (inferiori) la cei care, prin pacifism și solidaritate, ar putea fi model pentru viitorul națiunilor.

Dar multe din încercările sale intelectuale intrau în contradicție cu pragmatismul „prestatorilor de servicii” sociale pentru romi, implicit menținând ideea „inferiorității” romilor, ei fiind cei care fac proiecte de „integrare”, fie de activiștii romi „anti-rasiști”. De pildă, în unul din ultimele sale texte (și în nenumărate conversații), Nicolae Gheorghe (2013) a criticat activismul rom pentru abordările subiective de „protecție a romilor”, pentru lipsa de onestitate publică și pentru împietrire ideologică. Ca romii să fie recunoscuți și respectați ca națiune trebuie să își câștige locul prin construcție, nu doar prin clamarea perpetuă a vulnerabilităților socio-economice (Gheorghe, 2013). Astfel, sancționarea obsesivă a rasismului, chiar și atunci când acesta nu există sau/și fără o analiză critică și obiectivă, nu numai că este contraproductivă imaginii publice a activismului rom, dar compromite și idea organizării romilor în jurul unei identități colective demne (Gheorghe, 2013). Bineînțeles, rasismul trebuie condamnat ori de câte ori se manifestă, dar poate doar asta să fie agenda politică de construcție a unei colectivități?

¹ <https://rm.coe.int/from-india-to-europe-factsheets-on-romani-history/16808b18ed>

Condiția emancipării: cunoașterea

De multe ori, în spațiul public, emanciparea romilor, aproape peiorativ, este pusă doar în seama acestora, fiind, mai degrabă, o referință la efortul pe care romii trebuie să îl facă pentru a-și câștiga umanitatea.

Pentru Nicolae Gheorghe conceptul de emancipare avea o altă semnificație: emanciparea presupune un efort comun pentru evoluția tuturor, căci atât opresatul, cât și opresorul au nevoie de a-și redobândi umanitatea prin desprinderea conștienței de metehnele trecutului (Gheorghe, 2021, 2013, p. 134). Presupune redobândirea libertății în starea ei cea mai avansată de către toți. Condiția *sine qua non* pentru acest proces este cunoașterea, în sens contractualist, a fundamentelor spațiului comun.

Astfel, în mod particular, emanciparea romilor ar trebui să se finalizeze printr-o societate mai dreaptă, care trece printr-un proces de reconciliere istorică, care se uită critic la trecut și proiectează un viitor echitabil cu participarea tuturor cetățenilor. În acest fel, existența romilor ca popor este acceptată și respectată ca atare, indivizii romi se bucură de libertate deplină, comparabilă cu cea a oricărui alt cetățean, etichete sau practicile denigratoare acordate/săvârșite cu superioritate de către ceilalți dispar (sau, cel puțin, nu mai domină relația român-rom); romii fac eforturi colective să își depășească complexul de inferioritate acumulat istoric, acesta fiind un factor important în restrângerea exercitării de facto a cetățeniei.

Simpla abolire juridică a sclaviei romilor la jumătatea secolului XIX, după aproape 500 de ani de dezumanizare, pentru Nicolae Gheorghe, reprezintă borna de început a unui proces de emancipare nefinalizat încă (Gheorghe, 1983). Emanciparea nu înseamnă doar întreruperea unei ierarhii sociale injuste printr-o serie de decizii administrative, ci mai ales un proces amplu de transformare socială și politică profundă prin care foștii sclavi și stăpâni se emancipează împreună de practicile trecutului și își redobândesc umanitatea (Freire, 1968)

Deci, romii nu se pot emancipa fără emanciparea românilor față de o societate injustă, aparent apusă odată cu abolirea sclaviei. Într-adevăr, etnobarometre succesive, realizate pe perioada deceniilor postdecembriste², indică faptul că timpul nu a rezolvat de la sine emanciparea noastră, a tuturor, față de trecutul injust. Nivelul de prejudecăți antirome rămâne alarmant, căci românii încă nu-i doresc pe romi ca vecini sau membri în familia lor, consideră că responsabilitatea pentru sărăcia extremă, marginalizare și chiar discriminare aparține doar romilor și, un procent semnificativ, consideră că romii ar trebui să plece din România³.

Atitudinile anti-rome, fără o intervenție sau intenție de schimbare profundă, reprezintă o prelungire firească a raporturilor dintre stăpâni și sclavi, dintre oameni și sub-oameni, dintre superiori și inferiori dat fiind faptul că emanciparea din robie a fost doar un act administrativ și, astfel, ambele grupuri au rămas captive unui tip de raport cultural și politic injust.

Dar, pentru Nicolae Gheorghe, schimbarea nu vine doar din condamnarea injusteții, ci a modului în care ne asumăm libertatea. „Romii: între victimizare și cetățenie” este titlul unui articol scris de Nicolae Gheorghe prin care și-a dorit să clarifice nevoia unei emancipări lăuntrice comunității romilor, exersarea drepturilor cetățenești și afirmarea identității ca parte dintr-o națiune, nu doar un grup vulnerabil social sau o minoritate culturală. Și-a imaginat, în alte contexte, redefinirea fundamentelor culturale ale romilor pentru un salt istoric, în care romanipen-ul devine fundamentul politic al romilor, nu doar un cod cultural. A scris și redefinit concepte din limba romani, contribuind astfel la îmbunătățirea vocabularului pe care

² https://www.ces.ro/newlib/studii-ces/ro_380_Raport%20de%20tara.pdf

³ <http://www.edrc.ro/docs/docs/Etnobarometru.pdf>

romii l-ar putea folosi pentru a defini și decripta concepte politice sau idei filosofice. Procesul de emancipare internă (lăuntrică), pentru Nicolae Gheorghe, trebuie să înceapă prin solidarizare etnică și „mobilizare și remobilizare” împotriva rasismului. Cu alte cuvinte, organizarea romilor în jurul unei conștiințe de grup împotriva opresiunii, nu a opresorului care, din rațiuni istorice, e și el o victimă a ignoranței, neemancipat de metehnele trecutului. Victimizarea perpetuă fără un proces intern de emancipare și mobilizare politică împotriva opresiunii – deci, exersarea drepturilor cetățenești – nu va produce o schimbare semnificativă. Dar, pentru asta, există un preț care trebuie plătit, iar Nicolae Gheorghe s-a întrebat într-un alt articol dacă romii sunt gata să-și asume acest cost (Gheorghe, 2013).

Alegeri de făcut, prețuri de plătit

Într-o întâlnire în Macedonia de Nord, cu mai multe grupuri de romi, fiind în discuție practica – adesea criticată și în contrast cu vremurile noastre – căsătoriei timpurii și a mariajelor aranjate – membri comunității au refuzat orice dialog care ar aduce în discuție eliminarea acestor practici din motive culturale. Considerau că orice schimbare în acest domeniu ar putea să pună în pericol însăși existența romilor, căci istoric, fiind ignorați în sistemele manistream, a fost una din practicile care au menținut existența comunității. În opinia unor participanți, romii și-au păstrat propria etnicitate de-a lungul secolelor pentru că mariajele au fost în controlul comunității (sau a familiei extinse) și nu a indivizilor.

Astfel, pentru ei, căsătoria este mai degrabă o politică de încuscrire și se întâmplă la vârste fragede pentru a nu da șansa indivizilor să se opună. Atunci, Nicolae Gheorghe, a luat într-o mână o hârtie pe care a mângălit cu o cariocă roșie⁴ – la întâmplare –, iar în cealaltă mână a ridicat steagul romilor, întrebând audiența: ce ne reprezintă mai bine? Valoarea cearceaful înroșit sau simbolurile națiunii romilor? Sigur, nu există neapărat o contradicție între anumite practici culturale și procesul de emancipare lăuntrică, dar dacă aceste practici restrâng drepturi și libertăți individuale, chiar dacă au o justificare subiectivă din perspectivă istorică, pot coexista cu procesele de construcție a unei națiuni ancorate în viitor? Participanții la discuție, deși își doreau să gândească împreună viitorul națiunii rome, nu erau însă (încă) dispuși să accepte un „preț” pentru ca această tranziție să aibă un început.

Prima ediție a conferințelor dedicate gheorghianismului, 2022

O critică pe care am încercat, din perspectivă gheorghianistă, să o aduc istoricilor care scriu despre romi este tendința de a observa doar opresiunea la care romii au fost supuși în diverse perioade istorice – ceea ce, sigur, reprezintă o dominantă documentată. Dar, lipsa actelor de – să zicem – eroism, determinare, profesionalism, excelență etc. din trecutul romilor e posibil să genereze o falsă idee despre obișnuința în victimizare a romilor. De aceea, Nicolae Gheorghe încuraja dezbatere bazate pe cunoaștere științifică, cercetări în profunzime și o înțelegere cât mai obiectivă a trecutului, a prezentului pentru o proiecție echitabilă a viitorului pentru romii europeni. De aceea, sunt recunoscător Școlii Naționale pentru Studii Politice și Administrative, în special Facultății de Științe Politice, pentru că oferă un cadru academic pentru a desluși dilemele gheorghianiste și continua munca și contribuția lui Nicolae Gheorghe.

⁴ „Cearceaful” înroșit, în acest context, simboliza practica dezvirginării miresei, iar plimbarea ulterioară a cearceafului doveditor prin comunitate reprezenta proba de onoare a fetei și a familiei ei.

Totodată, le mulțumesc cercetătorilor care au contribuit la realizarea acestui volum și care și-au asumat să contribuie prin munca lor la propagarea gheorghianismului.

Acesta, născut ca „țigan”, a întâmpinat diverse forme de respingere – motivate etnic – ceea ce a generat un conflict identitar lăuntric perpetuu, fiindu-i imposibil să înțeleagă de ce este diferit, care sunt elementele „inferiorității” sale în raport cu ceilalți, cum ar putea să se obișnuiască să trăiască în această stare sau, dimpotrivă, cum ar putea să iasă din ceea ce părea a fi „soarta” sa. După ce a absolvit facultatea de sociologie în 1972 ca șef de promoție, angrenat inițial sub pretextul cercetărilor sociologice, Nicolae a început să caute răspunsuri la întrebările ontologice cu care se confrunta (Sandu, 2013).

BIBLIOGRAFIE

Council of Europe. *From India to Europe*,

<https://rm.coe.int/from-india-to-europe-factsheets-on-romani-history/16808b18ed>, accessed in June 2023

Gheorghe, Nicolae, Mirga, Andrzej. *The Roma in the Twenty-first Century: A Policy Paper*, (Project on Ethnic Relations, 1997).

Gheorghe, Nicolae. *The Origin of Gypsies Slavery in the Romanian Principalities*, Roma, (1983).

----- *Identitatea Romani între Victimizare și Emancipare. Nicolae Gheorghe în dialog cu Iulius Rostaș*, în Horvath, Istvan, Nastasă, Lucian (Ed.), *Rom sau Țigan. Dilemele unui Etnonim în Spațiul Românesc*. (Editura ISPMN, Cluj-Napoca, 2012).

----- *Choices to be Made and Prices to be Paid: Potential Roles and Consequences in Roma Activism and Policy Making*, în Biro, Andras, Gheorghe, Nicolae, Kovats, Martin et al, Guy, Will (Ed.), *From Victimhood to Citizenship. The Path of Roma Integration. A debate*. (Kossuth Publishing Corporation, Pakiv European Fund, Budapest, 2013).

Gheorghe, Nicolae. Ce înseamnă că ești țigan?, în *Revista 22*, nr. 8, Publicație Editată de Grupul pentru Dialog Social, București, (1990).

Heinschink, Mozes; Karoly, Mirjam. 2002. *Nicolae Gheorghe*. în Rombase. Didactically Edited Information on Roma, disponibil la adresa: <http://romani.uni-graz.at/rombase/cd/data/pers/data/gheorghe.en.pdf>

Sandu, Oana. *Nicolae Gheorghe*, în *Decât o Revistă*, Nr. 12, (2013). disponibil la adresa <http://www.decatorevista.ro/nicolae-gheorghe-dor12/>

The Economist. 2013. *Nicolae Gheorghe, campaigner for the rights of Roma, died on August 8th, aged 66*, disponibil la adresa: <http://www.economist.com/news/obituary/21583590-nicolae-gheorghe-campaigner-rights-roma-died-august-8th-aged-66-nicolae>

Freire, Paulo, *Pedagogy of the Oppressed*. (New York: Continuum, 1968).

Romafobia – o abordare teoretică

■ DANIEL CARAIVAN

[The National University of Political Studies and Public Administration (SNSPA)]

Abstract

Today, Roma people are one of the most underrepresented communities in Europe, facing a rise in negative attitudes towards them. In many societies, it is considered acceptable to discriminate against Roma people by invoking presumed negative traits assumed to be common among all Roma individuals. These traits are often associated with criminality, deviance, and a parasitic lifestyle. The aim of this study is to highlight the theoretical aspects related to anti-Roma sentiment, as well as the factors contributing to this form of discrimination, such as prejudice, nationalism, and ethnic identity.

Keywords

anti-Roma sentiment; prejudice; threat; ethnic identity; nationalism

Introducere

Atitudinea față de romi, care prezintă cea mai mare minoritate etnică din Europa, este una dintre cele mai importante probleme ale zilelor noastre. Există un interes puternic în înțelegerea relațiilor interetnice care implică populația romă, acestea fiind în conformitate cu prioritățile actuale ale Uniunii Europene și cu Cadrul pentru strategiile naționale de integrare a romilor¹. Totuși, există o lipsă acută de studii care să examineze relația dintre atitudinile naționale din grup și din afara grupului legate de romi, în special din eșantioane diverse din punct de vedere etnic. Numai un studiu a fost identificat care a cercetat influența naționalismului și a amenințării percepute asupra romafobiei la adolescenții sârbi, în scopul de a identifica antecedente și predictorii ai atitudinilor negative față de romi². Astfel, prin intermediul acestui articol, mi-am propus să prezint următoarele aspecte: a) conceptualizarea teoretică a fenomenului romafobiei; b) evaluarea

¹ Comisia Europeană, „A Renewed Framework for European Cooperation in the Youth Field (2010-2018).” Accesat: 21.01.2023 http://ec.europa.eu/youth/policy/eu-youth-strategy_en.htm

² Vanja Ljujic, Paul Vedder, Henk Dekker, Mitch Geel, „Romaphobia among Serbian adolescents: The role of national attitudes in group and perceived threat”, (International Journal of Psychology, 2012b), 352-362.

modului în care naționalismul, identitatea etnică și amenințarea sunt asociate cu romafovia.

Atrage atenția contextul din România, întrucât aceasta găzduiește cea mai mare comunitate de romi din Europa și relațiile dintre aceștia și majoritatea sunt cruciale. România reprezintă un mediu unic pentru a analiza romafovia și legătura acesteia cu naționalismul, identitatea etnică și amenințarea³. Țara a întâmpinat probleme în procesul de tranziție către o economie liberă pe piață, fapt care a favorizat o creștere puternică a naționalismului și afirmarea identității naționale⁴. În același timp, s-au înregistrat tensiuni etnice în relația cu populația minoritară de romi, ceea ce a generat hostilități interetnice și atitudini naționale în grup⁵.

Articolul este structurat astfel: mai întâi, am prezentat cadrul teoretic al cercetării, care include teoria amenințării și conceptele-cheie (naționalism, identitate etnică, romafovia); în al doilea rând am prezentat contextul național referitor la minoritatea romă din România⁶.

Teoria amenințării prin prejudecăți

Teoria amenințării prin prejudecăți sugerează că amenințarea percepută este un factor important în generarea prejudecăților negative. Această idee are rădăcini în teoria conflictului de grup dezvoltată de Sherif în 1966 și în teoria rasismului simbolic propusă de Kinder și Sears în 1981. Aceste teorii se concentrează pe conflictele dintre grupurile sociale, cauzate de resurse economice sau culturale limitate⁷. Stephan și Cookie au combinat aceste teorii pentru a crea o teorie integrată a amenințării, identificând diferite tipuri de amenințări care cauzează conflicte între grupuri. Este important de menționat dacă amenințarea este reală (tangibilă) sau simbolică (intangibilă) în ceea ce privește grupul. Amenințările tangibile includ amenințări economice, politice și fizice. Amenințările intangibile se referă la amenințări la adresa identității, valorilor și credințelor grupului⁸.

Teoria amenințării integrate subliniază faptul că mecanismele sociale și psihologice care stau la baza sentimentelor negative față de grupurile externe implică atât tipurile de amenințare percepute, cât și antecedentele acestora (cum ar fi atitudinile grupului)⁹. Cu toate acestea, este important să se facă distincții între tipurile de amenințări, deoarece acestea pot avea consecințe diferite. De exemplu, amenințările simbolice sunt mai predispuse să provoace emoții legate de evaluarea morală a grupului extern (cum ar fi disprețul și dezgustul), în timp ce amenințările realiste tind să

³ Radosveta Dimitrova, Carmen Buzea, Vanja Ljubic, Venzislav Jordanov, „*The influence of nationalism and national identity on well-being of Bulgarian and Romanian youth*”, (Studia Universitatis Babeș-Bolyai Sociologia LVIII, 2013).

⁴ Bistra-Beatrix Volgyi, „*Ethno-nationalism in the Democratic Transition in Bulgaria: Political Pluralism as an Effective Remedy for Ethnic Conflict. Post-Communist Studies Programme Research Paper Series 003*”, (York University, (2007).

⁵ Vesselin Dimitrov, „*The search for a homogeneous nation: the assimilation of the Turkish minority in Bulgaria, 1984-1985*”. Raport al Centrului European pentru Problemele Minorităților (ECMI), (Flensburg, Germany: ECMI, 2000).

⁶ Mihaela Mihailescu, „*Dampening the powder keg: understanding inter-ethnic cooperation in post-communist Romania (1990-1996)*”, (Nationalism and ethnic politics, 2005).

⁷ Kinder, D. R., & Sears, D. O. „*Prejudice and politics: Symbolic racism versus racial threats to the good life*”, Journal of Personality and Social Psychology, (1981), 414–431. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.40.3.414>

⁸ John B. McConahay, „*Self-interest versus racial attitudes as correlates of anti-bus attitudes in Louisville: are buses or blacks the problem?*”, (Political Journal, Published By: The University of Chicago Press 1982), 692-720.

⁹ Blake M. Riek, Eric W. Mania, Samuel L. Gaertner, „*Intergroup threat and intergroup attitudes: a meta-analytic review*”. (Journal of Personality and Social Psychology, 2006).

provoacă sentimente de nesiguranță și frustrare. În plus, percepțiile generale ale răspunsurilor emoționale negative față de amenințări scad empatia emoțională față de membrii grupului extern¹⁰. Aceste consecințe, împreună cu lipsa de empatie față de celălalt grup, pot crea conflicte interetnice relevante, mai ales pentru o minoritate extrem de marginalizată, cum ar fi românii din România.

Bazându-se pe teoria amenințării integrate, acest studiu examinează ipoteza că percepția amenințării poate genera atitudini negative față de grupurile externe. Studiul introduce naționalismul și identitatea etnică ca factori care pot preceda romafobia. În acest scop, se prezintă teoria și cercetările relevante cu privire la naționalism și identitatea etnică, precum și contextul studiului, inclusiv istoria relațiilor dintre minoritatea romă și populația majoritară din România.

Naționalism și identitate etnică

Naționalismul a fost definit ca o ideologie, o mișcare, un proces de construire a unui stat național și o orientare politică a unui individ¹¹. În studiul actual, noțiunea de naționalism este văzută ca atitudinea unui individ care reflectă afecțiunea și sentimentul de favorabilitate față de grupul național și statul național¹². Modelul propus de Dekker, Malova și Hoogendoorn definește atitudinea naționalismului ca o dorință de a păstra națiunea cât mai curată, fiind în primul rând rezultatul istoriei comune și al consangvinității.

Rezultatele multiplelor cercetări sugerează că naționalismul este strâns legat de experiențele istorice, care implică dreptul la autodeterminare teritorială. În țări cu diverse grupuri etnice, teoria amenințării¹³ arată că minoritățile sunt percepute ca fiind amenințătoare de către majoritari, ceea ce duce la sentimente ostile¹⁴. De asemenea, cercetătorii au descoperit că atitudinile negative față de minoritățile etnice sunt asociate cu un naționalism puternic, dar relația poate fi și inversă¹⁵. Alți factori care influențează puterea și nivelurile de naționalism sunt preocupările legate de viitorul politic, economic, social și/sau cultural. Importanța acestui studiu constă în faptul că cercetările bazate pe teoria amenințării integrale arată că experiența amenințării conduce la un nivel mai ridicat de atitudini naționaliste în regiunile post-comuniste din Germania, Polonia și Republica Cehă¹⁶.

Conceptul de identitate etnică este strâns legat de atitudinile naționale din cadrul grupului. Identitatea etnică este definită ca procesul de menținere a caracteristicilor distincte pozitive și sentimentelor asociate cu sentimentul de apartenență la grupul etnic¹⁷. Cercetările arată că identitatea etnică include, de asemenea, o

¹⁰ Walter G. Stephan și W.S. Cookie, „An integrated theory of threat bias. In S. Oskamp (Ed.), *Reducing prejudice and discrimination Hillsdale*”, (NJ: Lawrence Erlbaum, 2000), 23-46.

¹¹ Henk Dekker, Darina Malová and Sander Hoogendoorn, „Nationalism and its explanations”, (Political psychology, 2003).

¹² Icek Ajzen și Martin Fishbein, „Understanding attitudes and predicting social behavior. Englewood Cliffs”, (NJ: Prentice Hall, 1980).

¹³ David O. Sears și Tom Jessor, „White racial political attitudes: the role of white racism”, (Social Science Quarterly, Published By: University of Texas Press, 1996), 751-759.

¹⁴ Stephan și Cookie, „An integrated theory”, 23 – 46.

¹⁵ Kleinpenning Gerard și Hagendoorn Louk, „Forms of racism and the cumulative dimension of ethnic attitudes”, *Social Psychology Quarterly*, (1993), 21–36. <https://doi.org/10.2307/2786643>

¹⁶ Klaus Boehnke, Angela Kindervater, Dirk Baier, Susanne Rippl, „Social change as a source of macrosocial stress: Does it enhance nationalistic attitudes? A cross-cultural study of effects of the EU eastern enlargement”, (*European Societies* 9(1):65-90, 2007), DOI: 10.1080/14616690601079440.

¹⁷ Phinney Jean și Ong Anthony, „Conceptualizing and measuring ethnic identity: current status and future directions”, *Journal of Counseling Psychology*, (2007), 271–281. <https://doi.org/10.1037/0022-0167.54.3.271>

dorință puternică de a se distinge de grupurile externe. Compararea între oameni poate avea implicații negative, chiar dezaprobatore pentru grupurile externe, ceea ce duce la etnocentrism¹⁸. Însă, nu este clar modul în care identitatea etnică și naționalismul pot influența percepția amenințării și, la rândul lor, modul în care acestea se legă de sentimentele față de romi în România. Prin această cercetare, vom testa un model privind relația dintre romafobie, naționalism și identitatea etnică și modul în care această relație este mediată de percepția amenințării.

Romafobia

Romafobia este o formă de rasism, fiind aceeași cu islamofobia sau antisemitism, toate fiind în creștere în Europa. Cu toate acestea, cauzele romafobiei pot fi specifice. Deși are la bază aceleași valori rasiste, romafobia are aspecte unice.

O analiză atentă a antecedentelor sociale, culturale și psihologice ale atitudinilor anti-rome este esențială pentru a înțelege acest fenomen. Istoria romilor din Europa este marcată de respingere, excludere și persecuție, ceea ce duce la romafobia ca un factor comun al limitării oportunităților de viață și discriminării împotriva acestora¹⁹. Acest fenomen a atras atenția atât cercetătorilor, cât și decidenților din multe țări ale Uniunii Europene. Studiile au arătat circumstanțe precare de viață, acces limitat la asistență medicală și educație, rate ridicate de șomaj, respingere, stigmatizare și chiar profilare etnică și deportări în rândul romilor din sud-estul Europei, precum și în țările occidentale²⁰.

Evaluările stereotipurilor legate de romi reflectă atât o discrepantă clară în ceea ce privește statutul acestora (de exemplu, sărăcia), cât și o percepție negativă a culturii lor. Aceste percepții nefavorabile sunt influențate de comparațiile contrastive descendente²¹. Diferențele percepute în statut pot genera o percepție de amenințare economică, deoarece persoanele din grupul majoritar pot avea frică de a împărți resursele cu romii. Pe de altă parte, diferențele percepute în valori pot genera o amenințare la adresa culturii majoritare. Studiile arată că această percepție de amenințare nu depinde neapărat de competiția reală pentru resursele limitate (cum ar fi locurile de muncă și locuințele), ci mai degrabă de proporția minorității și de oportunitățile de contact²². Un studiu recent efectuat pe adolescenți olandezi a arătat că membrii grupului majoritar percep romii ca fiind un grup amenințător, chiar și atunci când contactul real cu aceștia este minim sau practic imposibil²³.

Reticența de a împărți resursele limitate cu comunitatea romă și intoleranța față de cultura acesteia reflectă un context social nesuportabil pentru relațiile inter-culturale²⁴. Climatul socio-economic și ideologic actual din Europa nu este

¹⁸ Hilde Weiss, „A Transnational Comparison of Nationalism in Austria, the Czech Republic, Slovakia, Hungary and Poland”, *Journal of Political Psychology*, Published By: International Society of Political Psychology, (2003), 377-401. <https://www.jstor.org/stable/3792355>

¹⁹ Ljujic, Vedder, Dekker, Geel, „Romaphobia among”, 352-362.

²⁰ Miklos Biro, Snežana Smederevac, Snežana Tovilovic, „Socio-economic and cultural factors affecting poor school performance of Roma children”, (*Psychologija*, 2009).

²¹ Ljujic, Vedder, Dekker, Geel, „Romaphobia among” 352-362.

²² Nando Sigona, „Locating ‘The Gypsy Problem’. The Roma in Italy: Stereotyping, Labelling and ‘Nomad Camps’”, *Journal of Ethnic and Migration Studies*, (2005), 741-56. <https://doi.org/10.1080/13691830500109969>.

²³ Ljujic, Vedder, Dekker, Geel, „Romaphobia among” 352-362.

²⁴ Jessica Phillips, „Romania’s education system: an overview of how communism has influenced current issues and programs”, *Liberty University Senior Papers*, (2010), Accesat: 21.01.2023. <http://digitalcommons.liberty.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1195&context=honors>.

propice pentru romi²⁵. În special, naționalismul în creștere a reprezentat o sursă majoră de neîncredere, amenințare percepută și evaluare negativă a minorității romilor, fie că sunt o minoritate istorică (cum ar fi în Europa de Est) sau un grup de imigranți recent (cum ar fi în Țările de Jos)²⁶.

Romii din România

Informațiile demografice exacte privind numărul romilor din România nu sunt disponibile datorită statutului incert al rezidenței lor (cum ar fi refugiații) și neasumării etnice (din cauza temerii de discriminare, mulți romi refuză să dezvăluie identitatea lor etnică). Cercetările arată că, pentru a-și asigura accesul la aceleași oportunități pe piața muncii și pentru a evita stigmatele negative și prejudecățile, mulți romi recurg la neasumarea identității lor etnice²⁷. Potrivit Recensământului din România din 2021, numărul romilor este de 569.467, cu aproximativ 52.000 de romi mai puțini decât la recensământul din 2011, în timp ce estimările neoficiale indică faptul că acest număr poate fi de aproape 2,5 milioane²⁸.

Similar altor societăți din Europa de Est, România a experimentat o instabilitate politică și economică profundă în timpul tranziției de la economia comunistă la cea capitalistă²⁹. În ciuda creșterii economice, cauzate de performanța puternică a exporturilor și a unui PIB mai ridicat, populația romă din România a continuat să fie afectată de sărăcie. De fapt, în ultimul deceniu, mulți romi din România au emigrat în Europa de Vest în căutarea unei vieți mai bune³⁰. Sărăcia și respingerea socială sunt considerate principalele motive pentru acest fenomen de migrație masivă³¹.

Romii din România sunt cel mai mare grup minoritar etnic, împreună cu maghiaro-românii. Datorită faptului că sunt un grup atât de vizibil, romii sunt adesea asociați cu probleme sociale și economice. Educația slabă este considerată cauza principală a șomajului masiv printre romi, estimat la 48,6% în România³². Din cauza vulnerabilității lor, romii sunt, de asemenea, mai vulnerabili la problemele de sănătate legate de supraaglomerare, lipsa de igienă și condițiile precare de locuit³³. Se constată că, în ciuda faptului că guvernul a implementat recent programe menite să îmbunătățească condițiile de viață pentru comunitatea romă din România, inclusiv în domeniul educației și sănătății, un procent de 25% dintre membrii acestei comunități rămân analfabeți, din cauza unei participări scăzute la procesul de învățare școlară. În plus, romii sunt adesea expuși discursurilor de ură sau atacurilor violente din partea grupurilor de dreapta³⁴. Recentele expulzări masive a romilor români din

²⁵ Óscar Prieto-Flores, „*Canonical Assimilation Theory explains the case of Rome? Some evidence from Central and Eastern Europe*”, (Ethnic and Racial Studies, 2009).

²⁶ Ljujic, Vedder, Dekker, Geel, „*Romaphobia among*” 352-362.

²⁷ Prieto-Flores, „*Canonical Assimilation*”.

²⁸ Fundatia Soros, „*Rromii in Romania, Bulgaria, Italia si Spania intre incluziune sociala si migratie*”, (2011). Accesat: 21.01.2023 <http://www.soros.ro/en/publicatii.php>

²⁹ James Fishkin, „*Roma policies in Bulgaria*”, (Stanford University Press, 2007).

³⁰ Yaron Matras, „*Roma migration in the post-communist era: its historical and political significance*”, (Cambridge Review of International Affairs, 2000), 32 – 50.

³¹ Nando Sigona and Nidhi Trehan, „*Roma politics in contemporary Europe: poverty, ethnic mobilization and neoliberalist order*”, (Basingstoke: MacMillan Palgrave, 2009), 485 – 489.

³² Fundatia Soros, „*Rromii in Romania, Bulgaria, Italia si Spania intre incluziune sociala si migratie, 2011*”, accesat: 21.02.2023 <http://www.soros.ro/en/publicatii.php>

³³ Fishkin, „*Roma policies*”. (2007)

³⁴ Rupert Wolfe-Murray, „*Is there Room for „Roma” and „Romanian*”, The Guardian, (2010), accesat: 21.01.2023, <https://www.theguardian.com/commentisfree/2010/dec/08/roma-romanian-name>.

unele țări vest-europene adaugă la statutul lor social negativ, făcându-i astfel un grup convenabil și ușor de identificat pentru a fi folosit ca țap ispășitor pentru problemele sociale din țara lor de origine³⁵.

Prejudecată generalizată sau construcție separată?

Cercetările au stabilit o asociere puternică între diferitele tipuri de prejudecăți. Dovezi empirice indică faptul că prejudecățile „generalizate” se corelează cu sentimentele negative față de diferite grupuri, inclusiv evrei, negri, albi, arabi, asiatici, precum și față de homosexuali și persoane cu tulburări de dezvoltare. De asemenea, s-a constatat că diferite grupuri pot fi supuse formelor similare de discriminare, indiferent de statutul lor, rasă, etnie sau afiliere religioasă. Această structură similară a prejudecăților a fost atribuită personalității (de exemplu, orientarea spre dominația socială sau autoritarism) sau factorilor contextualii (criza societății și etnocentrismul) și este caracterizată prin procesul de suprageneralizare sau polarizare socială³⁶. Procesul de polarizare socială între un grup („noi”) și mai multe grupuri externe („ei”) poate fi accentuat prin minimalizarea diferențelor dintre grupurile minoritare. Ca urmare, aceste grupuri minoritare sunt clasificate și, cel mai probabil, percepute ca o problemă crescătoare. Această polarizare coincide cu apariția sau intensificarea xenofobiei, adică a sentimentelor negative față de minorități în general, inclusiv față de romi. Studiile ample sugerează că diferite grupuri pot fi evaluate diferit, ceea ce înseamnă că oamenii pot avea prejudecăți față de anumite grupuri etnice, dar nu față de toate. Diferențele structurale dintre tipurile de prejudecăți pot fi întruchipate prin categorii stereotipe specifice culturii sau momentului din viața unor grupuri externe, definite prin vârstă, gen, etnie, rasă, origine națională, afiliere profesională și sexuală. Unele tipuri de prejudecăți reflectă stereotipuri istorice de lungă durată, cum ar fi rasismul și antisemitismul, în timp ce altele, cum ar fi islamofobia, sunt predominant situaționale, adică frica și animozitatea față de musulmani și islam, legate de atacurile teroriste din 11 septembrie, atentatul cu bombă din Madrid din martie 2004 și atentatul din Londra din iulie 2005. Alternativ, moda poate evoca importanța etichetelor de grup prin intensificarea discursului care întărește fricile și antipatiile vechi stabilite. Studiile au arătat că evaluările stereotipe pot reflecta diferite tipuri de amenințări și pot corespunde diferitelor niveluri de frică și distanță socială față de diferite grupuri. De exemplu, în ultimile decenii, stereotipurile referitoare la evrei au fost axate pe percepția unui statut social înalt și pe teama de putere financiară și dominare³⁷, în vreme ce stereotipurile asociate comunității romilor se concentrează pe asocierea cu un statut social scăzut, comportament imoral și criminalitate, adică o amenințare imediată³⁸.

„Dacă nu ești cuminte, te dau la țigan!”, aceasta este o prejudecată specifică despre romi, care este frecvent utilizată de părinții din România pentru a „cuminți copiii”. Această practică poate fi cel mai frecvent exemplu întâlnit în societatea

³⁵ Alexandra Nacu, „From silent marginalization to sacrificial goat in the spotlight? A brief case study of France’s Roma policy”, *Journal of Ethnic and Migration Studies*, (2012).

³⁶ Amy J.C. Cuddy, Susan T. Fiske și Peter Glick, „Warmth and competence as universal dimensions of social perception: The stereotype content model and BIAS map”, (In M. P. Zanna (Ed.), *Advances in experimental social psychology*, New York: Academic Press, 2008), 61-149.

³⁷ Vanja Ljujic, Paul Vedder, Henk Dekker și Mitch van Geel, „Romaphobia: A unique phenomenon?”, (Publication: *Romani Studies*, Volume 22, Number 2, 2012), <https://doi.org/10.3828/rs.2012.8>

³⁸ Andrea Reupert și Stuart Woodcock, „Success and Near Misses: Pre-Service Teachers’ Use, Confidence and Success in Various Classroom Management Strategies” (*Teaching and Teacher Education*, 2010), 1261-1268, <http://dx.doi.org/10.1016/j.tate.2010.03.003>

românească, unde putem vedea conceptul de amenințare prin intermediul prejudecății. De asemenea, există documente care atestă faptul că în trecut, românii vindeau copiii nedoriți către romi, chiar și în perioada interbelică³⁹.

Implicații și concluzii

Deși există mulți alți factori care contribuie la atitudinile negative față de grupurile marginale, acest articol arată că naționalismul puternic și amenințările percepute joacă un rol esențial în romafovia majoritarilor, cel puțin din perspectivă teoretică. Pentru a înțelege sursa romafoviei, este necesar să extindem analiza noastră pentru a capta relațiile și procesele care au creat această fobie istorică și ce o alimentează astăzi. De aceea, trebuie să privim dincolo de etnie și rasă cauzele marginării și să examinăm modul în care acestea au fost folosite pentru a crea diferența, frica și ura. Unul dintre argumentele acestui articol este că romafovia este o moștenire a exercițiilor de construire a națiunilor și de construire a statului în Europa. Cheia pentru înțelegerea motivului pentru care romii sunt marginalizați în Europa se află în concepția noastră despre teritoriu și spațiu, precum și în procesele de construcție și întreținere a identității.

Aceste constatări sugerează intervenții viitoare care pot fi implementate în școli pentru a combate romafovia prin reducerea amenințărilor percepute, deoarece acestea sunt o cauză directă a conflictelor interetnice. Aceasta este o problemă crucială pentru toate țările din UE care au populații de romi, nu numai pentru România, și necesită acțiuni politice și practice urgente. Se pot introduce noi metode educaționale pentru a combate stereotipurile negative, pentru a reduce diferențele percepute și pentru a crește empatia emoțională față de romi. Aceste metode ar trebui să se concentreze, de asemenea, pe reducerea percepției amenințării, oferind oportunități de contact intergrup și creând o înțelegere acceptabilă a diferențelor culturale, valorilor și credințelor. La nivelul societății, eforturile de a aborda percepția amenințării ar trebui să includă mass-media ca un vector important pentru promovarea coexistenței pașnice și a normelor sociale axate pe tratament egal și acces egal la diferite tipuri de resurse.

BIBLIOGRAFIE

1. Alexandra Nacu, „From silent marginalization to sacrificial goat in the spotlight? A brief case study of France's Roma policy”, *Journal of Ethnic and Migration Studies*, (2012).
2. Amy J.C. Cuddy, Susan T. Fiske și Peter Glick, „Warmth and competence as universal dimensions of social perception: The stereotype content model and BIAS map”, (In M. P. Zanna (Ed.), *Advances in experimental social psychology*, New York: Academic Press, 2008), 61-149.
3. Andrea Reupert și Stuart Woodcock, „Success and Near Misses: Pre-Service Teachers' Use, Confidence and Success in Various Classroom Management Strategies” (*Teaching and Teacher Education*, 2010), 1261-1268, <http://dx.doi.org/10.1016/j.tate.2010.03.003>
4. Bistra-Beatrix Volgyi, „Ethno-nationalism in the Democratic Transition in Bulgaria: Political Pluralism as an Effective Remedy for Ethnic Conflict. Post-Communist Studies Programme Research Paper Series 003”, (York University, (2007).
5. Blake M. Riek, Eric W. Mania, Samuel L. Gaertner, „Intergroup threat and intergroup attitudes: a meta-analytic review”. (*Journal of Personality and Social Psychology*, 2006).
6. Craig J. Calhoun. „Nationalism”, (University of Minnesota Press, Political Science, 1997), 84.

³⁹ Nicolăescu-Plopșor, „*Oltenia. Documente. Cercetări. Culegeri. Cartea II*”, (Arhivele Statului. Direcțiunea Regională Craiova, 1941), 188.

7. David O. Sears și Tom Jessor, „White racial political attitudes: the role of white racism”, (Social Science Quarterly, Published By: University of Texas Press, 1996), 751-759.
8. Fundatia Soros, „Rromii in Romania, Bulgaria, Italia si Spania intre incluziune sociala si migratie”, (2011). Accesat: 21.01.2023 <http://www.soros.ro/en/publicatii.php>
9. Fundatia Soros, „Rromii in Romania, Bulgaria, Italia si Spania intre incluziune sociala si migratie, 2011”, accesat: 21.02.2023 <http://www.soros.ro/en/publicatii.php>
10. Henk Dekker, Darina Malová and Sander Hoogendoorn, „Nationalism and its explanations”, (Political psychology, 2003).
11. Hilde Weiss, „A Transnational Comparison of Nationalism in Austria, the Czech Republic, Slovakia, Hungary and Poland”, Journal of Political Psychology, Published By: International Society of Political Psychology, (2003), 377-401. <https://www.jstor.org/stable/3792355>
12. Icek Ajzen și Martin Fishbein, „Understanding attitudes and predicting social behavior. Englewood Cliffs”, (NJ: Prentice Hall, 1980).
13. James Fishkin, „Roma policies in Bulgaria”, (Stanford University Press, 2007).
14. Jessica Phillips, „Romania’s education system: an overview of how communism has influenced current issues and programs”, Liberty University Senior Papers, (2010), Accesat: 21.01.2023. <http://digitalcommons.liberty.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1195&context=honors>
15. John B. McConahay, „Self-interest versus racial attitudes as correlates of anti-bus attitudes in Louisville: are buses or blacks the problem?”, (Political Journal, Published By: The University of Chicago Press 1982), 692-720.
16. Kinder, D. R., & Sears, D. O. „Prejudice and politics: Symbolic racism versus racial threats to the good life”, Journal of Personality and Social Psychology, (1981), 414–431. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.40.3.414>
17. Klaus Boehnke, Angela Kindervater, Dirk Baier, Susanne Rippl, „Social change as a source of macrosocial stress: Does it enhance nationalistic attitudes? A cross-cultural study of effects of the EU eastern enlargement”, (European Societies 9(1):65-90, 2007), DOI: 10.1080/14616690601079440.
18. Kleinpenning Gerard și Hagendoorn Louk, „Forms of racism and the cumulative dimension of ethnic attitudes”, Social Psychology Quarterly, (1993), 21–36. <https://doi.org/10.2307/2786643>
19. Mihaela Mihailescu, „Dampening the powder keg: understanding inter-ethnic cooperation in post-communist Romania (1990-1996)”, (Nationalism and ethnic politics, 2005).
20. Miklos Biro, Snežana Smederevac, Snezana Tovilovic, „Socio-economic and cultural factors affecting poor school performance of Roma children”, (Psihologija, 2009).
21. Nando Sigona and Nidhi Trehan, „Roma politics in contemporary Europe: poverty, ethnic mobilization and neoliberalist order”, (Basingstoke: MacMillan Palgrave, 2009), 485 – 489.
22. Nando Sigona, “Locating ‘The Gypsy Problem’. The Roma in Italy: Stereotyping, Labelling and ‘Nomad Camps’”, Journal of Ethnic and Migration Studies, (2005), 741–56. <https://doi.org/10.1080/13691830500109969>.
23. Nicolăescu-Plopșor, „Oltenia. Documente. Cercetări. Culegeri. Cartea II”, (Arhivele Statului. Direcțiunea Regională Craiova, 1941), 188.
24. Òscar Prieto-Flores, „Canonical Assimilation Theory explains the case of Rome? Some evidence from Central and Eastern Europe”, (Ethnic and Racial Studies, 2009).
25. Phinney Jean și Ong Anthony, „Conceptualizing and measuring ethnic identity: current status and future directions”, Journal of Counseling Psychology, (2007), 271–281. <https://doi.org/10.1037/0022-0167.54.3.271>
26. Radosveta Dimitrova, Carmen Buzea, Vanja Ljujic, Venzislav Jordanov, „The influence of nationalism and national identity on well-being of Bulgarian and Romanian youth”, (Studia Universitatis Babes-Bolyai Sociologia LVIII, 2013).

27. Rupert Wolfe-Murray, „Is there Room for „Roma” and „Romanian”, The Guardian, (2010), accesat: 21.01.2023, <https://www.theguardian.com/commentisfree/2010/dec/08/roma-romanian-name>.
28. Vanja Ljujic, Paul Vedder, Henk Dekker și Mitch van Geel, „Romaphobia: A unique phenomenon?”, (Publication: Romani Studies, Volume 22, Number 2, 2012), <https://doi.org/10.3828/rs.2012.8>
29. Vesselin Dimitrov, „The search for a homogeneous nation: the assimilation of the Turkish minority in Bulgaria, 1984-1985”. Raport al Centrului European pentru Problemele Minorităților (ECMI), (Flensburg, Germany: ECMI, 2000).
30. Walter G. Stephan și W.S. Cookie, „An integrated theory of threat bias. In S. Oskamp (Ed.), Reducing prejudice and discrimination Hillsdale”, (NJ: Lawrence Erlbaum, 2000), 23-46.
31. Yaron Matras, „Roma migration in the post-communist era: its historical and political significance”, (Cambridge Review of International Affairs, 2000), 32 – 50.

Romii din România postdecembristă. Spre democratizarea și europeanizarea societății

Studii de caz: Hădăreni și Romulus Mailat

■ FLORINELA GIURGEA

[Independent researcher]

Abstract

The subject of the relationship between Roma and the State in post-communist Romania can be representative in order to measure the proximity and also the distance of the Romanian society from two major objectives: the democratization, in the 90s, and the Europeanization in the following decade – not only the integration in the EU structures, but also in a system of European values: democracy and rule of law, tolerance and social solidarity. The following two case studies are illustrative for the aforementioned periods. My analysis focuses in the first phase on the actions of Romanian representatives, and consecutively concerns the European dimension – what Romania, as a democratic and European state, did or should have done.

Keywords

Roma; post-communist Romania; democratization; Europeanization; case studies; Hădăreni; Romulus Mailat

- Subiectul relației dintre romi și stat
- în România postdecembristă poate fi considerat reprezentativ pentru a măsura apropierea sau depărtarea societății românești de două obiective majore: democratizarea, în anii '90, respectiv europeanizarea din deceniul următor – înțelegând prin aceasta integrarea nu numai într-o organizație ca Uniunea Europeană, ci mai ales într-un sistem de valori europene, având ca puncte cardinale democrația și statul de drept, dar și toleranța și solidaritatea socială. Cele două studii de caz pe care le propun sunt ilustrative pentru cele două perioade distincte. Întâiul, din primii ani ai României postdecembriste, se referă la conflictul interetnic petrecut în satul mureșean Hădăreni în 1993, soldat cu morți, răniți și distrugeri semnificative ale caselor romilor, de către comunitatea locală, români și maghiari deopotrivă; al doilea urmărește cazul cetățeanului român de etnie romă Romulus Mailat, acuzat de tâlhăria și uciderea italienei Giovanna Reggiani, în primul an de la aderarea României la Uniunea Europeană (noiembrie 2007) într-un alt stat membru, Italia. În ambele cazuri, problema a luat amploare, ajungând la soluții pe plan european. Analiza se concentrează în primă fază pe acțiunile reprezentanților statului român în aceste cazuri, iar în a doua pe dimensiunea

europăeană și din nou pe ce a făcut sau ar fi trebuit să facă România, ca stat democratic și respectiv european.

În primii ani de după perioada comunistă, care a fost caracterizată de politici de asimilare accentuată în rândul romilor (văzuți ca "problemă socială" și nerecunoscuți ca grup etnic minoritar de conducerea de partid și de stat), problematica romă a fost marginală, pe alocuri neglijată de autorități. Primii ani de după Revoluția din 1989 se remarcă prin zeci de conflicte interetnice în care au fost implicați romii¹, în toată țara, dar cu preponderență în Transilvania², unul dintre cele mai cunoscute și în mod cert cel mai grav fiind cel petrecut în localitatea mureșeană Hădăreni în 1993. Au contribuit la aceasta resentimentele din perioada anterioară, vizavi de romi și de presupusa lor favorizare de către statul "asistențial"³ comunist; dar și percepția unei părți a populației – care corespundea cu realitatea obiectivă – a unei perioade tulburi, în care autoritatea de stat fusese zdruncinată și ca atare se putea acționa fără teama unor consecințe prea severe.

Studiu de caz: "Hădăreni"

Primul studiu de caz al analizei noastre, "Hădăreni", se concentrează pe două faze. Prima, evident, legată de conflictul interetnic propriu-zis din 19-20 septembrie 1993, soldat cu trei morți, dintre care doi prin linșare, iar unul decedat în urma incendiarii casei în care se adăpostiseră – Rupa Lucian Lăcătuș, Pardalian Lăcătuș și Mircea Zoltan – și numeroase case distruse prin incendiere. A doua, pe implementarea Programului guvernamental de dezvoltare comunitară „Hădăreni”, stabilit prin Hotărârea de Guvern 523/2006, după soluționarea amiabilă dictată de Curtea Europeană a Drepturilor Omului în cazul plângerilor a zeci de romi victime ale acestui conflict.

De-a lungul timpului, au existat numeroase critici din partea societății civile, vizând lipsa de implicare în gestionarea corectă a subiectului, de către autoritățile statului român – plecând de la lipsa de reacție a polițiștilor din localitate și chiar incitarea în timpul conflictului, până la realizarea anchetelor penale și apoi instrumentarea proceselor. Astfel, un raport din 1996 al European Roma Rights Center

¹ Vezi în acest sens Emmanuele Pons, *Țigani în România. O minoritate în tranziție* (București: Editura Compania, 1999).

² Potrivit activistei romă Nicoleta Bițu, organizația Romani Criss a documentat conflicte interetnice postdecembriste în aproape 30 de localități din România, iar concentrația cea mai mare de conflicte a fost pe teritoriul Transilvaniei, "unde români și maghiari s-au aliat împotriva romilor". Potrivit acesteia, punctul în care cădeau de acord românii și maghiarii "erau să-i gonească pe romi din localitățile respective": "Două popoare care istoric nu s-au înțeles, românii și maghiarii, când vine vorba să-i urască pe romi, se înțeleg foarte bine" – Nicoleta Bițu, întâlnire online cu titlul "Romani Criss. O moștenire a mișcării civice a romilor", episodul II, 7 august 2022. Disponibil online la adresa <https://www.facebook.com/106062075503413/videos/628656678684287>.

³ În România a existat o politică asimilaționistă din partea autorităților comuniste, preocupate de sedentarizarea romilor și determinarea lor să renunțe la traiul tradițional, "integrarea" lor în societate, prin oferirea de locuințe, educație și locuri de muncă – ce-i drept, de cele mai multe ori, prost plătite, în baza unei școlarități precare sau a dezinteresului pentru meserii moderne sau program fix. Probleme acute, mai ales de ordin social, în ciuda implementării acestor măsuri, se regăsesc în documente oficiale ale statului comunist român referitoare la problematica romă și politicile experimentate, din anii '70. Eșecul acestor măsuri a făcut ca romii să aibă în continuare o condiție socială marginală și să se confrunte cu discriminarea societății românești, o mare parte a acesteia considerând că romii sunt favorizați, mai exact că statul le dă ajutoare sociale care însă nu rezolvă problemele existente (infrafracționalitate, lipsa unei meserii stabile, lipsă de educație). Și în prezent romii sunt percepuți drept o minoritate-problemă, care, în loc să muncească, preferă să facă copii, pentru a primi ajutoare sociale, iar în afară drept cei care „ne fac de răș” prin comportamente legate de furturi, cerșetorie, prostituție etc.

nota că, la momentul întocmirii raportului, nicio persoană nu fusese trimisă în judecată pentru uciderea celor trei romi sau distrugerea caselor din Hădăreni: "În opinia Manuelei Ștefănescu de la Comitetul Helsinki român, procurorul responsabil de caz în 1994 a arestat câțiva dintre infractorii împotriva cărora existau suficiente probe, dar presiunile exercitate la nivel local l-au obligat să-i elibereze în cursul aceleiași zile. Cercetările făcute de Fédération Internationale des Droits de l'Homme în 1994 au ajuns la concluzia că, deși procurorul-șef a identificat ucigașii celor trei romi, el s-a abținut să-i aresteze din cauza riscului de a crea agitație sau represalii din partea româno-maghiară"⁴. Raportul conchidea că, în urma cercetării cazurilor mai vechi și mai bine mediatizate de încălcări ale drepturilor omului în cazul romilor (raportul începea chiar cu Hădăreni, n.n.), "a ajuns la concluzia că autoritățile statului român nu a reușit să-și îndeplinească datoria fundamentală de a face dreptate victimelor încălcărilor drepturilor omului din rândul romilor"⁵.

Probleme grave, în legătură cu cazul Hădăreni, atât în timpul intervenției forțelor de ordine, cât și în instrumentarea dosarului, reies din mai multe declarații de la dosarul penal care a ajuns pe rolul Tribunalului Mureș abia în 1997. Spre exemplu, din mai multe declarații ale celor arestați imediat după evenimente reiese că polițiștii localnici au avut o atitudine pasivă, iar unul dintre polițiștii din orașul apropiat Luduș, care au ajuns la fața locului după mai multe ore, a instigat mulțimea furioasă să dea foc caselor romilor, dar cu grijă, ca să nu afecteze și casele românilor, aflate în apropiere.

Astfel, inculpatul Bucur Petru a afirmat că localnicii le imputau polițiștilor "că nu au luat măsurile necesare la momentul potrivit ca să nu se ajungă la omor", iar atunci unul dintre polițiști "a scos pistolul din buzunar și a spus <Mergeți fraților, să vedeți că nu sunt cu țiganii, veniți după mine, acesta este momentul răzbnării> și toată lumea l-a urmat pe acest polițist"⁶.

Bucur Pavel, fratele lui Bucur Petru, de asemenea inculpat în dosar, a afirmat că polițiștii din sat, Moga și Șușcă, confrunțați fiind cu "furia generală", s-ar fi întors cu spatele către lumea adunată și "primul a spus: <Faceți ce vreți, noi nu putem nimic, din partea mea dați foc la case>. Atunci Achim Ioan care era lângă polițist și avea în mână o legătură de cânepă, a aruncat această legătură, pe care i-a aprins-o cineva (...) în casa lui Moldovan Lucreția pe geam"⁷. Din declarațiile lui Bucur Pavel reiese faptul că inițial în casa respectivă s-au refugiat cinci romi, doar doi dintre aceștia – Iliuță și Dăgală – au reușit să fugă. Referitor la polițiștii veniți de la Luduș, acesta a declarat că, dat fiind că mulțimea le reproșa că "sunt de partea țiganilor", unul dintre ei (pe care l-a identificat ca fiind "cel șaten") "a spus că el nu este cu țiganii și <haideți după mine, să le dăm foc>"⁸: "Moldovan Puiu și Budean [erau] foarte activi, respectiv îndemneau lumea să dea foc să termine ce au început. Pe casă erau deja aruncate cauciucuri aprinse, dar nu știu dacă acestea au fost aruncate de cele 2 persoane. (...) Precizez că în timpul întregii activități și prin porta voce (sic!) se repeta același îndemn respectiv <Fiți atenți la ce fel de case dați foc, să nu se incendieze casele țiganilor care sunt în apropierea caselor românilor pentru ca acestea din urmă să nu fie afectate, să se dea foc caselor de țigani izolate>" – din mașini ale căror numere nu le poate indica⁹.

⁴ Veronika L. Szente, "Sudden Rage at Dawn: Violence against Roma in Romania", *European Roma Rights Center, Country Reports Series*, 2 (1996): 7.

⁵ Szente, V, "Sudden...", 7.

⁶ Arhiva Tribunalului Mureș, dosar 5153/1997, vol. I, ff. 116-118.

⁷ Arhiva Tribunalului Mureș, dosar 5153/1997, vol. I, ff. 112-113.

⁸ Arhiva Tribunalului Mureș, dosar 5153/1997, vol. I, f. 113.

⁹ Arhiva Tribunalului Mureș, dosar 5153/1997, vol. I, f. 114.

Într-o altă declarație, inculpatul Gall Nicolae – care a susținut că a fost arestat pe nedrept, întrucât nu se afla în Hădăreni la ora incendierii primei case, a numitei "Beța" (Moldovan Lucreția) și nici la omorârea celor trei romi, ci a ajuns după reprezentanții Poliției Luduș¹⁰ – a făcut o descriere elocventă a atmosferei din sat, reluând ideea că unul dintre oamenii legii, teoretic cei care ar fi trebuit să acționeze în sensul aplanării conflictului, ar fi acționat exact pe dos. El a explicat atitudinea acestuia prin faptul că a avut la acel moment convingerea "că lumea așa cum era înarmată cu bâte, lemne, urma să-i agrezeze pe cei doi polițiști"¹¹: "Încă din dealul dinaintea localității Hădăreni am văzut foc în localitate și când am ajuns în fața barului meu am constatat că, casa numitei Moldovan Lucreția era în flăcări. Pe șosea în fața barului i-am văzut pe lucrătorul de poliție Drăghici și pe Pânzaru de la Poliția Luduș pe care-i anunșasem despre cele întâmplate în Hădăreni. Lumea din sat avea o atitudine de revoltă față de poliție și le reproșau celor doi că nu au luat toate măsurile pentru a evita incidente de acest gen. Am avut convingerea că lumea încearcă să-i agrezeze pe cei doi, de fapt a început să-i agrezeze și atunci împreună cu Bucur Vasile zis Tulai i-am dus în curtea barului. Probabil din pricina intenției mulțimii dezlănțuite sau din altă cauză Drăghici a scos pistolul și a spus <Fraților, sunt cu voi, haideți după mine, acum este momentul să vă răzbunați>. Împreună cu o parte din lume s-a îndreptat spre casa lui Lăcătuș Pardalian. Vreau să precizez că eu am discutat cu Bucur Vasile care se afla în mulțime și acesta a spus că doi țigani sunt morți"¹². Gall Nicolae este persoana care a colaborat cu forțele de ordine – polițiști și jandarmi veniți de la Luduș. El a mai declarat că, la intrarea în Hădăreni, a văzut un grup de venițiori care au fost opriți de jandarmi cu scuturile, dar că inculpații Bucur Pavel, Budean Vasile și Vescan Sorin nu se numărau printre cei care aveau substanțe inflamabile asupra lor¹³. "Mai precizez că în acest timp ardeau casele de țigani, respectiv majoritatea erau aprinse, ceea ce mă face să cred că erau mai multe grupuri de persoane care dădeau foc la case. Și eu am auzit pe șosea că din mașina poliției se făcea apel la populație <să se dea foc la casele de țigani, aveți grijă să nu ia foc satul>", a declarat acesta, arătând însă că nu poate identifica mașina sau vorbitorul¹⁴.

Un moment esențial în desfășurarea evenimentelor îl constituie linșarea romilor de către mulțimea dezlănțuită, moment în care iese din nou în evidență gestionarea necorespunzătoare a situației de către forțele de ordine. Astfel, potrivit lui Bucur Petru, când a ajuns, casa Lucreției Moldovan era în flăcări: mulțimea aștepta ca romii să iasă din casă, strigând "leșiți afară criminalilor"¹⁵. Conform propriilor declarații, el l-a ajutat pe polițistul Moga să îl încătușeze pe unul dintre romi (Lăcătuș Pardalian), după care acesta a fost atacat de mulțime: "toți aveau câte ceva în mână". Bărbatul rom a fost lovit, chiar căzut fiind la pământ: "În momentul când victima legată la mâini a căzut, în jurul ei erau 30-40 de persoane, dar și strada era plină de oameni. Nu pot preciza câte persoane au lovit victima"¹⁶. Raportul medico-legal a stabilit că aceasta avea pe corp mai mult de 89 de lovituri¹⁷.

¹⁰ Arhiva Tribunalului Mureș, dosar 5153/1997, vol. I, ff. 5-53 și 119-121. Gall și-a explicat lipsa prin faptul că el l-a transportat la spitalul din Luduș pe Crăciun Chețan – cel care a fost înjunghiat de romi, ceea ce a declanșat revolta generală în sat, indicând faptul că s-a întors în jurul orei 19,00-19,30.

¹¹ Arhiva Tribunalului Mureș, dosar 5153/1997, vol. I, f. 119.

¹² Arhiva Tribunalului Mureș, dosar 5153/1997, vol. I, f. 119.

¹³ În acest dosar au fost inculpați Bucur Pavel, Bucur Petru, Gall Nicolae, Bucur Vasile Dorel, Precup Severius Ioan, Bucur Vasile, Bucur Nicolae, Bucur Iuliu. Vescan Olimpiu, Budean Vasile și Furdui Simion au avut calitatea de suspecți.

¹⁴ Arhiva Tribunalului Mureș, dosar 5153/1997, vol. I, ff. 119-121.

¹⁵ Arhiva Tribunalului Mureș, dosar 5153/1997, vol. I, f. 117.

¹⁶ Arhiva Tribunalului Mureș, dosar 5153/1997, vol. I, ff. 116-117.

¹⁷ http://www.proeuropa.ro/comunicat14_en.html. Accesat în 09.11.2022. Comunicatul Ligii Pro Europa menționează că prezența atâtor leziuni pe corp e "un lucru extrem de rar în astfel de cazuri".

Câteva dintre declarațiile de la dosar converg în ideea că procurorul “a scos de sub urmărire penală chiar principalii făptași”, iar probele din rechizitoriu nu corespund realității¹⁸. Cei doi frați Bucur l-au indicat pe șoferul lui Nicolae Gall, Achim Ioan zis Pedic sau Achim Vucu Sorin, ca fiind prezent la fața locului “cu benzină în două bidoane”¹⁹. Acesta nu a fost pus sub acuzare, Bucur Pavel scriind într-o declarație că îi dă de bănuț faptul că procurorul Liviu Moică, pe care l-a confruntat pe acest subiect, i-ar fi răspuns “Și ce vrei să zici, că am luat bani”²⁰.

Mai grav, Bucur Pavel – suferind de boli psihice – ar fi fost “țapul ispășitor”. Acesta a declarat în scris că “fostul comandant al Poliției Palade a chemat un grup de circa 10 reprezentanți ai satului cărora le-a spus în căminul cultural să nu-și facă probleme, cazul va fi rezolvat și, dacă va fi nevoie, va fi găsit răspunzător <nebulul satului>, adică eu și alți 2-3”²¹. Declarația lui a fost susținută de inculpatul Gall Nicolae, care a arătat că a fost prezent la ședința de la căminul cultural la câteva zile după producerea evenimentelor, la care “au participat mai multe persoane din cadrul poliției și justiției”: “În cămin s-au discutat cele 17 dosare care au fost pe rolul instanțelor din Târgu Mureș în care au fost implicați români, unguri și țigani din Hădăreni și văzând că lumea a fost nemulțumită, la ieșire fostul comandant al Poliției Palade a susținut că totul va fi mușamalizat dar că se va găsi un nebun ca țap ispășitor – singura persoană la care în sat i se spune <nebulul> este Bucur Pavel”²². Potrivit unui raport al asociației de drepturile omului APADOR-CH pe anul 1993, comandantul Inspectoratului Județean de Poliție al județului Mureș, colonelul Constantin Palade “a fost destituit și apoi trecut în rezervă datorită lipsei de profesionalism dovedite în cazul Hădăreni”²³, după ce conduita polițiștilor a ajuns să fie investigată de Parchetul Militar. Același raport subliniază că, deși aveau informații despre starea tensionată din sat, polițiștii de acolo nu au reușit să prevină linșarea și incendierile, dar nici cei circa 50-60 de polițiști ajunși ulterior la fața locului (în jurul orei 21, n.n.) nu au putut împiedica arderea a încă 12 case²⁴.

Cazul Hădăreni a fost urmat de procese atât pe latura penală – pentru omor de deosebit de grav au fost condamnați Bucur Pavel, Gall Nicolae, Bucur Vasile Dorel, Precup Severus Ioan, iar pentru distrugere persoanele menționate, alături de Bucur Petru, Budean Vasile, Furdui Simion, Bucur Vasile (zis Tulai), Bucur Nicolae (zis Hașchia), Bucur Iuliu și Vescan Olimpiu²⁵, cât și pe latura civilă²⁶. Daunele materiale au fost stabilite de Tribunalul Mureș printr-o sentință pronunțată abia în luna mai a anului 2003²⁷, confirmată în 2004 de Curtea de Apel Târgu Mureș și Înalta Curte

¹⁸ Arhiva Tribunalului Mureș, dosar 5153/1997, vol. I, ff. 55-57.

¹⁹ Arhiva Tribunalului Mureș, dosar 5153/1997, vol. I, f. 117.

²⁰ Arhiva Tribunalului Mureș, dosar 5153/1997, vol. I, f. 57.

²¹ Arhiva Tribunalului Mureș, dosar 5153/1997, vol. I, f. 115.

²² Arhiva Tribunalului Mureș, dosar 5153/1997, vol. I, f. 121.

²³ <https://apador.org/en/aspecte-privind-evolutia-situatiei-drepturilor-omului-in-anul-1993-si-reactiile-apador-ch/>.

²⁴ <https://apador.org/en/aspecte-privind-evolutia-situatiei-drepturilor-omului-in-anul-1993-si-reactiile-apador-ch/>.

²⁵ Descrierea faptelor, așa cum a fost reținută de instanță: au fost linșați Lăcătuș Rîpa Rupian și Lăcătuș Pardalian și a fost împiedicat prin lovituri de mulțime să iasă din casa lui Moldovan Lucreția (zisă Beța), murind carbonizat Zoltan Mircea, după care grupuri de oameni au plecat apoi în sat să incendieze casele romilor. Cauza penală a primit sentința penală nr. 157/1998 a Tribunalului Mureș, 6/15 ianuarie 1999 a Curții de Apel Târgu Mureș și decizia 425/23 noiembrie 1999 a Curții Supreme de Justiție Secția Penală, care a admis recursurile inculpaților, schimbând încadrarea juridică. Vezi în acest sens Arhiva Tribunalului Mureș, dosar 5153/1997, vol. II.

²⁶ Arhiva Tribunalului Mureș, dosar 7081/1621/2001, vol. I.

²⁷ Deschiderea dosarelor la câțiva ani de la producerea evenimentelor a fost reclamată de organizații ale drepturilor omului precum Liga Pro Europa, care a acuzat presiuni politice – vezi în acest sens Haller István, “Cazul Hădăreni”, *A/tera*, 7 (1998), pp. 106-123.

de Casație și Justiție²⁸, instanța stabilind că sumele cu titlu de despăgubire urmau a fi plătite în solidar de inculpați, chiar dacă un terț (adică statul) a refăcut între timp casele distruse, în unele cazuri la valoare mai mare decât cea inițială²⁹. Totodată, s-a dispus sechestrul asigurător pe bunurile inculpaților Gall Nicolae, Bucur Petru, Bucur Nicolae (zis Hașchia) – decedat în 2003, fără moștenitori, Budean Vasile, Bucur Iuliu, Vescan Olimpiu și Furdul Simion. După epuizarea dreptului intern (printr-o sentință a Curții de Apel Târgu Mureș, rămasă definitivă la Înalta Curte de Casație și Justiție, s-au stabilit daune morale în valoare de 58.000 de lei pentru 17 victime, constituite în părți civile, și 130.000 de lei despăgubiri materiale, pentru un număr de 19 persoane), romii din Hădăreni, asistați de organizația de drepturile omului Liga Pro Europa, au dat în judecată statul român. De menționat că o singură persoană (Maria Bucur, soția supraviețuitoare a unui inculpat) a plătit sumele stabilite de instanță a fi plătite în solidar. În vara anului 2005 – când s-a trecut la executarea silită, inclusiv pe bunurile familiei care plătise – conflictul a fost la un pas de a se relua. Judecătoria Luduș a admis contestația la executare, decizie menținută de Tribunalul Mureș în ianuarie 2007³⁰.

În 2005, două sentințe ale Curții Europene a Drepturilor Omului le-au dat câștig de cauză romilor din Hădăreni care au acuzat statul român de încălcarea a nu mai puțin de 4 articole din Convenția Europeană a Drepturilor Omului – cele referitoare la tratament inuman sau degradant (articolul 3), dreptul la un proces echitabil (articolul 6), respectarea vieții private și de familie (prin eșecul repetat al autorităților române de a stopa încălcările drepturilor reclamanților – articolul 8) și discriminare (articolul 14)³¹. În cauza Moldovan și alții împotriva României de la Curtea Europeană a Drepturilor Omului, statul român a fost condamnat în 12 iulie 2005, în proces cu 7 dintre cei 25 de reclamanți³², daunele materiale și morale fiind stabilite în cuantumul a 238.000 de euro. Pentru ceilalți 18, Curtea a decis anterior cu o săptămână soluționarea amiabilă, stabilind despăgubiri în valoare totală de 262.000 de euro, statul român angajându-se la o serie de măsuri de prevenire și combatere a discriminării și îmbunătățire a relațiilor dintre membrii comunității locale (romi, români și maghiari) din localitatea Hădăreni. Programul de dezvoltare comunitară din Hădăreni, stabilit prin HG 523/2006, a fost emis "având în vedere angajamentele asumate de Guvernul României în fața Curții Europene a Drepturilor Omului, în domeniul protecției drepturilor omului, în special a minorității romilor, *criteriu politic de aderare a României la Uniunea Europeană* (s.n.), conștând în adoptarea unor măsuri generale, în scopul prevenirii și combaterii discriminării, prevenirii și soluționării conflictelor care pot genera violențe, stimulării participării romilor la viața economică, socială, educațională, culturală și politică etc."³³, stabilind măsuri concrete, menite să îmbunătățească relațiile dintre membrii comunității locale (romi, români și maghiari) din localitatea Hădăreni, județul Mureș. Programul urma să se implementeze în 3 ani, dar numeroase probleme³⁴, inclusiv sincopel în finanțare, au făcut ca unele dintre obiectivele de investiții – între care un centru medical și o hală de producție a unor produse din beton, la care ar fi urmat să lucreze localnicii – să nu

²⁸ Arhiva Tribunalului Mureș, dosar 5153/1997, vol. II, ff. 690-696.

²⁹ Arhiva Tribunalului Mureș, dosar 5153/1997, vol. II, ff. 606-623.

³⁰ <https://www.mediafax.ro/justitie/romii-din-hadareni-din-nou-la-cedo-943374>.

³¹ http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_ROM.pdf.

³² <http://www.monitoruljuridic.ro/act/hotarare-nr-2-din-12-iulie-2005-definitiva-la-30-noiembrie-2005-in-cauza-moldovan-si-altii-impotriva-romaniei-emitent-curtea-europeana-a-70661.html>.

³³ <http://lege5.ro/Gratuit/ha2tanru/hotararea-nr-523-2006-pentru-aprobarea-programului-de-dezvoltare-comunitara-in-localitatea-hadareni-judetul-mures-pentru-perioada-2006-2008>.

³⁴ Agenția Națională pentru Romi, "Raport de evaluare a programului <Hădăreni>" (2012), http://www.anr.gov.ro/docs/rapoarte/Raport%20de%20evaluare%20a%20programului%20Hadareni_ro_en.pdf.

fie realizate nici măcar peste 10 ani, în 2016, iar unele case care au fost reconstruite să fie de calitate slabă. În luna martie a aceluși an, Consiliul de Miniștri al CEDO a emis o rezoluție în acest caz, apreciind că măsurile luate de autorități au fost totuși satisfăcătoare, în același timp transmițând o dispoziție prin care a cerut raportări semestriale de la reprezentanții statului român timp de încă 3 ani. Astfel, s-a pus punct cazului "Hădăreni" după nu mai puțin 25 de ani.

Studiu de caz: Romulus Mailat

În primul an de după aderarea României la Uniunea Europeană – octombrie 2007, Nicolae Romulus Mailat, un român de etnie romă care locuia în tabăra de romi din Tor de Quinto, a fost incriminat în legătură cu tâlhăria și violarea italienei Giovanna Reggiani, decedată ulterior la spital. Mailat a fost arestat, iar situația a declanșat un val de xenofobie și rasism, atât în România, cât și în Italia, în "instanța" opiniei publice și la nivel oficial.

La 1 noiembrie 2007, guvernul italian a adoptat un pachet de măsuri de siguranță de urgență care a permis expulzarea rapidă a cetățenilor străini, chiar și din statele membre ale UE³⁵. În declarațiile oficiale, pachetul de măsuri de securitate a fost desemnat pentru combaterea criminalității pe teritoriul italian, permițând prefectilor să emită ordine de deportare a imigranților criminali, fără aprobarea magistratilor (!). În scurt timp, 4 cetățeni români au fost expulzați din Italia, ordinele fiind emise de prefectul de Milano, Gian Valerio Lombardi, în numele "siguranței publice"³⁶. Alți 4 români au fost atacați de persoane mascate în parcare a unui centru comercial din Roma, iar o bombă artizanală a explodat într-un magazin care aparținea unui român, din apropierea Romei. Ziarul italian "La Repubblica" a raportat că municipalitățile din Roma, Milano, Napoli, Torino și Florența întocmesc liste cu persoanele care urmează să fie expulzate, numărul fiind în jur de 5.000. Primarul Romei de la acea vreme, Walter Veltroni (de la Partidul Democrat), a subliniat că 75% dintre faptele grave din oraș – agresiuni, furturi, violuri și chiar crime – au autori români, reluând teoriile din Al Doilea Război Mondial care legau etnia romă de infracționalitate. "Aceștia nu sunt oameni care caută un mod de viață mai bun, ci o tipologie care are criminalitatea ca viitor principal", a spus Veltroni³⁷. El a susținut că autoritățile italiene trebuie să ridice această problemă la nivel european, iar autoritățile române trebuie să răspundă pentru ceea ce el a catalogat ca fiind o problemă politică. Unele ziare italiene s-au referit la Mailat drept "țigan" ("Zingaro"), altele ca "rom" sau "român", dar cvasitotalitatea lor l-au catalogat drept criminal.

Nici în România situația nu a fost mai bună. De la oameni simpli la vedete, de la ziariști la politicieni sau reprezentanți ai statului, toți s-au poziționat public împotriva lui Mailat, deși acesta ar fi trebuit să se bucure de prezumția de nevinovăție și – în calitate de cetățean român – de protecție consulară. Momentul a scos în față prejudecățile pe care majoritatea le are față de minoritatea romă. Aproape nimeni nu l-a considerat în primul rând cetățean român. Fotbalistul Adrian Mutu, desemnat cel mai bun jucător al unei echipe italiene de fotbal, a declarat că i se pare greșit că o țară întregă – România – și mulți români care trăiesc cinstit în Italia suferă din cauza "unor criminali". Liderul Partidului România Mare – de dreapta – Corneliu Vadim Tudor, a cerut pedeapsa maximă pentru Mailat, la care s-a referit drept "acest țigan criminal". În 7 noiembrie 2007, prim-ministrul de atunci al României, Călin Popescu Tăriceanu, a exprimat condoleanțe în numele poporului român, familiei Giovannei

³⁵ <https://www.theguardian.com/world/2007/nov/02/italy.international>.

³⁶ <https://www.mediafax.ro/social/au-fost-semnate-primele-patru-ordine-de-repatriere-a-unor-romani-1023431>.

³⁷ <https://english.hotnews.ro/stiri-archive-1750189-romanian-rapes-and-kills-italian-woman-officials-retaliate.htm>.

Reggiani și “profundul său regret pentru crima săvârșită”, în ciuda faptului că nu exista încă o sentință de condamnare a lui Mailat. În unele publicații românești, originea etnică a lui Mailat a fost folosită pentru disociere, iar pe agenda publică a reapărut ideea ca membrii minorității în cauză să nu mai fie numiți romi, ci “țigani”, de acum înainte, pentru a evita orice confuzie între aceștia și majoritatea românească³⁸.

În 15 noiembrie 2007, Parlamentul European a adoptat o rezoluție cu privire la Directiva 2004/38/CE (privind dreptul cetățenilor Uniunii și al membrilor familiilor acestora de a circula și de a locui liber pe teritoriul statelor membre). Rezoluția PE a reafirmat principiul libertății de mișcare și a invitat România și Italia să coopereze în anchetele penale și, în același timp, să combată orice manifestare rasistă sau xenofobă. Autoritățile italiene au decis să retragă decretul de expulzare în decembrie 2007. În ciuda multor întâlniri ale autorităților române și italiene, situația a escaladat din nou în scurt timp. Un alt decret al Guvernului italian a fost emis câteva luni mai târziu, acesta permițând amprentarea persoanelor care locuiau în taberele de romi, în special a nomazilor, sub pretextul unui recensământ. Crucea Roșie Italiană a acceptat să asiste guvernul italian în această acțiune. În iulie 2008, Parlamentul European a intervenit din nou, recomandând retragerea acestui nou decret. Unele ONG-uri au protestat împotriva acestei noi măsuri care a încălcat drepturile omului și au acuzat noul guvern italian și pe ministrul de Interne (Roberto Maroni, de la formarea Ligii Nord) de fascism. Un an mai târziu, în 2008, Ministerul Afacerilor Externe al României a lansat o campanie menită să arate opiniei publice italiene “că românii și România înseamnă mult mai mult decât criminalitate”, cum a declarat Oana Marinescu, director general pentru Diplomatie Publică la acest minister³⁹. În octombrie 2008, sociologul italian Marzio Barbagli a publicat cartea “Imigrație și criminalitate” în care a susținut că Partidul Democrat și chiar serviciile secrete italiene au orchestrat campania în cazul Mailat, pentru a discredita România și a câștiga alegerile din acel an⁴⁰. El a subliniat că numărul infracțiunilor comise de români în Italia este mai mic decât acțiunile criminale comise de albanezi și populația slavă, acuzând guvernul italian că a răspândit intenționat xenofobia în țara sa. Însuși Mailat a susținut în timpul procesului că este doar un țap ispășitor. Romulus Mailat a fost condamnat într-o primă etapă la 29 de ani de detenție, însă procuratura italiană a cerut și a obținut în final, în aprilie 2010, pedeapsa închisorii pe viață. El a fost extrădat și se află la acest moment deținut într-o închisoare din România.

Concluzii

Cazurile “Hădăreni” și “Mailat”, deși petrecute în perioade diferite și la nivele diferite – într-un sătuc din România, respectiv într-o metropolă – ilustrează faptul că există un substrat rasist pregnant la nivel societal. De asemenea, drumul anevoios către democratizare și respectiv europenizare. Trebuie subliniat faptul că, în ambele

³⁸ Mai multe despre acest subiect, în Eniko Vincze, “Român-rom-țigan”, în *Criticatrac*, 11 ianuarie 2011, https://www.criticatrac.ro/roman-%e2%80%93rom-%e2%80%93tigan/?fbclid=IwAR3pst7OxAll-JVnFcrtnHtiD71p6dDSiucOplPrEvTmJk_WszisUjlyA. Ideea apare periodic pe agenda publică românească, susținută de proiecte de lege privind revenirea la termenul de “țigan” în loc de “rom”, cu aceeași motivație, sau de petiții online cu același subiect. Vezi și https://www.petitiononline.com/schimbarea_numelui_din_rrom_inapoi_in_tigan?fbclid=IwAR3m52OxX6HZ9_MG9-m76n_czjB7m9EAsXE5uDsH2abCWckYoGrWYJHpmWc.

³⁹ Campania nu pare să fi avut rezultate de durată, întrucât incidente împotriva romilor din Italia continuă să aibă loc periodic. Doar în ultimii ani, ministrul de Interne al partidului de extremă dreapta Liga Nord, Matteo Salvini, a lansat atacuri rasiste împotriva celor pe care i-a numit “țigani murdari”, amenințând cu demolarea locuințelor lor, iar un protest violent, cu incendieri, s-a înregistrat în zona Torre Maura din Roma, după ce câteva familii de romi s-au mutat în această zonă.

⁴⁰ <https://www.mediafax.ro/externe/cazul-mailat-a-fost-folosit-pentru-a-discredita-romania-3339823>.

cazuri, statul român a eșuat în obligația sa – de fapt nici nu și-a pus problema – de a proteja drepturile cetățenilor proprii, români de etnie romă. E de remarcat faptul că, în preajma aderării la Uniunea Europeană și pusă în fața unei condamnări iminente, România a optat pentru o soluționare amiabilă, asumându-și un program comunitar pe care nu l-a realizat în termenul la care s-a angajat și care s-a derulat cu multiple probleme, ceea ce a determinat protestul unor personalități publice și din partea societății civile⁴¹. Dar, așa cum a arătat cazul Mailat, problema nu este doar în România. După 1989, s-a produs ceea ce a fost catalogat drept “valul trei de migrație” al romilor din România înspre Occident, însă trebuie spus că nici acolo, de multe ori, romii nu au fost primiți cu brațele deschise. Mai mult, o parte dintre țările occidentale / europene au reacționat oferindu-se să plătească pentru repatriere, exact ca în Evul Mediu, când unele au plătit pentru a fi ocolite de romi.

În România, în ciuda existenței unor programe guvernamentale și a unor măsuri afirmative pentru cetățenii români de etnie romă⁴², această comunitate continuă să se confrunte cu probleme acute, mai ales de ordin social: mizerie, lipsă de perspective determinată de condițiile precare de educație și de muncă; analfabetism, segregare, lipsa actelor de acte identitate, a celor de proprietate, rată crescută de infracționalitate etc. Lideri din rândul comunității se referă la încercările de leadership, inclusiv politic, ca la un eșec și acuză fraudarea fondurilor care ar fi trebuit să susțină ridicarea socială a membrilor acestei etnii și totodată statul român că nu face – sau nu face suficient în acest sens⁴³. Problemele, începând de la discriminare și rasism, sunt multiple și e nevoie de multă implicare și responsabilitate în aplicarea cadrului legal pentru ca politicile publice referitoare la romi să fie coerente, puse în practică corespunzător, pentru ca să se vadă rezultatele.

BIBLIOGRAFIE

Arhiva Tribunalului Mureș, dosar 5153/1997, vol. I și II, dosar 7081/1621/2001, vol. I.

Pons, Emmanuele, *Țigani în România. O minoritate în tranziție*, (București: Editura Compania, 1999).

Haller, István, “Cazul Hădăreni”, *Altera*, 7 (1998).

Szente, Veronika L., “Sudden Rage at Dawn: Violence against Roma in Romania”, *European Roma Rights Center, Country Reports Series*, 2 (1996).

Vincze, Eniko, “Român – rom – țigan”, *Criticatac* (2011).

<http://www.anr.gov.ro>

<https://apador.org/en>

<http://www.echr.coe.int>

<http://www.monitoruljuridic.ro>

<https://english.hotnews.ro>

⁴¹ Spre exemplu, Haller Istvan, cel care a asistat romii din Hădăreni prin Liga Pro Europa în procesul de la CEDO, membru în Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării, a anunțat că intră în greva foamei în 2008, nemulțumit de nealocarea fondurilor promise. Vezi în acest sens <https://www.mediafax.ro/social/istvan-haller-de-la-cncd-in-greva-foamei-3255420>.

⁴² Decada de incluziune a romilor, strategii guvernamentale dedicate, locuri speciale la nivel liceal și universitar, inspecții și mediatori școlari, mediatori sanitari pentru romi, reprezentanți ai romilor la nivelul autorităților publice locale și al prefecturilor și în Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării, un loc de deputat al minorității, instituții precum Agenția Națională pentru Romi și Centrul național de promovare a culturii rome Romano Kher.

⁴³ Vezi în acest sens manifestul organizației ARESEL din anul Centenarului României, 2018.

<https://www.mediafax.ro>

<https://www.theguardian.com>

https://www.petitiononline.com/schimbarea_numelui_din_rrom_inapoi_in_tigan?fbclid=IwAR3m52OxX6HZ9_MG9-m76n_zjB7m9EAsXE5uDsH2abCWckYoGrWYJHpmWc

<https://www.facebook.com/106062075503413/videos/628656678684287>

Aspecte socio-lingvistice privind comunitatea de romi Bereasca din Ploiești

■ ALEXANDRU ZAMFIR

[University of Bucharest]

Abstract

The present work aims to present a series of aspects regarding, on the one hand, the diversity of Roma groups present in the Bereasca community in the city of Ploiești, and on the other hand, the relations between Roma and Romanians and the mutual influence between the two ethnic groups from a linguistic and cultural point of view.

Keywords

Roma groups; dialects of the Romani language; Roma culture; interculturalism; cultural assimilation

1. Introducere

În lucrarea de față ne propunem observarea unei comunități de romi din orașul Ploiești, în urma căreia să analizăm din perspectivă lingvistică și culturală diferite aspecte ale coexistenței diferitelor neamuri de romi prezente în această comunitate: *pletoși, moraci, ursari, vătrași*, precum și relația dintre populația de romi și cea de români. Astfel, principalele obiective ale articolului urmăresc, pe de o parte, felul în care neamurile de romi interacționează între ele, iar pe de altă parte, mecanismele prin care cele două categorii etnice, romi și români, prezente în egală măsură în comunitate, se influențează reciproc din punct de vedere cultural, lingvistic, social, sau chiar religios. Totodată, ne propunem să stabilim și factorii care au condus la aceste eventuale influențe, încercând, de asemenea, să trasăm posibile direcții în care aceste influențe se îndreaptă.

Punctual, una dintre tematicile articolului va urmări influența limbii și culturii române asupra limbii și culturii romani, obiectivele în acest sens, având în vedere cuantificarea gradului de asimilare culturală și lingvistică, ca urmare a presiunii culturale și lingvistice exercitate de limba și cultura română asupra limbii și culturii romani. Astfel, vom încerca să stabilim gradul de utilizare a limbii romani, în raport cu limba majoritară, plecând de la premisa unei scăderi

în frecvența utilizării, datorate fenomenului de asimilare lingvistică și culturală, cercetarea având în vedere și eventualele modificări de la nivelul limbii romani, ca urmare a acestui fenomen.

Urmărind cealaltă direcție a influenței dintre cele două limbi și culturi, obiectivul este centrat pe inventarierea aspectelor care indică amprenta culturii și a limbii romani asupra limbii și culturii române, dezvoltând în acest sens o analiză a termenilor de origine romani prezenți în limba română utilizată în comunitate.

Din punct de vedere metodologic, pentru identificarea și analiza elementelor de natură lingvistică și culturală care vizează fenomenele de interculturalitate prezente în comunitatea Bereasca, pentru lărgirea sferei de interpretare, am realizat și o serie de interviuri în 10 familii/ gospodării de romi din comunitate. Interviuul a fost unul semi-structurat care a inclus o serie de întrebări prestabilite, care se regăsesc în anexă.

1.1 Aspecte terminologice. Etonimele *rom* și *țigan*.

Data fiind situația comunității analizate, în care sunt întâlniți, atât de către etnicii romi, cât și de către etnicii români, ambele denotații, *rom* și *țigan*, considerăm oportună abordarea acestei problematice în partea introductivă a articolului, pe de o parte pentru a reconfirma argumentele folosirii termenului *rom*, iar pe de altă parte, pentru a contextualiza utilizarea termenului *țigan* în comunitatea analizată, precum și în societate ca ansamblu.

Astfel, termenul *țigan* este un termen de origine greacă (greaca medie), dezvoltat de la cuvântul *atinganos* care însemna „de neatins, impur”, făcând trimitere, pe seama acestor înțeleșuri, și la o sectă religioasă considerată eretică în comunitățile grecești¹. Apariția, existența și mai ales persistența acestui nume în comunitatea analizată și în spațiul românesc ca ansamblu poate fi explicată prin analiza mai multor factori. Un prim factor ar fi cel de natură istorică, cel mai ilustrativ exemplu în acest sens fiind documentele din perioada medievală, unde, încă de la prima atestare, romii sunt identificați cu termenul *ațigani*, pentru prima dată într-un document din Țara Rromânească din anul 1385, în care voievodul Dan I face o danie către mănăstirea Vodița, dăruind printre altele și „40 de sălașe de ațigani”². Mai departe, cu fiecare atestare, acest termen apare pe întreg cuprinsul documentelor medievale. De observat în exemplele de mai sus forma *Ațigani*, cu particula *A* (cu sens privativ) de la începutul cuvântului care face trimitere directă la forma grecească *atinganos*, acest aspect morfologic susține încă o dată etimologia greacă a termenului *țigan*, precum și sensul peiorativ.

Extinzând analiza etimologică a termenului, discuția ne împinge înaintea primelor atestări documentare ale romilor în spațiul românesc, factorul istoric având astfel o implicație mult mai îndelungată în utilizarea termenului *țigan*. Putem presupune, astfel, că această populație a purtat acest nume cu mult înaintea sosirii lor în spațiul românesc, termenul *țigan* având un impact major atât pentru cei din afara categoriei etnice denumite, cât și pentru cei din interiorul comunității etnice, care, cel mai probabil foloseau acest nume în exprimarea din limbile cu care intrau în contact (inclusiv limba română când au ajuns în spațiul românesc). Termenul *țigan*, însă, nu este folosit și în limba romani, identificarea și apartenența etnică marcându-se exclusive prin termenul *rrom* „bărbat de etnie rromă” și *rromni* „femeie de etnie rromă”.

Tot prin analiza factorului istoric ar trebui aduse în discuție cel puțin alte două momente istorice importante, primul dintre acestea fiind *Dezrobirea romilor*. În documentele care consemnează acest eveniment, însă, este folosit tot termenul *țigan*:

¹ Delia Grigore, *Introducere în studiul culturii tradiționale rromani – Curs de antropologie rromani* (București: Editura CREDIS, 2001), 36.

² *Documenta Rromaniae Historica*. DRH B Țara Rromânească: vol. II (București: Editura Academiei, 1972-1976), 75.

„Legiunea pentru emanciparea tuturor țiganilor din Principatul Românesc.

Art. 1. Robia este desființată. Oricare țigan care să află astăzi în această categorie să eliberează și să va înscri îndată între dajnicii Statului”³.

Cel de-al doilea moment istoric important care pune în evidență termenul *țigan* îl reprezintă *Deportarea romilor în Transnistria*, citând pentru acest exemplu dintr-un raport al inspectoratului jandarmeriei: „Situatie privitoare la evacuarea țiganilor nomazi și nenomazi în Transnistria.

Toate aceste exemple pun în evidență utilizarea termenului *țigan* în documente administrative, oficiale, începând cu cele din perioada medievală, continuând cu cele din perioada dezrobirii și apoi cele din perioada deportărilor în Al Doilea Război Mondial, în totalitate, aceste menționări oficiale consolidând uzanța folosirii termenului *țigan* în spațiul românesc, atât la nivel administrativ, cât și la nivelul societății ca ansamblu.

Un alt factor prin care termenul *țigan* s-a împământenit în limba română și în mentalul colectiv este factorul lingvistic, o influență majoră în acest sens având-o cuvintele derivate, precum: *țigănie*, *țigătime*, *țigănos*, *a se țigăni* etc. Tot în plan lingvistic, aria de răspândire ca utilizare a termenului *țigan* a fost extinsă și printr-o serie de antroponime⁴, precum: *Țigan*, *Țiganu*, *Țigăncea*, *Țigana*, *Țigănușa*, sau toponimele: *Țigănești*, *Făgetul Țiganului*, *Fântâna Țiganului*, *Țigăncele* etc. Existența acestor nume în onomastica românească nu fac altceva decât să ateste utilizare extinsă a termenului la nivelul limbajului comun.

Pentru termenul *țigan* ar mai trebui adus în discuție încă un factor, unul multiplu, care înglobează aspecte lingvistice, sociale și identitare, acest factor fiind pus în primul rând în relație cu romii nevorbitori de limba romani, dar și cu cei care vorbesc limba romani și care în conversațiile din limba română, situație întâlnită și în comunitatea analizată, dar și în alte comunități, se declară a fi *țigani*:

„Noi nu suntem *rromi*, pentru că nu vorbim limba țigănească. Noi suntem *țigani* «de mătase», pentru că vorbim doar limba română. Noi nu știm altă limbă. Noi ne-am declarat români” – Vasile Hanț (42 de ani), liderul romilor din Prislop”⁵.

„Mie să-mi spuneți *țigan*, nu *rrom*, romi sunt ăia de la București” – argintar, 37 de ani, 10 clase, Alexandria (județul Teleorman); „Sunt *țigan*, nu *rrom*, așa am apucat” – ursar, 58 ani, 5 clase, Buzău (județul Buzău); „Noi suntem *rromi* adevărați nu *rromi* dintr-ăia făcuți” – boldeancă, 67 ani, 4 clase, București; „Țigani, de unde până unde *rromi*?” – vâtraș, 29 ani, 10 clase, Găgești (județul Vrancea)”⁶.

Din păcate, pe lângă această situație care vizează mai mult aspectul comunitar al întrebuirii cuvântului *țigan*, și în plan științific acest termen a fost și este încă prezent, o serie de lucrări, mai vechi sau mai noi, folosind chiar și în titlu acest etnonim: *Schiță despre țigani*⁷; *Țigani din România*⁸; *Țigani în istoria României*⁹; *Robia țiganilor în Țările Române. Moldova*¹⁰ etc.

³ Petre Petcuț, Delia Grigore, Mariana Sandu, *Istoria și tradițiile rromilor* (București: Editura RO MEDIA, 2003), 61.

⁴ Numele personal *Țigan*, în sistemul onomastic medieval și mai târziu în cel actual, poate reprezenta fie un supranume etnic pentru un purtător din cadrul etniei rome, fie un supranume calificativ de tip poreclă pentru un român, în cele mai multe situații făcând aluzie la culoarea pielii.

⁵ Problematika privind autoînterficarea romilor ca *romi* sau *țigani*, http://www.adevarul.ro/dilema_țiganeasca_recensamant_etnie_2011.

⁶ Delia Grigore, Mihai Neacșu, Adrian-Nicolae Furtună, *Rromii...în căutarea stimei de sine* (București: Editura Vanemonde, 2007), 185.

⁷ Mihail Kogălniceanu, *Schiță despre țigani* (Iași: Tipografia Dacia, 1900).

⁸ Ion Chelcea, *Țigani Din Romania. Monografie Etnografică* (București: Editura Institutului Central de Statistică, 1944).

⁹ Viorel Achim, *Țigani în istoria României* (București: Editura Enciclopedică, 1998).

¹⁰ Ana Oprean, *Robia țiganilor în Țările Române, Moldova* (București: Editura Centrului rromilor pentru politici publice „Aven Amentz”, 2000).

Considerăm, însă, folosirea termenului *țigăn* în lucrările științifice ca fiind improprie, cu excepția, poate, a situațiilor particulare în care acest lucru se impune, cum ar fi referințele pentru anumite perioade istorice, cum ar fi sclavia romilor în spațiul românesc și înregistrarea „robilor țigani” în documentele medievale. În rest, chiar și pentru cercetări de teren în comunitățile de romi în care, din păcate, termenul *țigăn* este încă utilizat, cum se întâmplă și în cazul comunității analizate în articolul de față, identificarea populației etnice analizate se va face folosind termenul *rom*.

2. Scurt istoric al comunității

Cartierul Bereasca este situat în estul orașului Ploiești, între râul Telejen și prâul Dâmbu, fiind izolat totodată de restul orașului printr-un pod peste calea ferată care face legătura cu zona limitrofă denumită Bariera Bucov.

La 1830, zona este amintită ca moșie a boierului Nicolae Bălăceanu, fiind situată pe teritoriul comunei Ploieștiori și având satele *Bereasca de Jos* și *Bereasca de Sus*. Abia la 1820, după ce s-a luat decizia înființării „Cartierului Demobilizaților”, această parte a satului Bereasca a devenit o suburbie, un cartier al orașului Ploiești. Denumirea de *Cartier al Demobilizaților* are legătură cu fenomenul care a avut loc în urma războiului ruso-turc, dintre anii 1828-1829, când numeroși bulgari s-au refugiat în zonele limitrofe, inclusiv în Țările Române. Astfel, la data de 12 iulie 1830, sunt înregistrate la Călărași 320 de familii (820 de bărbați și 772 de femei), majoritatea familiilor venind din orașul Sliven, situate în partea de Est a Bulgariei. La sosire, aceștia au cerut în mod expres să se așeze în orașul Ploiești, cunoscând denumirea acestui oraș în urma relațiilor economice avute cu ploieștenii care frecventau târgurile bulgare din regiunile Gabrovo, Trânovo și Sliven. Alegerea carierului Bereasca s-a datorat faptului că aceștia, desi erau numeroși, doreau să stea compacti. Drept urmare, în anul 1830, administrația orașului Ploiești le-a aprobat cererea de a-și întemeia comunitatea în Bereasca, zonă ce ar fi urmat să se numească chiar „Slivina Nouă”. În 1838 însă, baronul moșiei, căreia îi era arondată și Bereasca, pe numele său Sachelarie, îi supune pe bulgari la clacă și impozit, amenințându-i cu pedepsele aspre ale vremii, printre care și afumarea cu ardei iute. Dar bulgarii nu au acceptat, obișnuiți mai ales și cu libera circulație dintr-un târg în altul. Astfel că bulgarii au hotărât să plece. „Au pregătit fuga în așa fel, încât, în două-trei săptămâni, până în Sf. Gheorghe 1838, orașul Slivina Nouă a rămas efectiv pustiu. 216 case și prăvălii, chiar și biserica au fost demolate bucată cu bucată și încărcate în căruțe mari, trase de patru cai, au cărat după ei oile, vitele, păsările și tot calabalâcul. S-au risipit care încotro în țară. Mulți, însă, au venit în Ploiești și îi vom găsi amestecați cu orășenii, în mahalalele Sf. Ioan, Sfintii Împărați și, masiv, în Sf. Vineri, unde au întemeiat așa-zisa Piață Sârbească”¹¹.

De remarcat și faptul că din zona orașului Sliven, printre familiile de Bulgari e posibil să se fi aflat și etnici romi, zona fiind recunoscută pentru numărul semnificativ de romi din regiune, care s-a păstrat până și astăzi, la recensământul din 2011 înregistrând 6,18 % din populația totală a orașului¹².

3. Descrierea nemurilor de romi prezente în comunitatea Bereasca

După cum am amintit mai sus, cele trei neamuri de romi din comunitatea cuprinsă în cercetarea noastră sunt *moracii/burcașii*, *pletoși* și *lăieșii*. Moracii/burcașii mai sunt cunoscuți și sub numele de *cocalari*, denumire provenită din cuvântul de

¹¹ Ioan Groseșcu, *Mahalalele Ploieștilor* (Ploiești: Editura Karta-Graphic, 2008), 47.

¹² Procentul populației de etnie romă în Sliveni la recensământul din anul 2011, <https://grao.bg/tna/tab02.txt>.

origine romă *kokalo(s)*, tradus prin „os”, făcând astfel referire la unul dintre meșteșugurile cu care acest neam de romi s-a îndeletnicit în trecut, și anume prelucrarea folosind ca materie primă osul a unor obiecte precum cele uz casnic, decorative, sau de toaletă, dintre care se disting pieptenii, dar și obiecte de vânătoare, sau de cult, printre care și sfeșnice. În prezent, o parte a moracilor din Bereasca se ocupă cu colectarea de materiale reciclabile (metale și plastic) și comercializarea acestora în centrele de colectare, o altă parte fiind angajată în serviciul de salubritate al orașului, ca șoferi sau manipulatori.

Pletoșii sunt asociați cu supracategoria nemului de romi al *căldărarilor*, identificând ca loc de baștină pentru grupurile sosite în Bereasca zona Galațiului și comunitățile de romi de acolo. Aceștia sunt vorbitori de limba romani, dialectul căldărăresc, și păstrători ai unor tradiții și obiceiuri specific acestui neam de romi, cum ar fi obiceiurile legate de nuntă, prin căsătorii la vârste relative mici, 15, 16 ani, acordarea de zestre băiatului și mutarea ulterioară a miresei în familia lărgită a soțului. O altă tradiție păstrată și valorizată de către pletoși este cea a *judecății rome*, care se realizează în cadrul unui *stabor*, cu valoarea de divan, tribunal rom în care o persoană sau o situație este dezbătută, cu argumente pro și contra, cu drepturi la cuvânt prin susținerea unei părți sau a celeilalte, martori și în final judecarea situației de către un consiliu format cel mai adesea din persoanele în vârstă, respectate și cu un anumit statut în comunitate, așa numiții *pakivale rroma* (romi respectabili, cinstiți, onorabili și cărora li se acordă încredere). După 1990 se remarcă emigrarea masivă a familiilor de pletoși în țări precum Germania, Italia sau Franța, și revenirea acestora în comunitate doar pentru scurte perioade de timp, prilejuite de evenimente punctuale, nunți, înmormântori, judecăți rome, acasă rămânând de principiu persoanele în vârstă și copiii.

Despre *lăieși* putem spune în primul rând că aceștia intra în categoria romilor *vătrași*¹³, mai ales dacă ne raportăm la criteriul lingvistic, luând în calcul faptul că *lăieșii* nu mai vorbesc limba romani. Pe lângă aspectul lingvistic, romii lăieși nu mai practică tradițiile și obiceiurile practicate de alte neamuri de romi, fiind din acest punct de vedere puternic asimilați de către cultura românească. Drept urmare, aceștia practică o serie de tradiții și obiceiuri, legate de nuntă, botez, înmormântare, sau sărbători religioase calendarisice preluate din cultura românească, cel mai adesea asociate cu biserica ortodoxă. Ca meserii, lăieșii, cei mai mulți sunt foști lucrători în fabrici în perioada regimului comunist, astăzi desfășoară diverse activități profesionale în oraș sau în împrejurimi. Tot din categoria lăieșilor se desprinde și ramura romilor *lăutari*, care a existat și în trecut și care se păstrează până și astăzi, existând încă familii renumite în păstrarea tradiției de a cânta la un instrument, precum acordeonul, vioara sau țambalul.

Ca repartizare geografică în cadrul comunității, realizată în mod natural, remarcăm faptul că *moracii* ocupă în mare parte *Bereasca de sus*, în vreme ce *pletoșii* sunt situați exclusiv în *Bereasca de jos*. Iar *lăieșii* apar răspândiți în ambele zone ale carierului, chiar și pe străzi sau zone în care nu sunt prezenți alți romi, lucru care nu se întâmplă în cazul moracilor sau a pletoșilor, care sunt așezați în zone compacte.

Din punctul de vedere al religiei practicate, cei mai mulți dintre lăieși sunt creștini ortodocși, la fel și moracii. În rândul pletoșilor, în schimb, se remarcă trecerea la cultul penticostal a unor familii lărgite, fenomenul fiind în creștere în perioada ultimilor ani. Totodată, au aderat la această religie și unele familii de lăieși și moraci, întâlnirile de la lăcașul de cult dintre cele trei neamuri de romi fiind și prilejul cu care aceștia ajung să interacționeze, în rest existând o oarecare distanță socială între lăieși, moraci și pletoși. Un alt spațiu în care romii se mai întâlnesc este și școala, unde,

¹³ Romii *vătrași* sunt romii sedentarizați încă din perioada sclaviei, rămași la „vatră” în curtea boierului și ocupându-se de o serie de munci legate de gospodărie.

pe de o parte, se întâlnesc și interacționează copiii, iar pe de altă parte, ajung să interacționeze și părinții, în cazul elevilor, și ca urmare a interacțiunii crescute dintre ei, foarte interesant fiind de observat fenomenul prin care sunt preluate diverse elemente culturale de la un neam de romi la altul, cum ar fi limba romani care ajunge să fie cunoscută, la nivelul unor cuvinte și expresii uzuale, și de către *lăieși*, care nu mai vorbesc limba romani acasă cu părinții. De menționat și faptul că în școală nu este studiată limba romani, deși numărul elevilor romi este reprezentativ, studierea limbii romani, precum și a istoriei și culturii romilor putând crește, în opinia noastră, gradul de coeziune, atât între elevii romi proveniți din diferitele neamuri, cât și între elevii romi și români.

4. Interferențe lingvistico-culturală în cartierul Bereasca

În ceea ce privește interferența lingvistică dintre limba romani (vorbită de pletoși și moraci) și limba română (cunoscută și vorbită de întreaga comunitate, inclusiv în interacțiunile dintre pletoși sau moraci) se remarcă influența puternică a limbii române asupra limbii romani, atât printr-o serie de împrumuturi lexicale, sau sub forma unor calcuri lingvistice, cât și ca frecvență, ca utilizare a uneia, limba română, în detrimentul alteia, limba romani, chiar și în conversațiile dintre romi. Astfel, apar împrumuturi pentru cuvinte uzuale precum: *soakra* (înlocuind cuvântul rom *sasuj* „soacră”), *sokro* (înlocuind cuvântul rom *sastro* „socru”), *kumnatos* (înlocuind cuvântul rom *salo* „cumnat”), *zînero* (înlocuind cuvântul rom *zamutro* „ginere”), etc. Un alt proces prin care influența limbii române asupra limbii romani se exercită sunt calcurile lingvistice, precum: *Beś godăver!* „Stai cuminte!”, unde este preluat sensul pentru *cuminte* acela de „liniștit, potolit”, *godăver* însemnând în primul instanță „deștept”, apărând chiar și forma *Beś potol!*, cu termenul preluat din română deja, cu același sens „Stai cuminte/ Stai potolit!”. Nu în ultimul rând, *comutarea de cod* este un procedeu prin care se remarcă influența limbii române asupra limbii romani, fenomen care se descrie prin alternarea folosirii a două sau mai multe limbi în cadrul aceleiași conversații, în cazul de față, utilizarea limbii romani și a limbii române. În acest fel, conversațiile fie încep în limba romani și se continuă în română, fie sunt intercalate propoziții sau fraze întregi în limba română. Motivația trecerii de la o limbă la alta poate fi dată de starea de spirit, subiectul atins în discuție, fluența și rapiditatea transmiterii mesajului, sau importanța și relevanța conținutului mesajului, aici putând remarca spre exemplu trecerea discursului în limba romani și optarea pentru numerele în limba română, fie atunci când este vorba de numerele de telefon, numărul de exemplare sau produse într-o tranzacție, sau atunci când se face referire la o sumă de bani, o posibilă explicație fiind intenția vorbitorului de a fi cât mai clar în exprimare și transmiterea mesajului, penru a nu exista eventuale confuzii. Un caz special întâlnit în comunitate a fost acela când unul dintre subiecții intervievați, care provine dintr-o căsătorie mixtă între ursari și moraci, a relatat situația comutării de cod între trei idiomuri: graiul romilor ursari, cel al romilor moraci și limba română, dificultățile întâmpinate în a se concentra la toate cele trei niveluri, în special la cele două graiuri, determinând-o în cele din urmă să opteze doar pentru limba română, mărturisind: „atunci mă lipsesc și vorbesc românește”¹⁴.

Interferența lingvistico-culturală dintre romii și românii din Bereasca, însă, presupune și influența inversă, inclusive la nivelul limbii, o serie de cuvinte și expresii pătrunzând din limba romani în limba română, mai ales la nivelul argoului. Astfel, argoul reprezintă o categorie a vocabularului, specifică unor grupuri delimitate socio-cultural. Grupurile care apelează la acest tip de comunicare convențională

¹⁴ Femeia de etnie romă, 57 de ani, casnică, aparținând neamului ursarilor, căsătorită cu un rom din neamul moracilor și stabilită ulterior în comunitatea Bereasca.

au drept scop autodistingerea, izolarea lingvistică de marea majoritate a vorbitorilor, printr-o traducere indirectă a gândurilor și sentimentelor. Cuvintele și expresiile argotice sunt caracteristice mai ales spațiului urban, având ca mediu de răspândire zonele periferice ale orașului, cum este și cazul cartierului Bereasca. Aceste structuri sociale dezvoltă o psihologie comună, în raport cu nivelul cultural, ocupația, vârsta, argoul indicând astfel gradul de coeziune al acestor grupuri relativ închise. Fiind parte a lexicului, fenomenul nu poate fi dirijat, controlat sau canalizat într-o anumită direcție în sensul ameliorării, și, cu atât mai puțin, nu poate fi înlăturat, „limbajul argotic reprezentând un univers guvernat de propriile legi, un instrument indispensabil de comunicare în situații bine definite”¹⁵. Această organizare independentă de normele lingvistice, are drept urmare instabilitatea argoului, manifestată printr-o permanentă înnoire a termenilor, datorată caracterului încifrat pe care argoul trebuie să-l îndeplinească, dar, mai ales, revizuirea continuă a structurilor argotice, apare ca o nevoie a dezvoltării expresivității cu care argoul este încărcat. Însă, deși evoluția argoului este iminentă și autonomă, cuvintele și expresiile argotice sunt dependente de un anumit context. Apariția acestor structuri ca unități individuale, în afara unui context, anulează efectul argotic, valoarea argoului fiind interdependentă de conotație, asigurată doar de către un context. Dependența argoului poate fi pusă în relație și cu limbajul comun, structurile argotice apărând, de fapt, în urma activării unor noi sensuri, date cuvintelor deja existente în limbă, excepție făcând împrumuturile, sau termenii repuși în circulație din fondul pasiv.

Abordările recente, în studierea argoului, aduc în discuție valabilitatea cracterului secret pe care îl presupune argoul. Se observă, astfel, o nouă tendință în dezvoltarea acestui fenomen, în care accentul se pune pe expresivitate, caracterul criptologic fiind recunoscut doar ca un atribut primar al argoului, manifestat la origini de grupurile de răufăcători, din necesitatea de criptare a mesajului. Renunțarea parțială la caracterul încifrat a apărut pe fondul expunerii repetate a unor variante argotice, răspândite în domenii socio-culturale diferite. Acest fapt a condus la pierderea esenței criptologice și, treptat, acești termeni au fost asimilați de limbajul comun. Uzura argoului actual a fost încurajată și de către desființarea barierelor sociale, dar și de factori privind interculturalitatea sau cei ai globalizării. S-a încercat, astfel, conceperea unui limbaj argotic internațional, în care se observă abundența împrumuturilor din limba romani, emițându-se chiar ipoteză că „fondul internațional al argoului ar fi format prin excelență din cuvinte de origine țigănească”¹⁶. Această situație poate fi explicată și prin răspândirea grupurilor de romi în întreaga lume, cu precădere în Europa, fapt care a determinat clasificarea cuvintelor din limba romani într-o categorie specială de împrumuturi, cu forme similar sau chiar identice în majoritatea registrelor argotice din Europa.

Este cunoscut faptul că termenii de origine romani predomină și în argoul românesc, ca urmare a contactului direct dintre cele două limbi. Studiile recente indică, însă, o scădere a numărului de cuvinte de origine romani din cadrul argoului românesc, atenția fiind îndreptată către alte împrumuturi străine, anglicismele având întâietate, dar și către fondul pasiv, prin repunerea în circulație a unor arhaisme de origine latină. Devansarea termenilor de origine romani a fost determinată și de scăderea caracterului secret al argoului actual, împrumuturile din limba romani fiind adoptate în mare măsură datorită potențialului criptic de care acestea dispun, mai întâi ca formă și mai apoi ca sens, „tema cuvântului de origine țigănească fiind necunoscută limbii generale”¹⁷.

¹⁵ Miorița Baciu Got, *Argoul românesc. Expresivitate și abatere de la normă* (București: Editura Corint, 2007), 69.

¹⁶ Got, *Argoul românesc*, 77.

¹⁷ Got, *Argoul românesc*, 72.

În continuare vom prezenta câteva aspecte privind analiza argoului de origine romani, utilizat în cadrul comunității mixte (români și romi: lăieși, pletoși, moraci) din Bereasca, dar și în afara comunității, făcând referire la mediul profesional în care membrii familiilor intervievate își desfășoară activitatea. Astfel, raportat la comunitatea studiată, funcția primară a argoului de origine romani a fost aceea a izolării prin limbă, de camuflare a mesajului. Treptat, însă, prin decodificarea acestor cuvinte și expresii, caracterul secret s-a pierdut, argoul de proveniență romani fiind utilizat actual mai mult pentru funcția expresivă, care încă persistă. Cei intervievați au recunoscut ineficiența cuvintelor din limba romani în codarea mesajului, caracterul secret al argoului de origine romani fiind reactivat cel mult doar ocazional, în afara comunității, unde, o parte dintre termeni, nu sunt poate cunoscuți. Pe de altă parte, însă, sunt de precizat relațiile celor intervievați, cu privire la utilizarea limbii romani ca instrument argotizant, în scopul camuflării mesajului. Astfel, la întrebarea: *Ce limbă folosiți, predominant, în afara comunității?*, o parte dintre subiecți au spus că preferă limba romani, pentru a nu fi înțeleși de marea majoritate, în unele dintre cazuri, nefiind neapărat vorba de caracterul secret al convorbirii, ci, mai degrabă, de o anumită siguranță și un anumit sentiment al controlului, făcând trimitere la funcțiile argoului prin care este pusă în valoare apartenența de grup și individualizarea.

Analizat în cadrul acestei comunități de romi, argoul de origine romani prezintă și câteva trăsături care necesită o cercetare mai amănunțită. Un prim aspect ar fi acela al observării unui oarecare fenomen de ciclicitate, prin care termenul argotic pătrunde în limba română din limba romani, primește influențele limbii române, și se reîntoarce în vocabularul limbii romani. Un astfel de exemplu este termenul argotic din limba română *Mucles!*, care nu a existat inițial în limba romani, nici ca formă, și cu atât mai puțin ca sens („Taci!/Tăceți!”). Însă, prin suprapunerea argoului de origine romani și limba romani, vocabularul limbii romani s-a îmbogățit cu o structură nouă, care a adus cu sine și un sens nou, termenul *Mucles!*, cu sensul *Taci!/Tăceți!*, ajungând astfel să funcționeze și în limba romani cu acest sens preluat.

O consecință a conviețuirii argoului de origine romani cu limba romani, după cum am mai precizat, este faptul că funcția secretă a argoului din limba română ajunge să fie neutralizată de mediul limbii romani, limbă cunoscută de majoritatea etnicilor romi, și cel puțin intuită de către români sau romii nevorbitori de limbă romani. Drept urmare, se impune procesul de permanentă înoire a termenilor argotici. Un astfel de exemplu este termenul *gagiu*, cu sensul de „persoană neromă”, cunoscut de majoritatea membrilor comunității, inclusive cu sensul peiorativ pe care îl poate căpăta. Astfel că acesta a fost înlocuit, sau cel puțin dublat, cu termenul *śudro*, cu același sens „persoană neromă”, *śudro* înseamnând în limba romani „rece”, făcând trimitere la resimțirea de către etnicii romi, pe de o parte la o anumită distanță socială și culturală dintre cele două grupări etnice, iar pe de altă parte, făcând referire la o anumită abordare cu superioritate resimțită din partea vecinilor lor români.

Din punct de vedere cultural, se remarcă din nou influența culturii majoritare, a celei românești, asupra culturii rome, în special în rândul romilor *vătrași*, a lăieșilor și lăutarilor, care, pe lângă faptul că nu mai vorbesc limba romani, au și preluat o serie de elemente privind tradițiile și obiceiurile românești, în special cele asociate cu religia creștină și biserica ortodoxă, practicând ritualurile legate de nuntă, botez, sau înmormântare, în mare parte ca și în familiile românești, mici diferențe fiind remarcate privind elementele precum muzica, prezentă inclusiv în cazul înmormântărilor.

De asemenea, și *moracii/burcașii* au preluat o serie de elemente culturale românești, de remarcat fiind și faptul că aceștia și-au pierdut complet și portul tradițional rom, atât femeile cât și bărbații, păstrându-se în cazul anumitor familii la femei doar fusta lungă, din diverse material, cum ar fi cea de blugi, dar fără motivele tradiționale rome, și în cazul anumitor bărbați mai în vârstă pălăria și vesta de piele, care ar putea face trimitere inclusiv la una dintre denumirile acestei categorii de romi, cea

de *burcași*, anume la *burcă*, un tip de vestă bărbătească, aceasta rămânând doar o ipoteză. Alte influențe culturale din sfera românească în ceea ce-i privește pe moraci/ burcași, pot fi observate la nivelul căsătoriilor, fiind întâlnite inclusiv căsătorii mixte, atât cu lăieși, cât și cu români, situații în care sunt preluate și o serie de rituri din biserica creștin ortodoxă.

Cu privire la *pletoși*, aici se poate remarca o rezistență la schimbare mai crescută, în comparație cu celelalte două neamuri de romi, *moraci* și *lăieși*, aceștia păstrând o întreagă serie de tradiții și obiceiuri, inclusive portul, în special de către femei. În privința religiei este de observat trecerea unor familii extinse de romi pletoși la cultul penticostal, fenomen care poate fi pus pe seama influenței culturii românești din zonă, biserica care i-a cooptat fiind una românească, neexistând încă o biserică romă de acest tip în carier, așa cum există altele în județ și în țară.

Urmărind cealaltă direcție a influențelor, dinspre cultura romă către cea românească, sunt de evidențiat căsătoriile mixte între romi și români, inclusiv în cazul *moracilor* și *pletoșilor*, în care au fost preluate de către soția româncă, sau soțul român, un număr mare de elemente rome, printre care și limba romani, noua familie formată având aparențele unei familii rome, copiii rezultați din astfel de căsătorii fiind deja integrați în nemurile și familiile lărgite rome. Un factor care a contribuit la această situație este și acela că soțiile sau soții români din aceste căsătorii sunt persoane care au crescut în această comunitate, cel mai adesea în proximitatea familiei de romi cu care a intrat în contact, preluând astfel o serie de elemente din cultura romă încă dinainte de căsătorie.

5. Concluzii

În urma analizei efectuate, privind interferențele lingvistice și culturale în comunitatea de romi Bereasca din orașul Ploiești, putem remarca influența consistentă a limbii române asupra limbii romani, printr-o serie de cuvinte împrumutate, precum *soakra*, *sokro*, *kumnatos*, *ziner*, înlocuind cuvintele vechi rome: *sasuj*, *sastro*, *salo*, *zamutro*, sau printr-o serie de calcuri lingvistice, precum *Beś godăver!* „Stai cuminte!”, unde este preluat sensul „stai linistit/ stai potolit”, un alt fenomen prin care limba română își face simțită prezența fiind comutarea de cod, prin alternarea folosirii limbii române cu limba romani în cadrul aceleiași conversații, întâlnind chiar situații în care limba română ajunge să fie utilizată cu o frecvență mai mare. Remarcăm, însă, și influența inversă, inclusive la nivelul limbii, o serie de cuvinte și expresii pătrunzând și din limba romani în limba română, mai ales la nivelul argoului, de o importanță aparte în cadrul comunității fiind nevoie permanentă de învoire a termenilor argotici, un exemplu în acest sens fiind termenul *gagiu*, cu sensul de „persoană neromă”, dar care cunoscut fiind de majoritatea membrilor comunității, ajunge să fie înlocuit, sau cel puțin dublat, cu termenul *śudro*, având același sens „persoană neromă”, unde *śudro* înseamnă „rece” în limba romani.

În ceea ce privește influența culturală, este de remarcat influența culturii române asupra culturii rome, în special asupra familiilor de romi lăieși, care, pe de o parte nu mai vorbesc limba romani, iar pe de altă parte sunt dovada clară a asimilării culturale, atât prin preluarea majorității tradițiilor și obiceiurilor românești, laice sau bisericesti, cât și prin preluarea unor elemente sociale sau profesionale. Nu doar lăieșii sunt influențați de cultura românească, ci și moracii, prin pierderea portului tradițional, spre exemplu, sau prin preluarea unor elemente românești privind nunta sau botezul, o rezistență mai mare în ceea ce privește influența culturii românești fiind de remarcat la pletoși, mult mai conservatori din acest punct de vedere. Pe de altă parte, privind influența culturii rome asupra culturii românești, sunt de observat fenomenele din cadrul căsătoriilor mixte între romi și români, când cultura romă ajunge să fie dominantă și să caracterizeze în ansamblu noua familie formată.

BIBLIOGRAFIE

I. Surse documentare

Documenta Rromaniae Historica (DRH DRH B *Țara Rromânească*: vol. II), 1972-1976, Editura Academiei, București.

I. Surse lexicografice

Academia Română, 2009, *Dicționarul explicativ al limbii rromâne*, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan”, Editura Univers Enciclopedic Gold.

Sarău, Gheorghe, 2006, *Dicționar rrom-rromân*, Editura Sigma, București.

Volceanov, George, 2007, *Dicționar de argou al limbii rromâne*, Editura Niculescu.

III. Bibliografie generală

Achim, Viorel, 1998, *Țigani în istoria României*, Editura Enciclopedică, București.

Chelcea, Ion, 1944, *Țigani Din Romania. Monografie Etnografică*, Editura Institutului Central de Statistică, București.

Got, Miorița, Baciu, 2007, *Argoul românesc. Expresivitate și abatere de la normă*, Editura Corint, București.

Grigore, Delia, 2001, *Introducere în studiul culturii tradiționale rromani – Curs de antropologie rromani*, Editura CREDIS, București.

Grigore, Delia; Neacșu, Mihai; Furtună, Adrian-Nicolae, 2007, *Rromii...în căutarea stimei de sine*, Editura Vanemonde, București.

Grosescu, Ioan, 2008, *Mahalalele Ploieștilor*, Editura Karta-Graphic, Ploiești.

Ionescu, Vasile, 2000, *Deportarea rromilor în Transnistria: de la Auschwitz la Bug*, Editura Centrului rromilor pentru politici publice „Aven amentza”, București.

Kogălniceanu, Mihail, 1900, *Schiță despre țigani*, Tipografia Dacia, Iași.

Oprîșan, Ana, 2000, *Robia tiganilor in Tarile Romane, Moldova*, Editura Centrului rromilor pentru politici publice „Aven Amentz”, București.

Petcuț, Petre; Grigore, Delia; Sandu, Mariana, 2003, *Istoria și tradițiile rromilor*, Editura ROMEDIA, București.

IV. Surse online

http://www.adevarul.ro/dilema_tiganeasca_recensamant_etnie_2011

<https://grao.bg/tna/tab02.txt>

ANEXĂ

Întrebări interviu

1. Cum vă numiți și/ sau care e numele (porecla) după care vă cunoaște lumea în cartier?
2. Din ce neam de romi proveniți?
3. Ne puteți da exemple de practice, tradiții, obiceiuri prezente în familia, sau neamul de romi din care faceți parte?
4. Ce ne puteți spune despre meseria/ meseriile tradiționale practicate acum sau în trecut în familia dumneavoastră sau în neamul din care face parte?
5. Ce profesie aveți dumneavoastră actual? Ce profesii au copiii, nepoții?
6. Ne puteți spune cărei religii aparțineți?

7. Vorbiți limba romani în familie? Părinții, bunicii au vorbit?
8. Copii/ nepoții învață limba romani la școală? Ce părere aveți despre învățarea limbii romani la școală?
9. Ne puteți da exemple de cuvinte din limba română provenite din limba romani?
10. Dar cuvinte din limba română pe care le folosiți în limba romani?

Reprezentarea romilor în manualele școlare din Uniunea Europeană

■ ANDREI ȘTEFAN GHIMIȘI

[The National University of Political Studies and Public Administration (SNSPA)]

Abstract

The Roma people have been the subject of many wrongdoings and obstacles since their first appearance in the European space. As the largest minority in Europe, the people of Roma origin have managed to influence, more or less, the culture of many countries in the European Union. The analysis will consider multiple educational areas such as history, geography or civic culture where Roma are represented in a different way, depending on their history in that territory. Particular attention will be paid to Germany because it offers a number of extremely well-applied methods and practices while having few people of Roma origin.

Keywords

Roma people; European Union; textbooks; good practices; inclusive education

Introducere

Cercetarea curriculei școlare a arătat faptul că, din cele 22 de state incluse în analiză, opt dintre acestea menționează romii în programele de istorie, geografie sau științe sociale. Acolo unde s-au găsit potriviri, majoritatea țărilor vorbesc despre romi din punct de vedere al istoriei și doar unele state – Germania și Ungaria – menționează romii în programa lor civică. Spania se referă la romi într-un curriculum pentru geografie și istorie (o disciplină combinată), pentru un subiect opțional cu privire la patrimoniul cultural și artistic al Andaluziei și în secțiuni trans-curriculare axate pe dezvoltarea competențelor interculturale.

Printre țările care nu menționează deloc sau aproape deloc romii în programa școlară se numără Bulgaria, unde romii reprezintă aproximativ 9,9% din populație. Republica Slovacă are o comunitate romă de aproximativ 9% din populație, Serbia, cu o populație romă de aproximativ 8,2% și Albania, care are o minoritate romă de aproximativ 3,6% din populație¹. Dintre țările din sud-estul Europei, doar Croația, Bosnia și Herțegovina, și Kosovo se referă la romi în programele lor de istorie. Germania și Franța sunt singurele țări vest-europene

¹ Council of Europe, “Estimates and Official Numbers of Roma in Europe”, 2 iulie 2012, <http://www.coe.int/en/web/portal/roma>.

care includ romii în programa lor școlară, în timp ce Spania este singura țară din Europa de Sud care menționează romii – de mai multe ori, de fapt, – în programa sa școlară².

Obiectivul acestui articol este de a prezenta o analiză comparativă a programelor europene și a manualelor școlare pentru a vedea cum sunt romii reprezentați în diferite țări și în diferite subiecte. Temele și materiile principale care sunt discutate și care fac referire la romi sunt la nivelul orelor de istorie, cultură civică și geografie. O atenție deosebită o să fie oferită pe modelul din Germania, o țară care, chiar dacă are una dintre cele mai mici populații de romi pe teritoriul acesteia comparativ cu alte state membre UE, aici romii sunt reprezentați într-un mod cât mai larg și cât mai adaptat.

De asemenea, un alt factor esențial în vederea alegerii modelului german a fost directiva europeană ca statele membre să se reconcilieze cu trecutul lor istoric cu privire la nedreptățile pe care le-au suferit romii pe teritoriul acestora, o direcție pe care o regăsim și în Strategia Națională a României de Incluziune a cetățenilor români aparținând minorității rome 2021-2027. Germania este statul care a desfășurat cele mai multe acțiuni de a se reconcilia cu trecutul lor istoric, recunoscând genocidul romilor în egală măsură cu cel al evreilor din timpul perioadei naziste. Astfel, în urma analizei multiplelor reprezentări ale romilor în temele prezentate, istorie, educație civică și geografie, o să fie extrase exemple de bune practici care pot fi mai apoi adaptate pentru alte state europene.

Curricula educațională din Germania a oferit cele mai multe rezultate. Un total de 11 din cele 16 state federale menționează și romii în programa lor de învățământ pentru istorie și/sau educație în domeniul științelor sociale. Acest lucru este cu adevărat remarcabil, deoarece comunitatea romă și sinti din Germania este mult mai mică comparativ cu un număr considerabil de alte țări europene (0,13 la sută din populația germană). Acest lucru se poate explica prin persecutarea sintilor și a romilor în timpul perioadei naziste. Ca un exemplu comparativ, comunitatea romă din Austria reprezintă 0,42% din populație, dar programa școlară a țării nu menționează deloc romii.

De asemenea, un tabel prezentat de către Consiliul Europei în parteneriat cu Roma Education Fund, marea majoritate a țărilor ale căror programe școlare menționează romii fac acest lucru când se discută despre „Al Doilea Război Mondial/Socialismul Național”. Exemple pozitive în acest sens le regăsim în Germania, Bosnia și Herțegovina, Croația și Ungaria. Legat de această temă, celălalt context în care romii sunt adesea menționați este Holocaustul și genocidul (de exemplu, în Germania, Franța și Polonia). Această constatare corespunde unui studiu UNESCO privind reprezentarea Holocaustului în programe și manuale, care a arătat că romii au fost numiți în multe țări ca victime ale Holocaustului.

Analiza comparativă și prezentarea principalelor discipline

Un curriculum din Germania menționează persoanele de etnie roma în contextul asigurării drepturilor minorităților în raport cu dreptul constituțional. Singura țară în care o discuție despre romi face parte din orientările trans-curriculare pentru promovarea competențelor interculturale, a toleranței și a respectului pentru diversitate este Spania.

Dacă romii sunt sau nu în programa școlară, acest lucru nu pare să influențeze referințele din manuale. De asemenea, există diferențe notabile între țări, atât

² Pentru mai multe detalii, vezi https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/policies/justice-and-fundamental-rights/combating-discrimination/tackling-discrimination_en.

în ceea ce privește diversitatea, cât și modul în care sunt menționați romii. Măsura variază de la simpla folosire a cuvântului „romi” cu referire la unul dintre numeroasele grupuri etnice în enumerarea minorităților, a statisticilor sau a victimelor Holocaustului, până la secțiuni independente în cadrul unor lecții separate și, în cazuri excepționale, lecții complete sau „unități de studiu” dedicate romilor (de exemplu, Austria, Ungaria).

Dintre țările care vorbesc despre romi în programa școlară, Germania și Ungaria oferă cea mai variată și mai largă acoperire a romilor. Un exemplu pozitiv îl regăsim în Germania unde 11 din cele 16 state federale menționează romii în programele lor de învățământ pentru istorie și/sau științe sociale (politice/civice) într-o mare diversitate de domenii tematice, în timp ce Ungaria este singura țară care prevede în mod explicit în programa școlară că „romii” urmează să fie definiți în dicționarul termenilor. În acest sens sunt formate rubrici separate la finalul lecției sau al capitolului unde sunt prezentați anumiți termeni sau concepte cheie pentru tema analizată.

De asemenea, manualele școlare din România vorbesc despre romii în mai multe contexte decât cele prevăzute în programa școlară din 2009, unde romii erau menționați doar în programa de istorie a clasei a VIII-a, în legătură cu Holocaustul. Cu toate acestea, manualele de educație civică și geografie ale României se referă la romii în prezentările compoziției etnice a diferitelor țări europene.

Despre abolirea sclaviei romilor în secolul al XIX-lea putem regăsi anumite informații în unele manuale de istorie românești în discuțiile despre drepturile minorităților. După ce a fost menționată pentru prima dată în manuale, în ciuda faptului că nu există o rețetă curriculară explicită, în urma reformei curriculare, tema a fost inclusă în 2017 în programa oficială pentru istoria clasei a VIII-a, sub titlul „Romii – de la sclavie la emancipare”.

În capitolele despre demografie din manualele din țările sud-est europene, romii apar semnificativ mai des unde sunt prezentați predominant în termeni numerici, ca fiind doar un procent din populație. O altă temă preponderentă în reprezentarea romilor este aceea de victime ale genocidului, în special în timpul regimului nazist. Alte două domenii care au fost menționate mai rar conform unei analize oferite de către Consiliul Europei³ au fost cultura romă și poziția romilor în societatea contemporană. În general, romii sunt prezentați în primul rând ca indivizi colectivi, mai degrabă decât ca persoane individuale, iar numele sau contribuțiile lor la societate și cultură sunt rareori transmise.

În anumite țări (în special în Franța), accentul este pus pe detalii procedurale legate de genocidul romilor: când au fost uciși, câți, unde, cum și de către cine. Exterminarea persoanelor de etnie roma în timpul regimului nazist este prezentată sub forma contextului istoric în doar câteva cazuri. Un exemplu în acest sens este un manual german care face referire la perioada Evului Mediu, când romii au fost lipsiți de drepturi și plasați în afara legii și care menționează, de asemenea, că acest lucru a dus la procesul de migrația forțată/stilul de viață nomad, precum și la plasarea romilor sub „supraveghere sistematică de către poliție” încă din jurul anului 1900.

Excepții pozitive regăsim în manualele din Germania și Ungaria care prezintă poveștile unor persoane de etnie romă de succes și active – nu doar pasive/victimizate. În trei manuale de istorie din Germania (Brandenburg și Renania de Nord Westfalia), elevii pot citi despre campionul național de box din 1933, Sinto Johann Trollmann. Unul dintre aceste manuale dedică un spațiu semnificativ poveștii, iar

³ Council of Europe, Roma Education Fund, Georg Eckert Institute for International Textbook Research, *The Representation of Roma in European Curricula and Textbooks*, 2016.

studenților li se relatează nu numai despre politicile discriminatorii ale Asociației Germane de Box care l-a deposedat de titlul câștigat pe drept din cauza presupusului său stil de luptă „non-german”, ci și – cu adevărat unic printre cărți acest exemplu – despre actul creativ de sfidare al lui Trollmann: a protestat împotriva discriminării și a urii refuzând să se apere și vopsindu-și părul blond în ultima sa luptă⁴.

Problema justiției sociale în legătură cu exterminarea romilor ca grup este una preluată în mod specific în manualele germane. Mai multe cărți de istorie și educație civică se referă la despăgubirile actuale pentru victimele Holocaustului, inclusiv sinti și romii. Sunt menționate sit-uri memoriale, cum ar fi memorialul Bergen-Belsen din Saxonia Inferioară, precum și compensații financiare.

Vocile activiștilor de etnie roma sunt, de asemenea, uneori incluse, contribuind astfel la promovarea stimei de sine și a emancipării romilor, de exemplu: Erich Schneeberger, președintele regional al sintiului german și al romilor din Bavaria, care raportează cu privire la discriminarea suferită în timpul căutării unui apartament⁵; Manfred Böhmer, Președintele Asociației Saxoniei Inferioare a Sinti și Romilor din Saxonia Inferioară⁶ sau Petra Rosenberg, șefa Asociației Germane Sinti și Roma Berlin-Brandenburg, vorbind împreună cu sora ei (cunoscuta cântăreață Marianne Rosenberg) despre discriminarea cu care se confruntă Sinti și romii în Germania⁷.

În cazuri destul de rare, vocile romilor se găsesc în manuale sub formă unor relatări din postura de martor. Aceste relatări provin de la persoanele de etnie roma care au supraviețuit Holocaustului și apar în special în manualele germane și franceze⁸ unde romii și sinti își povestesc deportarea și viața în lagărele de exterminare. Accentul se pune pe trecut, dar unele cărți germane includ imagini din ziua de astăzi și/sau portrete detaliate ale supraviețuitorilor sinti de sex feminin, cum ar fi Asta Fadler⁹,

Extragerea exemplelor de bune practici și metode de adaptare a celor ineficiente

Regăsim în manualele de istorie din România o relatare cu privire la un bărbat de etnie romă care explică despre alegerea făcută după ce s-a întors din Transnistria, unde a fost deportat în timpul celui de-al Doilea Război Mondial. Acesta s-a angajat într-o funcție politică, ca membru al partidului comunist, sperând să aducă o schimbare în comunitățile de romi marginalizate¹⁰. Povestea extrasă este importantă deoarece aduce în discuție viața romilor după deportarea din Transnistria, fiind ales un exemplu pozitiv în acest sens.

Un număr foarte mic de manuale menționează și/sau definesc „Porajmos/Porraimos” – un cuvânt folosit de romi pentru „Holocaust” (exemple pozitive în

⁴ Lenzian, HansJürgen, *Geschichte und Gegenwart: Band 3*, (Paderborn: Schöningh, 2013), 153.

⁵ Hecht, Dörthe; Metzger, Kai; Reiter-Maye, Petra; Kirsamer, Sandra; Tuda, Martina, *Politik: Band 1. Differentiating issue BadenWürttemberg*, (C.C. Buchner, 2017), 248.

⁶ Eckhardt, HansWilhelm, *Zeit für Geschichte 9/10: Geschichtliches Unterrichtswerk für Gymnasien. Issue Lower Saxony*, (Brunswick: Schroedel, 2010), 169.

⁷ Müller, Franziska; Wolf, Heinz-Ulrich, *Demokratie heute: Gemeinschaftskunde: Band 1. Issue BadenWürttemberg*, (Brunswick: Schroedel, 2016), 217.

⁸ Plaza, Nathalie, Vautier, Stéphane, *Histoire, Géographie 3e*, (Paris: Hachette, 2016), 69.

⁹ Derichs, Johannes, *Denk mal – Geschichte: Band 3. Issue North RhineWestphalia*, (Brunswick: Schroedel, 2012), 123.

¹⁰ Felicia Adăscăliței, Liviu Lazăr, *Istorie: Manual pentru ciclul superior al liceului clasa a XII-a*, (Deva: Editura Corvin, 2007), 67.

acest sens sunt manualele din Germania, Ungaria și Italia¹¹, schimbând astfel perspectiva și dând glas modului în care comunitățile rome își amintesc genocidul.

În mod special în țările în care romii sunt recunoscuți istoric ca minoritate (România, Albania, Bulgaria, Ungaria) sunt menționați în secțiunile care se ocupă de minorități naționale sau etnice, demografie sau de compoziția etnică a țării. Romii sunt ocazional menționați în contextul migrației și așezării în diferite țări europene, pornind cu perioada medievală, ceea ce oferă o dimensiune istorică situației actuale (de exemplu, Finlanda, Germania, Ungaria, România și Polonia).

Un număr de manuale conțin reprezentări pline de stereotipuri ale culturii rome. Acesta este cazul unui manual de istorie și societate polonez, pentru clasele 4-6: „Una dintre minoritățile etnice care trăiesc în Polonia este cea a romilor. Odată numiți țigani, ei nu au propriul lor stat. Le place să cânte și să danseze. V-ați întâlnit vreodată cu romii? Ați putea descrie limba, ținuta și obiceiurile lor?”¹².

Într-un manual din Bulgaria, o fotografie intitulată „Obiceiul romilor” portrețizează două femei pe stradă, una dintre ele ținând o cârpă arsă. Romii sunt prezentați aici ca un popor misterios, cu obiceiuri ciudate¹³.

Mai multe manuale școlare din Albania doresc să combată discriminarea, dar susțin încadrarea stereotipă a romilor în calitate de muzicieni care au rezultate slabe în școală. Următorul pasaj este extras dintr-un capitol intitulat-„Discriminarea”: „Berti este un elev în clasa noastră. Se pricepe la muzică. Cântă foarte bine la vioară. Bunicul său l-a învățat. El nu este bun la alte subiecte. Familia lui Berti este din comunitatea egipteană. Profesorul l-a rugat pe Erblin să stea lângă Berti și să-l ajute după școală. Erblin era gata să ajute. A doua zi, mama sa a venit la școală și i-a cerut profesorului să nu-l lase pe Erblin să-l ajute pe Berti cu temele”¹⁴.

În alte exemple, imaginile de tip stereotipale sunt folosite pentru a asocia romii cu stilul de viață de modă veche. Acest lucru este prezentat în mod vizibil în mai multe manuale din România în care apar fotografii cu femei de etnie romă în costum tradițional sau cu locuințe și rulote sărăcăcioase, acestea fiind folosite ca ilustrații ale „modului de viață al romilor”. Astfel de prezentări stereotipale sunt uneori însoțite de referiri explicite la înapoiere: „Romii și-au păstrat modul tradițional de viață, care este similar cu modul de viață al secolului al XIX-lea”¹⁵.

Exista și cazuri unde avem enumerate și relatate contribuțiile romilor la cultura și societatea națională sau europeană, însă acestea sunt foarte rar menționate. Un exemplu în acest sens îl regăsim într-un manual școlar din Croația. Sub titlul „Bogăția și diversitatea populației croate”, manualul de geografie menționează că unii romi s-au integrat în societate, subliniind în același timp prejudecățile cu care se confruntă: „În Croația există romi care se confruntă cu multe prejudecăți, la fel ca în alte părți ale Europei. În acest sens, societatea croată trebuie democratizată. Unele familii de romi s-au integrat în societatea croată, iar membrii lor au devenit cetățeni proeminenți (medici, lucrători culturali, politicieni). Cei care nu s-au integrat perpetuează prejudecățile”¹⁶.

¹¹ Sauer, Michael, *Geschichte und Geschehen 5/6. Issue Lower Saxony*, (Issue Lower Saxony, Bremen, Hamburg, Mecklenburg-Vorpommern, Schleswig-Holstein, Leipzig: Klett, 2017), 118.

¹² Kalwat, Wojciech; Lis, Małgorzata, *Klucz do historii: podręcznik do historii i społeczeństwa; dla szkół podstawowe*, (Warsaw: Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, 2016), 67.

¹³ Grekova, Maya; Deyanova, Lilyana; Dichev, Ivaylo; Kabakchieva, Petya; Koev, Kolyo; Shikova, Ingrid (2008): *Свят и личност [World and Personality]*, Sofia: Prosveta. [12th grade].

¹⁴ Haxhiymeri, Edlira; Ndrio, Marina, *Qytetaria 6*, (Tirana: Pegi, 2015), 57.

¹⁵ Scurtu, Ioan; Dondorici, Florentina; Ionescu, Vasile, *Istorie: Manual pentru clasa a XII-a*, (Gimnasiu, 2007), 51.

¹⁶ Lukić, Aleksandar; Opačić, Vid Jakša; Paradi, Ivan; Perić, Petar, *GEOGRAFIJA 8: udžbenik geografije za osmi razred osnovne škole*, (Zagreb, 2017), 102.

Unele familii de romi s-au integrat în societatea croată, iar membrii lor au devenit cetățeni proeminenți (medici, lucrători culturali, politicieni). Cei care nu s-au integrat perpetuează prejudecățile. Planul internațional de acțiune pentru incluziunea romilor pentru perioada 2005-2015 a fost lansat ca parte a politicii UE privind incluziunea romilor în societatea civilă. Autoritățile locale încearcă să ajute minoritatea romă cu educație, prin îmbunătățirea locuințelor și cu asistență financiară.

Un alt exemplu îl putem regăsi într-un manual maghiar unde elevii află despre romi celebri precum boxerul László Papp, pozat după ce a demisionat din cariera sa activă de sportiv, fiind onorat cu flori în public. Elevii află că Papp Lacu a adus faimă mondială și renume internațional Ungariei și este relatată o anecdotă despre el și mama sa, evocând o relație iubitoare mamă-copil¹⁷.

În același manual regăsim persoane de etnie roma care apar atât în contextul discriminării și marginalizării din trecut, cât și din prezent, inclusiv al evaluărilor critice ale acoperirii mass-media a romilor.

Un alt exemplu pozitiv este prezentat în land-ul Baden-Württemberg din Germania care se remarcă prin relația dintre implicarea statului, minoritatea romă și combaterea discriminării. Manualele sale civice prezintă romii sub tema protecției „minorităților” și oferă detalii vaste despre Sinti și romii din Germania, inclusiv cazuri de discriminare din viața de zi cu zi, rezultatele sondajelor de opinie care documentează prejudecăți persistente împotriva romilor în rândul populației generale, precum și o acoperire extinsă a unui tratat semnat între Asociația Sinti germani și romi și statul federal Baden-Württemberg în 2013, care recunoaște oficial romii ca o minoritate susținută financiar de stat și recunoaște că romii fac „parte din Baden-Württemberg”. Acest stat federal este casa noastră comună”

De asemenea, anumite manuale din Germania și Ungaria reflectă într-un mod critic asupra termenilor (în unele cazuri peiorativi) de „Zigeuner”, „Tsigane” sau „Cigány” și discută despre originea și utilizarea termenului „romi”. Există un singur exemplu de manual care se referă la romi și definește termenul „antiziganism”¹⁸. Acest aspect este unul foarte important, deoarece utilizarea limbii joacă un rol fundamental în practicile de discriminare și, prin urmare, anumiți termeni, originile și conotațiile lor lingvistice sunt un domeniu relevant de cunoaștere.

Concluzii

Pentru ca măsurile să fie cât mai eficiente, acestea trebuie să fie cât mai adaptate și să reflecte cu adevărat informațiile prezentate, într-un mod cât mai onest și fără prejudecăți. Astfel, o primă măsură pe care o consider absolut necesară este punerea accentului pe istoria romilor din România, aceasta fiind una marcată de excluziune și discriminare rasială, fiind întinsă pe parcursul a cinci secole de robie, urmând mai apoi genocidul din timpul Holocaustului și culminând cu o politică de asimilare forțată din timpul regimului comunist. Informațiile de acest tip pot ajuta la procesul de incluziune al romilor, în special în țările unde aceștia au avut un impact mai puternic din punct de vedere al istoric. Aceste fapte, aceste tragedii istorice și umane au generat traume transgeneraționale, care produc și astăzi efecte negative pentru toți romii din România, prin perpetuarea prejudecăților și a stereotipurilor despre etnia roma, și conturează România ca fiind una dintre țările care au o nevoie imediată de reconciliere cu trecutul istoric (din acest punct de vedere).

¹⁷ Horváth, Péter; Ispánovity, Márta, *Történelem 8. Olvasmányos Történelem*, (Budapest: Eszterházy Károly Egyetem, 2016), 174.

¹⁸ Dickmann, Hans, *Trio – Gesellschaftslehre 9/10. Issue North Rhine-Westphalia*, (Brunswick: Schroedel, 2014), 149.

În acest sens, manualele școlare trebuie să includă o predare contextualizată și echilibrată a istoriei romilor, reflectând atât prezența lor națională, cât și contextul istoric, precum și istoria lor comună ca popor prezent în Europa timp de secole. De asemenea, un alt factor important în acest sens ar fi includerea informațiilor cu privire la contribuția romilor la economiile naționale, în special prelucrarea metalelor, comerțul, și alte obiecte de artizanat, precum și creșterea animalelor. În plus, acestea trebuie să se refere la diverse aspecte ale istoriei și culturii romilor și/sau ale călătorilor, cum ar fi literatura, povestirile, religia, tradițiile și muzica precum și progresul social asimetric și accesul inegal la drepturile sociale pe care le-au experimentat.

Un alt aspect pe care l-am considerat absolut necesar de implementat în momentul în care se vorbește despre acest subiect este prezentarea anumitor exemple pozitive pentru a putea oferi o imagine de ansamblu cât mai adaptată. Un astfel de exemplu poate fi găsit în manualele din Germania unde este prezentat campionul național de box de origine sinti, Johann Trollmann. Boxerul este descris nu numai în legură cu momentul când a fost deposedat de titlul său de campion, dar și momentul când acesta, ca și o formă de protest, s-a vopsit blond și a refuzat să se apere în timpul unui meci.

Toate aceste măsuri trebuie corelate cu programe de formare relevante care să implice cadre universitare și experți cu privire la istoria și cultura romilor. Aceste programe trebuie adresate direct pentru educatori, profesori, directori de școli, personalului Ministerului Educației și, dacă este necesar, altor cadre didactice, pentru a le oferi acestora cunoștințe despre istoria romilor.

BIBLIOGRAFIE

1. Council of Europe, "Estimates and Official Numbers of Roma in Europe", 2 July 2012,
2. Council of Europe, Roma Education Fund, Georg Eckert Institute for International Textbook Research, *The Representation of Roma in European Curricula and Textbooks*, 2016.
3. Derichs, Johannes, *Denk mal – Geschichte: Band 3. Issue North RhineWestphalia*, (Brunswick: Schroedel, 2012).
4. Dickmann, Hans, *Trio – Gesellschaftslehre 9/10. Issue North Rhine-Westphalia*, (Brunswick: Schroedel, 2014).
5. Eckhardt, HansWilhelm, *Zeit für Geschichte 9/10: Geschichtliches Unterrichtswerk für Gymnasien. Issue Lower Saxony*, (Brunswick: Schroedel, 2010).
6. Felicia Adăscăliței, Liviu Lazăr, *Istorie: Manual pentru ciclul superior al liceului clasa a XII-a*, (Deva: Editura Corvin, 2007).
7. Grekova, Maya, Deyanova, Lilyana, Dichev, Ivaylo, Kabakchieva, Pety, Koev, Kolyo, Shikova, Ingrid, *Свят и личност [World and Personality]*, (Sofia: Prosveta, 2008).
8. Haxhiymeri, Edlira; Ndrio, Marina, *Qytetaria 6*, (Tirana: Pegi, 2015).
9. Hecht, Dörthe; Metzger, Kai; Reiter-Maye, Petra; Kirsamer, Sandra; Tuda, Martina, *Politik: Band 1. Differentiating issue BadenWuerttemberg*, (C.C. Buchner, 2017).
10. Horváth, Péter; Ispánovity, Márta, *Történelem 8. Olvasmányos Történelem*, (Budapest: Eszterházy Károly Egyetem, 2016).
11. Kalwat, Wojciech; Lis, Małgorzata, *Klucz do historii: podręcznik do historii i społeczeństwa; dla szkoły podstawowe*, (Warsaw: Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, 2016).
12. Lenzian, HansJürgen, *Geschichte und Gegenwart: Band 3*, (Paderborn: Schöningh, 2013).

13. Lukić, Aleksandar; Opačić, Vid Jakša; Paradi, Ivan; Perić, Petar, *GEOGRAFIJA 8: udžbenik geografije za osmi razred osnovne škole*, (Zagreb, 2017).
14. Martinec Obradović, Ajini, Jukopila, Danijel, Kralj, Vesna, Branka, *Geografija Hrvatske: udžbenik geografije u četvrtom razredu gimnazije*, (Školska Knjiga, Zagreb, 2016).
15. Müller, Franziska; Wolf, Heinz-Ulrich, *Demokratie heute: Gemeinschaftskunde: Band 1. Issue BadenWürttemberg*, (Brunswick: Schroedel, 2016).
16. Plaza, Nathalie, Vautier, Stéphane, *Histoire, Géographie 3e*, (Paris: Hachette, 2016).
17. Sauer, Michael, *Geschichte und Geschehen 5/6. Issue Lower Saxony*, (Issue Lower Saxony, Bremen, Hamburg, MecklenburgVorpommern, Schleswig-Holstein, Leipzig: Klett, 2017).
18. Scurtu, Ioan; Dondorici, Florentina; Ionescu, Vasile, *Istorie: Manual pentru clasa a XII-a*, (Gimnasium, 2007),

Drabarimos – De la magie la psihoterapie

■ CRISTIAN PĂDURE

[University of Bucharest]

Abstract

Starting from the idea that any offer follows of a possible request, we can admit that both magical practices and psychotherapy come as a response to some needs of people, more or less aware but, yet, manifested. In this workpaper, I propose myself, on the one hand, to highlight the role and contributions of Roma women in preserving the mental and emotional health, but also the well-being of individuals in a pre-psychotherapy and contemporary psychotherapy society. The specialized literature attributes this practice of predicting the future mainly to the Roma under an apparently ethnological approach but full of essentialism, stereotypes and prejudices, and even, sometimes, as a form of fraud.

Keywords

predicting the future; Roma; pre-psychotherapy; social contribution

• **A**tât magia cât și psihoterapia, ca
• practici de vindecare, le putem
• percepe, într-o primă fază, ca
• pe niște oferte de servicii, la o anumi-
• tă cerere. Plecând de la premisa că ori-
• ce ofertă este succesoarea unei eventu-
• ale cereri, putem admite că, atât prac-
• ticile magice cât și psihoterapia, vin ca
• răspuns a unor nevoi ale oamenilor, mai
• mult sau mai puțin conștientizate dar,
• totuși, manifestate.

• În cele ce urmează ne propunem,
• pe de-o parte, să evidențiem rolul și
• contribuțiile femeilor rome în păstra-
• rea sănătății psihice și emoționale dar
• și a stării de bine a indivizilor unei so-
• cietăți pre-psihoterapie (când doar pre-
• otul comunității putea răspunde, oare-
• cum, acestei nevoi firești a omului de a
• influența/controla lucrurile aparent ine-
• xplicabile și incontrollabile care îi influ-
• ențează viața), dar și contemporană psi-
• hoterapiei iar, pe de altă parte, ne pro-
• punem, în cele ce urmează, să facem
• o scurtă paralelă între modul de abor-
• dare și soluții propuse, în magie și în
• psihoterapie.

• Înainte de a începe am dori să sub-
• liniem că practicile magice nu sunt «in-
• ventate» și uzate doar de către romi,
• ele au existat/există aproape în fiecare
• cultură, la nivel planetar, însă, așa cum
• au circulat stereotipurile, în general, și
• acest stereotip s-a propagat de-a lun-
• gul veacurilor în spații și culturi diferite.

E drept că și acest stereotip poate trece în categoria celor pozitive, mai ales că aducea un soi de legitimitate romilor ce practicau magia. Desigur că putem intui și latura practică pe care s-a construit acest stereotip, dacă luăm în calcul că romii au fost cel puțin percepuți ca străini absoluți, misterioși și exotici, ce garantau confidențialitatea prin însăși modul lor de viață nomad. Așadar, un străin care era capabil să îți «ghicească/citească» trecutul devenea credibil în prezicerea viitorului și, în plus, mai era și confident.

Argumentarea temei

În secolul XXI, când principiul prezumției de nevinovăție este mai aplicabil ca niciodată, romii par să ducă o luptă de gherilă în demonstrarea nevinovăției la «acuzele aduse de stereotipuri și prejudecăți», există un curent în acest sens în rândul societății civile române, și nu numai, care își propune să combată stereotipurile și prejudecățile despre romi dar și atitudinile colonialiste în cercetare și documentare¹.

Așadar, consultând o parte a literaturii de specialitate despre magia la romi am constatat că această practică a prezicerii viitorului era/este atribuită preponderent romilor sub o abordare, aparent, etnologică dar plină de esențialism, stereotipuri și prejudecăți, ba chiar, uneori, ca o formă de exocrocherie.

Prin acesta anchetă îmi propun să colectez date atât de la ghicitoare (*drabarnia*) cât și de la un psihoterapeut, pentru a expune, într-o manieră cât mai obiectivă, valențele actuale ale acestor practici.

Metodologie și calendar

14.05. 2021 – Instrumentul pentru colectarea datelor

Întrucât se dorește a fi un studiu comparativ între practica de magie și cea de psihoterapie, a fost nevoie de crearea unui ghid de interviu structurat în așa fel încât datele colectate pe diversele teme ale subiectului abordat să poată fi comparate.

Acest ghid de interviu a fost aplicat la două ghicitoare și un psihoterapeut (vezi anexa), conține un număr de 10 întrebări deschise care au permis atât structurarea discuției cât și analiza ei.

15.05. 2021 – Identificarea respondenților și obținerea acordului pentru a fi chestionați.

În România, acest subiect al magiei și al ghicitului este unul tabu, sancționat de societate prin marginalizare și blamare, dar și de către instituțiile statului, intrând sub incidența legii ca infracțiune de « abuz de încredere »², pedepsindu-se cu închisoare de la trei luni la doi ani sau cu amendă, dar și ca înșelăciune³ pedepsită cu închisoare de la 6 luni la 3 ani.

În acest context, persoanele care practică magia, acceptă cu greu să se lase filmate sau fotografiate, însă beneficiind de statutul de rom al comunității lor, am reușit să obțin acordul de la două ghicitoare de a înregistra audio interviul despre practica magiei (numele lor va fi întâlnit în această anchetă ca fiind Luminița și cea de a doua, Denisa), în schimb, pentru aceste două doamne, nu am avut acordul de a înregistra video sau a face poze. De asemenea, am obținut acordul de a înregistra audio-video dar și de a face poze unei sesiuni de ghicit, cu doamna Crăciun Floarea.

¹ vezi Critical Romani Studies

² Codul Penal Art. 238 Abuzul de încredere

³ Codul Penal Art. 244 Înșelăciune

17.05. 2021 – Prima înregistrare audio

Interviul a fost dat de Luminița, în vârstă de 60 de ani, femeie romă aparținând comunității de romi argintari din Țândărei județul Ialomița, România. Interviul a durat o oră și 7 minute și a fost realizat în interiorul locuinței acesteia cu un reportofon (reportofon audio digital LS-P1).

18.05. 2021 – A doua înregistrare audio

Interviul a fost dat de Denisa, în vârstă de 47 de ani, femeie romă aparținând comunității de romi vătrași din Țândărei, județul Ialomița, România. Interviul a durat 20 minute și a fost realizat în interiorul locuinței acesteia cu un reportofon (reportofon audio digital LS-P1).

19.05. 2021 – Înregistrarea video a sesiunii de ghicit.

Protagonista filmării este Crăciun Floarea în vârstă de 82 de ani, femeie romă din comunitatea de romi argintari din București. Clienta care a beneficiat de serviciul doamnei Crăciun se numește Eva, are 44 de ani și nu se cunoștea în niciun fel cu doamna Crăciun înaintea sesiunii. Întreaga sesiune a fost filmată audio-video cu o cameră profesională (Nikon Coolpix L120) și înregistrată audio cu un reportofon (reportofon audio digital LS-P1).

20.05. 2021 – înregistrare audio psihoterapeut.

Interviul a fost dat de doamna psiholog Irina Dinescu în vârstă de 38 de ani din București, fiica unui celebru scriitor român – Mircea Dinescu, absolventă de studii superioare în filozofie și apoi psihoterapie.

Pentru selectarea acestui respondent nu am ținut cont de un criteriu anume, ci doar de disponibilitatea unui psihoterapeut de a ne vorbi despre acest subiect. Interviul a durat 52 de minute și a fost realizat la cabinetul acesteia cu un reportofon (reportofon audio digital LS-P1),

Analiza și interpretarea datelor

Pentru a mă asigura că analiza și interpretarea datelor vor fi decodate în același cadru de referință în care autorul le-a evidențiat, voi prezenta mai întâi un preambul prin care voi descrie așa cum este perceput, în accepțiunea noastră, rolul magiei.

Preambul

Magia este un concept foarte vechi întâlnit în mai toate culturile lumii, și încă actual în zone rurale dar nu numai, rămas bine conservat în folclor, iar cele mai relevante urme ale practicilor magice se regăsesc în superstiții plus în multele legende cu personaje cu puteri magice/supranaturale. Cu alte cuvinte, magia este mai vizibilă și tolerată la stadiul acesta, sus amintit, căci practicile concrete de magie par a fi un subiect tabu chiar și pentru cei care o practică sau beneficiază de ea.

Ceea ce ne-a atras atenția și ne-a determinat să începem această anchetă este că tot mai des am întâlnit termenii de magie - vrăjitorie asociați cu imaginea unor femei rome care se ocupă de astfel de practici⁴. Atunci ne-am întrebat dacă magia și vrăjitoria totuși au existat sau mai există, de ce este, în general, asociată cu o anumită categorie etnică? Să fie oare adevărat sau este doar o etichetă atribuită lor? O ex-crocherie sau un serviciu specializat? Este doar o afacere profitabilă sau o înzestrare,

⁴ Nataliia Tomenko 2019, *Representation of Roma Female as Fortuneteller in Mass Culture*
Sarah Carmona 2018, *Decolonizing the Arts: A Genealogy of Romani Stereotypes in the Louvre and Prado Collections*

o binecuvântare a celui ce are capacitatea să o practice? Aceste întrebări stau la baza motivării temei alese. Pentru aceste întrebări, dar și altele conexe, sperăm să găsim răspunsuri logice, imparțiale, plauzibile și, nu în ultimul rând, bine argumentate, răspunsuri rezultate din analiza și interpretarea interviurilor obținute.

Ignorând inițial abordarea dihotomică, adevăr-neadevăr a practicilor magice, având în vedere propagarea în timp (milenară) și spațiu (planetară) a urmelor acestui fenomen, considerăm că și numai pentru aceasta, merită să i se acorde o importanță demnă de o cercetare academică, poate chiar cu însemnătate științifică. Fiind un subiect tabu, aparent cunoscut superficial de toată lumea, totuși se vorbește despre el foarte puțin. Mai mult decât atât, considerăm că magia este și un fenomen solicitat și practicat de un număr suficient de mare de oameni încât acesta să merite a fi cercetat și documentat serios. Considerăm că și subiectele de acest gen trebuie cercetate și prezentate într-un mod academic, logic și bine documentat, în virtutea receptivității cercetătorului la fenomenele manifestate de mase, dincolo de preferințele sale subiective.

Oamenii, în general, dacă nu au acces la o bază descriptivă documentată despre un asemenea subiect, au tendința să îl catalogheze și să îl perceapă într-o manieră personală, reduțională, simplistă, subiectivă și, nu în ultimul rând, bănuind/presupunând.

Vă propunem să abandonăm pentru moment subiectul nostru central – magia și romii – și să mergem mai în amonte, și anume la magie, în ansamblu ei, așa cum a fost ea creionată în decursul timpului de către oameni care și-au dedicat o parte din viață studiind-o, oameni care făceau parte din trei categorii profesionale distincte și influente și care aveau cu totul alte interese și abordări.

Aici ne vom referi la magia practică doar în Europa, conștienți fiind ca fiecare zonă a globului avea tradiția ei magică, amerindienii, africanii, caraibienii, tibetani, asiatici etc. Pentru că toate acestea ne vor ajuta să înțelegem magia în general, ca apoi să ne îndreptăm atenția în particular spre magia romilor, făcând astfel și o paralelă între magia globală, practică în afara comunităților de romi și cea practică de către romi.

Pentru a înțelege în linii mari procesul spiritual evolutiv al omenirii, trebuie să ne întoarcem mult în timp, când oamenii ajunși la un anumit nivel de satisfacere a nevoilor primitive, au adoptat și preocupări mentale, privind cu atenție în jur. Cercetând și experimentând, au catalogat natura ca având la bază cele patru elemente primare, pământul, aerul, apa și focul. Și, prin corecta asociere, ele se amplifică dar se și anulează. Deci nașterea dorinței pentru un oarecare control din partea omului era inevitabilă, conștient fiind că tot ce există în jur are în componența sa unul dintre ele.

Așa au învățat despre puterea și influența elementelor primare asupra vieții de zi cu zi, despre proprietățile vindecătoare ale plantelor, ale cristalelor, despre importanța apei și a metalelor; practic un început al medicinei alternative de azi. Apoi au devenit interesați de cer, descoperind planetele sistemului solar, ciclul lor și influențele directe ale acestora asupra omenirii dând naștere astrologiei ca baza a zodiilor. În acest fel au admis că Universul și tot ce există în jurul lor au un sâmbure de viață și conștiință proprie, care există într-o armonie și echilibru primordial. Dintr-o dorință naturală de a simplifica informația din jurul său până la un nivel facil de înțeles, omul și-a creat o grilă dihotomică de clasificare și evaluare a tuturor factorilor care îi influențau viața în mod direct sau indirect.

Au conștientizat că tot ce li se întâmplă nu stă în totalitate în puterea lor de a decide și de a avea control total asupra a tot și toate; de aici probabil a pornit și frica de moarte, hrănită fiind și de frica de necunoscut, de Univers și implicit de tot ce nu-și puteau explica și controla. Unii au transformat aceste frici în negociere, căutând ajutor în exteriorul lor, dând naștere venerației, atribuind astfel

Necunoscutului nume diverse ca cel al zeităților cu puteri supranaturale, făcându-le astfel responsabile de soarta individuală sau colectivă a omenirii, aducându-le jertfe în schimbul ajutorului lor, rugându-le și implorându-le pentru anumite favoruri. Alții însă, au văzut altfel lucrurile și au continuat să caute în interiorul lor, învățând să folosească aceste legături în favoarea lor sau a altora ca simplă prestare de servicii, conștientizând că, comunicarea poate fi realizată atât pe verticală (om - zeități) cât și pe orizontală (de la om la om cât și de la om la mediu înconjurător), cu scop pozitiv-creativ cât și negativ-distructiv, prin directă interacțiune în certe momente și condiții. În acest mod, au dat viață unor doctrine și concepte care nu erau la îndemâna oricui, închizându-se în cercuri restrânse de inițiați, creând un sistem de valori și simboluri, un set de reguli și norme care să nu fie accesibile celorlalți, iar, pentru a transmite mai departe ceea ce considerau ei sacru și divin, au creat ritualurile și limbaje diferite.

Cu trecerea timpului aceste doua categorii s-au definit din ce în ce mai mult, distanțându-se într-atât încât, treptat, au intrat în conflict, încercând să se elimine una pe alta - una urmând calea venerației și a diferitelor forme de religie, iar cealaltă, luând numele de lumea ocultă, vrăjitori, magi.

B. Malinowski (1943) susține că magia, religia și știința au coexistat întotdeauna, distincte dar unite de rețele de relații reciproce. Actul magic a fost, pentru Malinowski, expresia simbolică a unei dorințe, complet deconectată de relația cauză-efect, dar de care totuși se ține cont.

Despre subiectele - magie, vrăjitori/vrăjitoare - s-a scris enorm de mult, de la texte ermetice și neoplatonice și înfloritoarea perioadă a Renașterii, continuând până astăzi, referindu-ne în acest caz doar la Europa. Dar magia are rădăcini extrem de vechi în culturile tuturor popoarelor, fiind prezentă în toate colțurile lumii. Pe parcursul documentării, am remarcat două situații contradictorii și anume că, atât folclorul, cât și miturile și legendele din întreaga lume, înfățișau oameni cu diferite abilități paranormale, oameni care puteau face magie. Indiferent dacă aceste haruri erau obținute de la Zei, de la Dumnezeu, de la Diavol sau din altă sursă, ei erau percepuți ca personaje marcante. Însă istoria ne-a arătat că, pe tot parcursul său, aceștia nu au fost deloc tolerați și încurajați ba, din contră, (vezi Inchiziția). Până și religiile recunosc oameni cu asemenea puteri, numindu-i sfinți sau profeți ai lui Dumnezeu, dar, în mod paradoxal, există o adevărată respingere pentru așa-numiții vrăjitori/vrăjitoare. Mersul la ghicitoare sau la vrăjitoare este condamnat de Biserică. Una dintre principalele întrebări puse de preot unui enoriaș care se spovedește se referă la apele la aceste practici. Persoanele care au fost la ghicitoare sau la vrăjitoare primesc canon sau nu pot fi împărtășite.

Levitic 20,6 „Dacă cineva se duce la ghicitori și cititori în stele,(...), îmi voi întoarce fața împotriva omului acela și-l voi nimici din poporul lui.”

Este cel puțin paradoxal acest extras din biblie, dacă luăm în considerare faptul că magii au urmărit o stea până la Bethlehem.

Levitic 20,27 „Dacă un bărbat sau o femeie cheamă duhul unui mort sau se îndeletnicește cu ghicirea, să fie pedepsiți cu moartea; să-i ucideți cu pietre.” (mai vezi și : Deuteronom 18:9-13 ; Galateni 5:19-21) ;

În schimb, oamenii de știință și filozofii s-au arătat ceva mai prietenoși cu ideea de magie.

Inventatorul și fizicianul Nicola Tesla (1856-1943), prin munca și efortul său de a aduce lumii noi invenții, introduce termeni noi vorbind prin prisma fizicii despre energii nedenumite anterior, explicând legătura dintre ele, definindu-le și chiar folosindu-le. "If you want to find the secrets of the universe, think in terms of energy, frequency and vibration."

James Frazer (1894), antropolog cultural și social, teolog și magistrat scoțian spune că magia ar avea în comun cu știința faptul că amândouă se bazează pe credința în ordine, ca principiu fundamental al tuturor lucrurilor, dar ordinea presupusă de magie este cu totul diferită de cea care formează legea științei.

Magia pre psihoterapie din spațiul românesc (circa 500 de ani înaintea psihoterapiei și doar vreo 30 comuni) a reprezentat o alternativă pentru tratarea unor suferințe ale oamenilor de care doar biserica se ocupa într-o oarecare măsură, deși, conform datelor colectate, au existat situații când preoții sau chiar doctorii trimiteau către ghicitoare oameni cu diferite probleme – exista o expresie în limba română, în acest sens : ‚la-o prin babe’ ; de asemenea, unele ghicitoare practicau și medicina naturistă, cunoștințe transmise de la o generație la alta.

Conform datelor colectate, atât ghicitul cât și psihoterapia sunt servicii menite să amelioreze viața omului, ele abordează o paletă largă de probleme ale omului, cu precizarea că toate problemele abordate de psihoterapeut sunt abordate și de ghicitoare dar nu și viceversa.

Nu există un profil, o tipologie de om care să fie predictibil pentru apelarea la magie sau psihoterapie, fie că luăm în calcul statutul social, fie studiile potențialilor clienți.

Magia și psihoterapia, conform datelor colectate, par să aibă cel puțin cinci lucruri în comun: 1 Talking cure; 2 Tratarea/ ameliorarea suferinței; 3 Gânditul în sens rațional poate fi de-a dreptul contra-productiv; 4 Persoanele care vin către aceste servicii sunt persoane care aleg să se implice pentru a-și schimba destinul și pun în planul doi Divinul (dacă chiar au un loc pentru divin); 5 Lucrul cu afectul, cu emoțiile, prin eliberarea de sub rațiunea oprimentă. Însă mult mai multe sunt cele ce le diferențiază.

Pentru a sintetiza aceste diferențe identificate în datele colectate, vă expunem tabelul de mai jos:

Specificități magie	Specificități psihoterapie
Omul poate încerca să controleze ceva ce este în afara lui	Omul poate încerca să controleze cum resimte / abordează ce este în afara lui
Cauza suferinței poate fi plasată în exteriorul omului	Cauza suferinței este plasată în interiorul omului
Abordează problema frontal	Abordează contextul problemei
Ghicitoarea identifica soluția	Prin suport, pacientul identifica soluția
Soluția apare după zeci de minute/ore	Soluția apare după zeci sau chiar sute de ore.
Informează	Conștientizează
Responsabilitate crescută și o implicare directă a ghicitoarei	Responsabilitate scăzută și implicare indirectă a psihoterapeutului
Accesibilitate chiar și în zonele rurale, la domiciliul clientului	Accesibilitate doar în urban, cu deplasare la cabinet, în baza unei programări
Ghicitoare vorbește prima despre trecutul clientului	Clientul vorbește primul despre trecutul său
Lucrul pentru și în interesul clientului poate continua și în altă parte fără să fie necesară prezența acestuia	Lucrul pentru și în interesul pacientului se face doar în prezența pacientului
Serviciul se poate adresa și bunurilor deținute de om (animale sau proprietăți)	Serviciul se adresează doar omului și poate viza relația acestuia cu bunurile sale (animale sau proprietăți)

În loc de concluzii

În ciuda reputației negative sau exotice atribuită practicilor magice și practicanților acestora, avem o situație *de facto* care s-ar putea rezuma astfel:

- Un anumit procent al populației a apelat la aceste servicii (deși aveau și alte variante) dintr-o nevoie ce își are rădăcini adânci în istoricul nevoilor omului modern, nevoie documentată ca fiind naturală și normală (magia servește o funcție psihologică, prin reducerea incertitudinii și creșterea încrederii);
- Între anii 1800-1900 a fost o adevărată explozie de cercetare a magiei, a artei divinației în totalitatea componentelor sale în Europa. Dr. Gerard Encausse, Guillaume Postel, Court de Gébelin, Etteila, Eliphas Levi, și J. A. Vaillant sunt poate cei mai importanți intelectuali francezi care s-au ocupat de acest subiect, iar în lucrările lor deseori sunt amintiți și romii, ca purtători ai vechii științe oculte.
- Romii au fost cel puțin percepuți ca străini absoluți, misterioși și exotici, ce garantau confidențialitatea prin însăși modul lor de viață nomad.
- Nici romii nu erau străini de ceea ce însemna cultul și practica magiei (migrația lor a început dintr-o cultură, cea indiană, în care au fost scrise vedele, între anii 2500 și 600, î.Hr. - Radhakrishnan, vede ce aveau o anume componentă specifică ocultă Atharva-Veda (vraji magice), (atharvahgirasah - farmece sfinte, binecuvântări și mai târziu farmece vrăjitoarești pentru iubire, prosperitate, căsătorie, legări și dezlegări, exorcizări și eliberări de demoni).
- Într-o societate post sclavie în care meseriile erau transmise de la o generație la alta iar fiecare familie/neam avea o meserie specifică, atribuirea acestei meserii de ghicitor/vrăjitor romilor a fost mai mult decât inevitabilă.

Având în vedere aceste situații prezentate, considerăm că practica magiei executată de către romi pentru populația majoritară, poate fi percepută ca oricare alt serviciu, venit ca o mană cerească (daca nu cumva, expresia este blasfemică) pe o piață a muncii unde, pentru acest serviciu, fără romi, ar fi fost, probabil, mult prea mare decalajul dintre cererea mare și oferta redusă.

BIBLIOGRAFIE

Buckland, Raymond. *Buckland's Complete Book of Witchcraft*. 2nd edition. Llewellyn Publications, 2010.

Carmona, Sarah. „Decolonizing the Arts”. *Critical Romani Studies* 1 (2019): 144–67.

Cooper, Patrinella. *Gypsy Magic: The Romany Book of Charms, Herbs and Fortune-Telling*. Rider Books, 2001.

Lecouteux, Claude. *Dictionary of Gypsy Mythology: Charms, Rites, and Magical Traditions of the Roma*. Illustrated edition. Rochester, Vermont: Inner Traditions, 2018.

Leland, Charles Godfrey. *Gypsy Sorcery and Fortune Telling 1891*. CreateSpace Independent Publishing Platform, 2017.

Tomenko, Nataliia. „Representation of Roma Female as Fortuneteller În Mass Culture”. Södertörn University, 2022.

ANEXĂ

Ghid de interviu pentru ghicitoare și psihoterapeut.

1. Cat de mult crezi ca ii ajutai pe oamenii care apelau la serviciile tale?
2. Cu ce tipuri de probleme vin oamenii la dumneavoastră?
3. Cam cate ore trebuie sa petreceți face to face cu un client pentru găsirea unor prime soluții?
4. Exista anumite tipologii de oameni care apelează la dumneavoastră ?
5. Sunt anumite butoane pe care trebuie sa apăsați ca să vă dați seama ce problema are omul din fata dvs.?
6. Inteligenta omului din fata dvs. influențează caracteristicile serviciului dvs. ?
7. Credeți că magia și psihoterapia au concurat sau concurează pe aceeași piață?
8. Cum credeți că oamenii puteau plasa responsabilitatea și autoritatea către o persoana aparținând unui grup perceput mult inferior majoritarilor ?
9. Ce părere aveți despre psihoterapeuți ? (întrebare pentru ghicitoare)
10. Ce părere aveți despre ghicitoare ? (întrebare pentru psihoterapeut)

Rudarii din satul Glod, județul Dâmbovița.

Studiu cules de Nicolae Gheorghe

■ IOAN VALENTIN NEGOI

[Roma Education Fund Romania]

Abstract

Nicolae Gheorghe was born in 1946, in Roșiorii de Vede. In 1968, Nicolae entered the Department of Sociology of the Faculty of Philosophy from the University of Bucharest. He finished, in 1972, as valedictorian, with an average grade of 10. Since he was hired in 1972 at the Center for Sociological Research, Nicolae has been involved in several research about the Roma, of which we want to mention two: in 1974, the Communist Party launched a research on Roma, which aimed to find out the causes of their marginalization in Romania; and in 1976, he worked on a project aimed at "social integration of young gypsies". Most likely, these projects targeting the Roma led Nicolae to take possession of this study about relatives in Glod.

Keywords

Nicolae Gheorghe; roma people; Glod; rudari

Introducere

Acest studiu a fost realizat chiar în anul în care s-a născut Nicolae Gheorghe, 1946. Din păcate, nu cunoaștem autorul/autorii acestui studiu.

„Pe linia științifică a școlii sociologice din București am încercat și noi să surprindem viața unui cătun de țigani rudari din județul Dâmbovița, pe o perioadă de timp de 26 de ani, adică de la întemeierea sa până în toamna anului 1946.”

Cel mai probabil această cercetare a ajuns în posesia lui Nicolae Gheorghe în perioada în care a fost angajat la Centrul de Cercetări Sociologice din București. De când a fost angajat aici, în 1972, Nicolae a fost implicat în mai multe cercetări despre romi. Amintim două dintre ele.

În anul 1974, partidul comunist a lansat o cercetare despre romi care viza aflarea cauzelor marginalizării acestora în România. Iar în 1976, el a lucrat la un proiect care urmărea "integrarea socială a tinerilor țigani". Cel mai probabil, aceste proiecte cu și despre romi au făcut ca Nicolae să intre în posesia acestui studiu despre rudarii din Glod.

Studiul de față este o micromonografie a satului de rudari Glod, comuna Moroeni, județul Dâmbovița. Acesta cuprinde două părți și prezintă o parte din rezultatele cercetării realizate între anii 1920-1946. În prima parte vom face o prezentare descriptivă a satului de

Nr.	Comuna	Județul	Bărbat	Femeie	total
4.	Râul – Alb	-	7	5	12
5.	Runcu	-	6	6	12
6.	Valea Lungă	-	3	5	8
7.	Ocina	Prahova	3	3	6
8.	Talea	-	4	2	6
9.	Dragoslavele	Muscel	3	2	5
10.	Șotriile	Prahova	2	3	5
11.	Ocnița	Dâmbovița	2	1	3
12.	Comarnic	Prahova	2	-	2
13.	Haimanale	Buzău (Probabil Ph)	-	2	2
14.	Provița de Sus	Prahova	1	1	2
15.	Pucioasa	Dâmbovița	2	-	2
16.	Vișinești	-	1	1	2
17.	Adâncă	-	-	1	1
18.	Bănești	-	-	1	1
19.	Breaza	Prahova	1	-	1

Rezultă că 77,91% dintre romii din Glod proveneau din județul Dâmbovița, 15,95% erau din județul Prahova, 4,91 % din județul Muscel și 1,23 % din județul Buzău.

Despre casele rudarilor

Rudarii trăiau în bordeie (încăpere săpată pe jumătate în pământ și acoperită cu pământ, paie sau stuf). Totuși bordeiul rudarilor din Glod nu se săpa în pământ, ci se ridica deasupra solului, ca un cort. Se împleteau patru garduri de nuiele, care erau fixate de stâlpi înfiți în pământ. Gardurile lipite cu pământ galben deveneau pereți, iar pardoseala era făcută din pomosteală de lut. Bordeiul avea o ușă scundă (1,60 m) și un singur ochi de geam de dimensiuni reduse, care servea numai pentru iluminat, ferestrele neputându-se deschide. Acoperișul se făcea din scânduri care nu erau bătute în cuie, ci erau adesea fixate cu bolovani ca să nu le zboare vântul. Când rudarul nu plătea la timp chiria convenită, proprietarul îi lua o scândură din acoperiș și chiriașul se trezea sub cerul liber.

Un bordei avea de regulă 2,2 m lungime și 1,80 m lățime. Înăuntru erau: un pat de scânduri, o sobă de zid făcută de un sobar al satului, rămânând numai un mic culoar între sobă și pat, prin care abia putea trece o persoană. Patul era compus din patru stâlpi de lemn bătuți în pomosteală (podea de lut) peste care se puneau niște „blăni” (adică scânduri).

De la acest tip primitiv de bordei, pe care rudarii și l-au ridicat singuri în momentul poposirii lor în Glod, ei au trecut mai târziu spre un tip intermediar de locuire, spațiu plasat cumva între casă și bordei, asemenea caselor țărănești din Moroeni.

Casele țărănești din Moroeni aveau de obicei două camere: camera de locuit în care se aglomera întreaga familie și „casa mare” camera de primire și de musafiri. Adeseori, lipită de casă se mai găsește o mică magazie, construită din „țambre”, care servea ca bucătărie.

Sursă: Centrul de Documentare Nicolae Gheorghe, Fond: Nicolae Gheorghe, Dosar: Studii Științifice, 1977-1983.

Casele rudarilor mai prosperi erau ridicate tot după tipicul celor românești, adică pe o temelie de piatră dar fără pivniță săpată în pământ, cu ferestre largi și mobile, acoperite cu șindrilă sau cu țiglă etc. Însă ei alegeau să facă doar o încăpere, nu mai multe. Rudarii cu adevărat înstăriți, adică cei care câștigau foarte mult din

Sursă: Centrul de Documentare Nicolae Gheorghe, Fond: Nicolae Gheorghe, Dosar: Studii Științifice, 1977-1983.

comerțul cu majoritarii albi, prin vânzarea de fructe și de cai, și-au ridicat chiar case cu etaj.

Devenind proprietari în Glod, rudarii s-au gândit să îi imite pe români trimițându-și copiii la școală. Dar cum școala din Moroeni era la o depărtare de 3,5 km și copiii nu puteau să urmeze regulat cursurile, mai ales în timpul iernii, rudarii s-au adresat Ministerului Educației Naționale cerând crearea unei școli *țigănești* în Glod. Ministerul nu a dispus de fondurile necesare pentru o școală. Nici rudarii nu au avut mijloacele pentru ridicarea unui spațiu cu destinație de școală. Însă, un negustor din satul Moroeni le-a construit o casă de piatră, cu o singură sală mare, pe care a închiriat-o spre a servi ca școală.

Inventarul didactic de care dispune școala din Glod era format din 11 bănci, o masă, o tablă, un scaun și o sobă. În primul an de activitate, 1934-1935, școala din Glod a funcționat numai cu o clasă, clasa I, care a fost frecventată de 39 de elevi, 30 de băieți și 9 fete. Au promovat clasa 35 de elevi, rămânând repenți o fată și trei băieți.

Cine sunt rudarii din Glod și cum erau percepuți de către populația majoritară din România?

Locuitorii din Glod se indignază când sunt numiți *țigani*. Dacă sunt întrebați despre originea lor spun că sunt meseriași rudari, acoperindu-și prin profesie naționalitatea, sau declară pur și simplu că „suntem oameni ca și ceilalți cu doi ochi și două mâini!” Aproape un sfert din rudarii Glodului nici nu mai prezintă caracteristicile antropologice ale rasei *țigănești* având culoarea pielii și a părului deschise, adică ochii căprui sau albaștrii. Nici unuia dintre cercetătorii rudarilor nu i-a scăpat această abatere de la tipul radial *țigănesc* și au propus ipoteze explicative numeroase, dar nemulțumitoare.

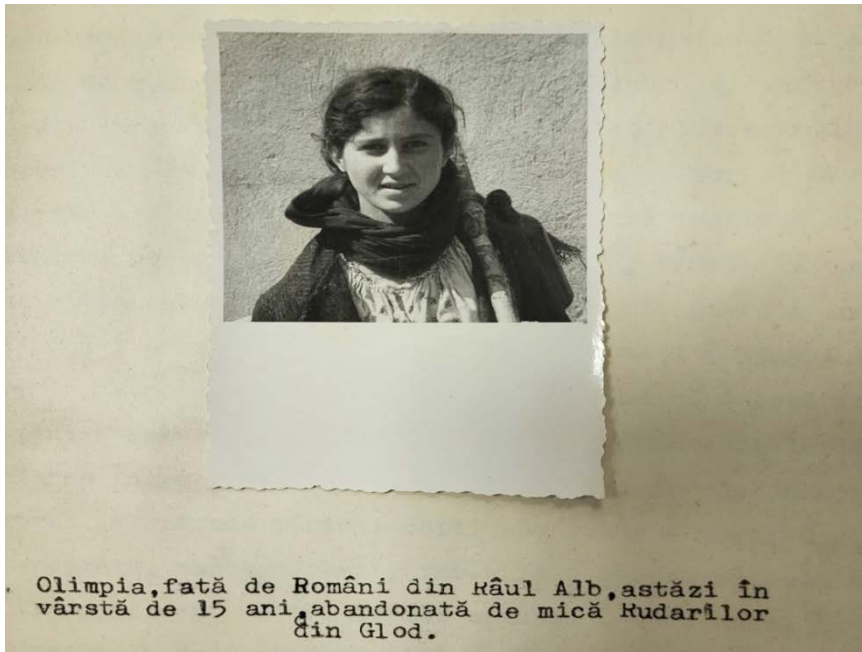
În Glod, se poate observa însă că idealul de frumusețe rudar a rămas tot vechiul tip *țigan*, oacheș și cu părul negru, ca un vestigiu al timpurilor trecute, când masa rudară nu se corcise atât de mult cu elemente străine încât să constituie în familia *țigănească* o ramură deosebită de celelalte, nu numai prin funcțiunile economice pe care le îndeplinește ci și prin caracterele sale biologice.

Analiza numelor patronimice ale rudarilor din Glod ne arată că unele dintre ele derivă din vechile profesii ale descendenților actualilor titulari, cum ar fi numele de Cobzaru și Fieraru; altele fără să fie porecle legalizate ca în cazul numeroaselor familii Hodorog, Uscatu și Oaie; alte nume par împrumuturi biblice ca numele familiei Odane, Dalaneon, Luca și Matei sau împrumuturi istorice ca familia Machedoru și Ștefan. Sunt nume de familii care ne fac să ne gândim la descendența ardeleană pe care o parte din locuitorii Glodului și-o mai amintesc, ca în cazul numelor Tamaș și Mandoc, în timp ce altele par a fi nume rare și ca vârstă (vechi) cu cel de Maghiran și de Mirița, ca în poemenele domnului Zamfirescu. În sfârșit, mai există o serie de nume cu rezonanță *țigănească*: Burulea, Ciorabă, Ciocodeică, Liță, Pușoiu și Udilă.

În privința numelor de botez, rudarii au adoptat total prenumele întrebuițate de țărani români, inspirate mai ales din sfinții calendaristici. Numele femeilor sunt mai căutate, întrebunindu-se nume ca Maria, Oana, Paraschiva, Floarea, cu o vădită preferință pentru Zamfira. Cum însă moda satului românesc a căutat de la o vreme să se îndepărteze de la numele de botez consacrate, alegând nume exotice și chiar extravagante ca cel de Polixenia, Pulcheria, Ovida etc..., prin imitație apar și în Glodul rudarilor nume ca cel de Eugenia sau de Olimpia.

Totuși de ce refuzau rudarii din Glod să se identifice ca romi?

Ceea ce uimește pe orice vizitator al Glodului este că mulți dintre copiii rudarilor de aci sunt blonzi, cu tenul alb și câteodată chiar cu ochii albaștri. Această anomalie se datorează în primul rând faptului că însăși ramura rudară se îndepărtează, așa cum constantă toți cercetătorii, de tipul rasial pur *țigănesc*. Nu este mai puțin

Sursă: Centrul de Documentare Nicolae Gheorghe, Fond: Nicolae Gheorghe, Dosar: Studii Științifice, 1977-1983.

adevărat faptul că o infuzie apreciabilă de sânge românesc împropătează, și în același timp alterează, caracteristicile specifice ale rudarilor din Glod.

Deși nu există cazuri atestate în care țărani sau țărăncile din satul românesc să se fi căsătorit cu rudarii din Glod, există totuși cazuri în care rudărele au întreținut raporturi și cu românii. „M-am greșit cu un rumân” este explicația pe care ți-o dau atunci când le întrebi cu cine seamănă copiii lor blonzi.

Adevărul este însă mult mai rușinos decât explicațiile de mai sus. Pe lângă mulți corci, există în Glod și vreo 20 de copii de români puri care au fost abandonați de părinții lor rudarilor. Sunt copiii de români din Pucioasa, Moțăeni, Fieni, Valea Tații, Brănești, Râul-Alb, Căndești din Vale, Moroeni etc....care au fost cedați rudarilor fără vreo formă legală de adopțiune. Acești copii mai păstrează numai amintirea originii lor, despre care vorbește întreaga lor fizionomie, dar au deprins obiceiurile rudarilor și chiar accentul gutural al vorbirii lor. Doi români, un frate și o soră, care au fost crescuți de mici în Glod, s-au căsătorit cu romi rudari și au copii corci care s-au căsătorit și ei tot cu rudari. Sătenii din Moroeni îi consideră și pe aceștia tot romi sau în rândul romilor. Întrebați dacă sunt români sau romi, acești romi prin adopțiune răspund de obicei: „Noi suntem români, da părinții noștri sunt rudari. Ei ne-a crescut pe ei îi cunoaștem”.

În loc de concluzii

Punctele de vedere exprimate în următoarele rânduri ne aparțin nouă, sunt în curs de dezvoltare, și nu reprezintă rezultatele cercetării efectuate între anii 1920-1946 în satul de rudari Glod cum a fost cazul mai sus.

Identitatea rudarilor a fost și încă reprezintă o temă intens dezbătută de către specialiști nu numai în spațiul românesc, dar și în spațiul sud-est european, unde regăsim comunități mari de rudari.

În istoriografia românească s-au format două curente legate de identitatea rudarilor. Primul curent are la bază cercetările lui Mihail Kogălniceanu care i-a inclus pe rudari în categoria sclavilor romi. Al doilea curent s-a format în jurul scrierilor lui C.S. Nicolae Plopșor.

Mihail Kogălniceanu, în studiile sale, afirma despre sclavii domnești că se împarteau în patru categorii: rudari sau aurari; ursari; lingurari; lăieși. Observăm deci că acesta i-a inclus pe rudari printre sclavii domnești. Clasificarea lui Kogălniceanu a fost folosită și de alți istorici în perioada interbelică ca George Potra în studiu său „Contribuțiuni la istoricul țiganilor”.

Unul dintre cei mai mari susținători ai ideii că rudari nu sunt romi, ci sunt români a fost C.S. Nicolae Plopșor. Din punctul de vedere, rudarii nu au organizare și obiceiuri juridice ca romii, adică nu au un vătaf, sau bulibașă care să conducă ceata sau să judece pricinile dintre ei. Nu au obiceiuri asemănătoare la nuntă, cum ar fi cumpărutul fetei, nu cunosc locuința de pânză – cortul - nu lucrează fierul, nu au talent muzical și altele. Mai mult, Nicolae Plopșor consideră că rudarii din secolul XX nu sunt aurarii menționați în Moldova secolului al XVII-lea. În opinia lui rudarii de azi sunt strămoșii lingurarilor din perioada medievală. O părere apropiată cu a lui C.S. Nicolae Plopșor a exprimat-o și Ion Chelcea în cartea sa „Țiganii din România”.

Totuși, prima menționare a rudarilor pe teritoriul românesc datează din secolul al XVII-lea, într-un hrisov dat de domnul Țării Românești, Gavrilă Movilă, la 20 septembrie 1620, către mănăstirea Cozia care preciza următoarele „alți țigani câți vor fi șezând printr-alte locuri, ori meșteri de fier, ori rudari, orice meșteri vor fi ai sfintei mănăstiri [...]”. Prin rudar se înțelegea rom aurar al cărui nume vine de la rudărie - groapă de unde se scot metale.

Mai mult de atât, o proporție destul de mare a referințelor bibliografice din secolul XVIII și XIX îi catalogează pe rudari ca fiind tot romi. Călătorul străin Friedrich Wilhelm Von Bauer amintea de faptul că romii sunt robii din Țara Românească iar pe domeniul domnului întâlnim romi rudari, ursari și lăieși.

Dacă rudarii sunt romi, ceea ce considerăm și noi, de ce aceștia refuză să se autoidentifice ca fiind romi?

Un prim argument îl poate reprezenta meseria lor de aurari, care le-a oferit un statut special în Moldova și în Țara Românească. Ei erau proprietatea doamnei și se puteau mișca liber prin țară în schimbul unei sume de bani. Este posibil ca aceste avantaje să-i fi făcut să se considere superiori celorlați romi din spațiul românesc datorită privilegiilor de care dispuneau, și de ce nu, situației financiare mult mai bune. Un al doilea argument îl poate reprezenta metisarea romilor rudari cu românii. Cum s-a observat și în timpul realizării monografiei satului Glod din anii 1920 - 1946, printre rudari existau foarte mulți copii de români *puri*, care au fost abandonați de părinții lor. Ajunși adulți acești copii de români s-au căsătorit cu romi rudari păstrându-și totuși identitatea etnică, adică ei s-au considerat în continuare ca fiind români.

În final putem afirma că rudarii sunt romi însă, cel mai probabil, vechile privilegii din Țara Românească și din Moldova plus primirea în sânul lor a multor copii de români abandonați de părinții lor, i-a determinat să se considere mai aproape de români, de oamenii liberi decât de „țigani” care au fost sclavi în principatele române timp de 500 ani.

BIBLIOGRAFIE

1. Centrul de Documentare Nicolae Gheorghe, Fond: Nicolae Gheorghe, Dosar: Studii Științifice, 1977-1983.
2. Chelcea Ion, *Țigani din România. Monografie Etnografică*, (București: Editura Institutului Central de Statistică București: 1944).
3. Holban Maria (coord.), *Calatori straini despre Țările Române, vol. X*, (București, Editura Academiei Române, 2000).
4. Nicolăescu-Plopșor C. S., „Gurbanele”, în *Arhivele Olteniei*, I, nr.1, Craiova, (1922).
5. Idem, „Cîteva observațiuni etnografice asupra rudarilor din Muscel”, în *Natura. Revistă pentru răspândirea Științei*, Anul XXIII, 15 mai, numărul 5 (1934).
6. Potra George, *Contribuțiuni la istoricul țiganilor din România*, (București, Fundația Regere Carol I: 1939).
7. Sacerdoțeanu Aurelian, „Din arhivele mănăstirii Cozia”, în *Hrisovul*, VI, (1946).

Index de autori

Caraivan Daniel, activist dedicat drepturilor omului, este doctorand în sociologie la Școala Doctorală SNSPA. Aprofundând cercetarea socială cantitativă și calitativă, își concentrează atenția asupra identității etnice a romilor, sociologiei electorale și politicilor publice. Are o serie de contribuții în rapoarte, studii și articole privind comunitatea romă. Lucrarea sa „Căsătoriile mixte și efectele acestora asupra identității etnice a romilor” a fost publicată în „Ethnos”, în 2019.

Andrei Ștefan Ghimiși este cercetător științific în cadrul Institutului de Cercetare a Calității Vieții. Acesta are dublă licențiere, Științe Politice (Universitatea din București) și Drept (Facultatea de Științe ale Educației, Drept și Administrație Publică-Târgu Jiu), alături de două mastere în domeniile respective. Este absolvent al doctoratului de Științe Politice din cadrul Școlii Naționale de Științe Politice și Administrative, cu tema de cercetare „Romii între integrare și identitate culturală. Optimizarea Politicilor Publice și a bunelor practici”. Este autorul mai multor articole, pe teme precum: legitimarea prin naționalism, Ceaușescu și cultul personalității, integrarea minorităților în Uniunea Europeană, politici publice europene, drepturile minorităților, strategii de integrare/incluziune a persoanelor de etnie roma. De asemenea, este autorul cărții „Rolul ambasadei și al personalului diplomatic în reprezentarea și promovarea relațiilor dintre state”.

Florinela Giurgea este cercetător independent, doctor în Istorie cu teza „Politici publice în domeniul romilor în România: Deportarea în Transnistria”, susținută în 2019 la UMFST „George Emil Palade” din Târgu Mureș. În timpul programului de doctorat, a beneficiat de un Erasmus+ traineeship la Facultatea de Științe Politice a Universității „La Sapienza” din Roma, în timpul căruia a efectuat stagii la Arhivele ex Campo Fossoli, Arhivele Militare din Roma și Arhivele de Stat din Pescara. A mai efectuat stagii de cercetare în Arhivele Militare de la Pitești, Arhivele de la Odessa și Nikolaev (Ucraina). Domenii de interes: politici de populație, politici publice în domeniul romilor, Holocaustul.

Ciprian Necula este doctor în Sociologie, cadru didactic asociat la Școala Națională de Studii Politice și Administrative (SNSPA), Facultatea de Științe Politice, coordonând primul program european de master în Studii Romani. Și-a început cariera ca activist pentru drepturile omului sub supravegherea mentorului său Nicolae Gheorghe, alături de care a folosit instrumente inovatoare pentru a combate stereotipurile și prejudecățile împotriva romilor. A fost jurnalist, lider de campanii publice, promotor de proiecte social-economice, analist politic, co-fondator al unei întreprinderi sociale, lider al unui ONG rom, consultant pentru organizații internaționale. În prezent, este președintele fundației internaționale Roma Education Fund.

Ioan Valentin Negoii este doctor în istorie (2021), cu teza „Deportarea romilor din Muntenia în Transnistria în perioada 1942-1944”, în cadrul Instituției Organizatoare de Studii Universitare de Doctorat din cadrul Universității Valahia din Târgoviște. În prezent, este profesor în mediul preuniversitar. Pe lângă activitatea de profesor mai lucrează ca bibliotecar/arhivist în cadrul Fondației Roma Education Fund România.

Cristian Pădure este asistent universitar doctor în cadrul Facultății de Limbi și Literaturi Străine a Universității București, Departamentul Hungarologie Sudii Iudaice și Romani, vorbitor nativ de limba rromani și director de cabinet în cabinetul Subsecretarului de Stat Marian Daragiu din cadrul Ministerului Educației. A publicat articole și cărți/studii ce vizează limba romani atât ca element de cercetare sub aspectul contactului lingvistic și al dialectologiei dar și ca element de studiu – materiale didactice auxiliare.

Alexandru Zamfir este asist. univ. dr. la Secția de Limba și Literatura Rromani, din cadrul Departamentului de Hungarologie, Studii Iudaice și Rromani, Facultatea de Limbi și Literaturi Străine, Universitatea din București, cu un doctorat în domeniul Filologiei, cu teza „Antroponimia rromilor din România. Perspectivă istorică și comparată”. Este absolvent al facultăților de Limbi și Literaturi Străine, cu specializarea Rromani-Hindi și al Facultății de Litere, din cadrul Universității Petrol-Gaze din Ploiești, cu specializarea Română-Engleză, precum și absolvent al programului de Masterat Studii Culturale Românești în Context European.

SUMMARY

Georgianism and the foundations of the Roma nation

Ciprian Necula <i>Some Components of the „Gheorghianism“</i>	3
Daniel Caraivan <i>Romaphobia – A Theoretical Approach</i>	8
Florinela Giurgea <i>Roma in post-communist Romania. On the road to the democratization and Europeanization of the society. Case studies: Hădăreni and Romulus Mailat</i>	17
Alexandru Zamfir <i>Socio-linguistic aspects regarding the Bereasca Roma community in Ploiesti</i>	27
Andrei Ștefan Ghimiș <i>The representation of Roma people in the European Union textbooks</i>	38
Cristian Pădure <i>Drabarimos – From magic to psychotherapy</i>	46
Ioan Valentin Negoii <i>Rudari people from Glod village, Dâmbovița county. Study collected by Nicolae Gheorghe</i>	54
Index of authors	63
Summary	65

Georgianism and the foundations of the Roma nation

„Sfera Politicii” este înregistrată în Catalogul Publicațiilor din România la numărul 4165.
*Textele vor fi trimise redacției. Deciziile privind publicarea sunt luate de către echipa editorială.
Pentru a reproduce un text din revistă este necesar acordul scris al redacției „Sfera Politicii”.
Reproducerea textelor în alte condiții constituie o infracțiune
și se pedepsește conform legilor în vigoare.*

